T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU AKDENİZ'DEKİ YETKİ ALANLARI VE TÜRKİYE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT YILDIRIM

ANA BİLİM DALI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER
PROGRAMI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER

KOCAELİ – 2008

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU AKDENİZ'DEKİ YETKİ ALANLARI VE TÜRKİYE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT YILDIRIM

ANA BİLİM DALI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER
PROGRAMI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER

DANIŞMAN : PROF. DR. HASRET ÇOMAK

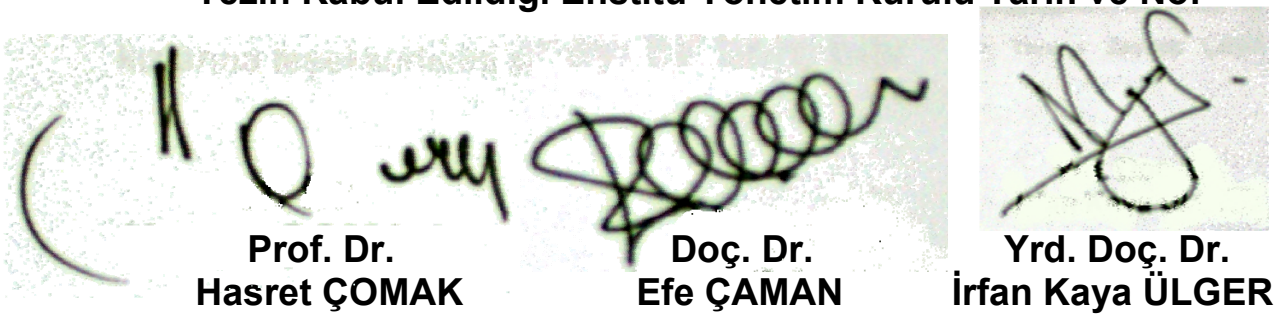
KOCAELİ – 2008

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU AKDENİZ'DEKİ YETKİ ALANLARI VE TÜRKİYE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan : MURAT YILDIRIM
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No:

Prof. Dr.	Doç. Dr.	Yrd. Doç. Dr.
Hasret ÇOMAK	Efe ÇAMAN	İrfan Kaya ÜLGER

KOCAELİ – 2008

Sunuş

Yazar, bu çalışma ile kısa ve orta vadede sıklıkla karşılaşacağımız *Doğu Akdeniz* konulu oldu-bitti'lere karşı dikkat çekmek istemiş ve özellikle bölgeye yönelik uzun vadeli stratejiler üretilmesine yardımcı olacak kaynak incelemelerinde bulunmuştur. Konu başlığı olan "Doğu Akdeniz'deki Yetki Alanları[1] ve Türkiye" konusunda merkezi bir kaynak bulunmaması; yazarı, bu konuda bilinmesi gereken terminolojiler de dahil olmak üzere temelden çatıya kadar bilgi içeren bir çalışma yapması için yönlendirici olmuştur.

Her ne kadar konu, Uluslararası İlişkiler ile Hukuk bilim dalları arasında kalmasına rağmen yazarın incelemesi Uluslararası İlişkiler merkezinde ve adalet ölçüleri kullanılarak hazırlanmıştır.

Yapılan bu çalışmayı konu hakkında küçük bir merdiven basamağı olarak değerlendiren yazar, çalışmanın tüm evrelerinde bilimsel ve sosyal desteğini esirgemeyen başta Prof. Dr. Hasret ÇOMAK olmak üzere hukuki yönlendirmelerde bulunan Av. Kazım ÖZOK, öğrenim sürecinde kendisine katkı sağlayan Doç. Dr. Efe ÇAMAN, Yrd. Doç. Dr. İrfan Kaya ÜLGER ve Yrd. Doç. Dr. Kenan DAĞCI, özellikle konu ile ilgili bilimsel çalışma yapan değerli bilim adamları Prof. Dr. Sertaç Hami BAŞEREN, Doç. Dr. Yücel ACER, (E) Albay Ali KURUMAHMUT ve Şenay KAYA, ayrıca;

Kendisine sabırla katlanıp, çalışmalarını tamamlamasında emek ve motivasyon sağlayan eşi Sıla YILDIRIM ile Aslı Tara – Zeynep Çağla kızlarına teşekkürlerini sunmayı bir borç bilir.

Kocaeli, Ocak 2008 Murat YILDIRIM

[1] Yetki Alanı; devletlerin bir kısım egemenlik haklarını kullanabilecekleri deniz sahalarıdır.

İçindekiler

Sunuş ..... **I**
İçindekiler ..... **II**
ÖZET ..... **V**
ABSTRACT ..... **VI**
Kısaltmalar ..... **VII**
Şekil ve Grafikler ..... **IX**
Giriş **1**
2. Akdeniz'in Coğrafi ve Tarihi Durumu **4**
2.1. Akdeniz'in Tarihçesi 4
2.2. Akdeniz'in Coğrafyası 7
2.2.1. Batı Akdeniz Havzası 9
2.2.2. Doğu Akdeniz Havzası 10
3. Deniz Hukuku ve Alanları **13**
3.1. Deniz Hukukunun Gelişimi ve Kurallarının Kaynakları 15
3.1.1. Kısa Tarihçe 15
3.1.2. Deniz Hukukunun Kaynakları 16
3.2. Deniz Alanları 18
3.2.1. Devletlerin Egemenliği Altındaki Deniz Alanları 19
3.2.1.1. Esas Çizgi (Base Lines) 19
3.2.1.2. İçsular (Internal Waters) 22
3.2.1.3. Karasuları (Territorial Waters) 25
3.2.1.4. Uluslararası Boğazlar (International Straits) 29
3.2.1.5. Takımada Devleti ve Takımada Suları (Archipelagic State and Archipelagic Waters) 31

3.2.2. Devletlerin Bazı Yetkiler Kullandıkları Deniz Alanları 32
3.2.2.1. Bitişik Bölge (Contiguous Zone) 32
3.2.2.2. Kıta Sahanlığı (Continental Shelf) 35
3.2.2.3. Münhasır Ekonomik Bölge (Exclusive Economic Zone) .. 38
3.2.3. Devletlerin Egemenliğinde Olmayan Deniz Alanları 42
3.2.3.1. Açık Denizler (High Seas) 42
3.2.3.2. Uluslararası Deniz Yatağı (International Seabed) 46
3.2.4. Ada Kavramı ve Adaların Deniz Alanları 48
3.3. Sınırlandırma Hukuku 51
3.3.1. Genel Bakış 51
3.3.2. Hakkaniyet Prensipleri ve Hakça Çözüm 55
3.3.3. Coğrafyanın Üstünlüğü Prensibi 57
3.3.4. Diğer Faktörlerin Dikkate Alınmasına İlişkin Prensipler 60
3.3.5. “Oransallık” ve “Kapatmama” Prensipleri 62
4. Kıyıdaş Devletler ve Diğer Aktörler 65
4.1. Neden Akdeniz? 65
4.1.1. Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Boru Hattı ve Önemi 68
4.1.2. Siyasi Ağırlık 70
4.1.3. Doğu Akdeniz'in Sınırlandırılması. Ama nasıl? 71
4.1.4. Yarı Kapalı (AK)Deniz 72
4.2. AB'nin Doğu Akdeniz Politikası 75
4.3. NATO'nun Doğu Akdeniz Politikası 80
4.4. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikası 86
4.5. GKRY'nin Doğu Akdeniz Politikası 88
4.6. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Politikası 93
4.7. Mısır'ın Doğu Akdeniz Politikası 95
4.8. Lübnan'ın Doğu Akdeniz Politikası 98
4.9. Suriye'nin Doğu Akdeniz Politikası 100
4.10. İsrail'in Doğu Akdeniz Politikası 101
4.11. İngiltere'nin Doğu Akdeniz Politikası 101
4.12. KKTC'nin Doğu Akdeniz Politikası 102

5. Hakkaniyet İlkelerine Uygun Sınırlandırma ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığının Muhtemel Sınırları 105
5.1. Hakkaniyet İlkelerine Uygun Sınırlandırma 105
5.2. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığının Muhtemel Sınırları ...107
5.2.1. Türkiye-Kıbrıs Deniz Sınırı 107
5.2.2. Kıbrıs'ın Kuzey Bölgesinde Sınırlandırma 108
5.2.2.1. Coğrafi Unsurlar Çerçevesinde Sınırlandırma 108
5.2.2.2. Coğrafya Dışı Unsurların Etkileri 113
5.2.3. Kıbrıs'ın Batısında Sınırlandırma: Türkiye, Kıbrıs Adası, Yunanistan ve Mısır 116
5.2.3.1. Coğrafi Unsurlar Çerçevesinde Sınırlandırma 116
5.2.3.2. Coğrafya Dışı Unsurların Etkileri 121
5.2.4. Türkiye-Suriye Deniz Yan Sınırı 123
5.2.4.1. Coğrafi Unsurlar Çerçevesinde Sınırlandırma 123
5.2.4.2. Coğrafya Dışı Unsurların Etkileri 126
Sonuç 129
Yararlanılan Kaynaklar 135

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ'DEKİ YETKİ ALANLARI VE TÜRKİYE

ÖZET

Yüzyılımızda, klasik deniz alanları olan karasuları, bitişik bölge ve balıkçılık bölgesi gibi dar deniz alanlarından başka, devletlere belirli konularda egemen haklar ve yetkiler tanıyan kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge gibi nispeten çok daha geniş deniz alanları / ifadeleri uluslararası hukuka yerleşmişlerdir.

Doğu Akdeniz'in karmaşık fiziki ve siyasi coğrafyası, çatışan menfaatler ve özellikle bölgede bulunduğu söylenen petrol; Doğu Akdeniz'de yetki alanları sınırlandırmasını, taraflar arasında her an tırmanmaya açık ve uzun vadeli bir sorun haline getirmiştir.

Bölgeye ve bölge devletlerine ilişkin olarak son dönemlerdeki gelişmeler, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki komşuları ile *deniz alanlarını sınırlandırması* meselesini her zamankinden daha önemli bir hale getirmiştir.

Bu kapsamda Türkiye, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında, "deniz sınırlarının tek taraflı olarak saptanamayacağı ve yapılacak sınırlandırmanın hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşmak üzere gerçekleştirilmesi gerektiği" ilkesi çerçevesinde bölgesel görüşmeler sonucunda gerçekleştirilecek bir anlaşma ile konunun çözülmesi gerektiğini savunmalıdır. Burada, Akdeniz'in yarı kapalı deniz statüsünde olması, Doğu Akdeniz'de yapılacak sınırlandırmada bölgenin niteliğine uygun olarak ve bütün ilgili durumlar dikkate alınarak, özel kuralların uygulanmasını gerektirdiği için oldukça önemlidir.

Türkiye'nin komşu ülkelerle deniz sınırlarını oluşturmasına ilişkin çözüm yönteminin ve çözümün ne olacağı bu ülkelerle karşılıklı olarak görüşmeler yolu ile çözülebilecek, ya da üçüncü bir tarafa çözüm için havale edilebilecektir. Bu çalışma, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin komşuları ile deniz alanlarının sınırlandırılmasının hangi prensipler temelinde yapabileceğinin, ya da sınırların ne olacağının temel unsurları ile ortaya konulmasına yöneliktir.

Tezi Hazırlayan : Murat YILDIRIM
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hasret ÇOMAK
Tez Kabul Tarihi ve No:
Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Efe ÇAMAN
: Yrd. Doç. Dr. İrfan Kaya ÜLGER
: Yrd. Doç. Dr. Kenan DAĞCI

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE AND AUTHORITY ZONES IN EAST MEDITERRANEAN

ABSTRACT

In this century; definitions like, exclusive economic zone and continental shelf are settled down in international law besides territorial waters, contiguous and fishery zone.

To determine authority zones in East Mediterranean are getting more considerable then ever for Türkiye with neighbors.

The solution or the method of creating boundaries in East Mediterranean could be possible by interview with involved countries otherwise the problem could be solved by other global actors. In this study, we will investigate that which principles must be applied for this case to solve the problem at the view of Türkiye's benefits.

Tezi Hazırlayan : Murat YILDIRIM
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hasret ÇOMAK
Tez Kabul Tarihi ve No:
Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Efe ÇAMAN
: Yrd. Doç. Dr. İrfan Kaya ÜLGER
: Yrd. Doç. Dr. Kenan DAĞCI

Kısaltmalar

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.s.	Adı Geçen Sunum
AIS	Otomatik Tanımlama Sistemi – Automatic Identification Systems
b.	Basım
B.M.D.H.S.	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
B.T.C.	Bakü-Tiflis-Ceyhan
BİO	Barış İçin Ortaklık
BMGK	Birleşik Müşterek Görev Kuvveti
c.	Cilt
C.A.D.S.	Cenevre Açık Denizler Sözleşmesi
C.K.B.B.S.	Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
C.K.S.S.	Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
Dz.K.K.	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
EAPC	Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi
EMSA	Avrupa Deniz Emniyeti Ajansı
FRONTEX	Avrupa Birliği Dış Sınırları Yönetimi Ajansı
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GNSS	Avrupa Küresel Denizcilik Uydu Sistemi – European Global Navigation Satellite System
I.L.A.	Uluslararası Hukuk Derneği – International Law Association

IHB	Uluslararası Hidrografi Dairesi – International Hydrographic Bureau
IMO	Uluslararası Denizcilik Örgütü – International Maritime Organisation
Jus Cogens	Uluslararası Kamu Düzeni
KIPE	Kıbrıs Haber Ajansı
KİS	Kitle İmha Silahları
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
M.E.B.	Münhasır Ekonomik Bölge
MDE	Makedonya Haber Ajansı
NATO	Kuzey Atlantik Paktı – North Atlantic Treaty Organisation
NFMC	Amerikan Balıkçılık İzleme Merkezleri – National Fisheries Monitoring Centres
NIMA	Amerikan Savunma Bakanlığı Harita Dairesi
NPNW	Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Sözleşmesi Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons
R.G.	Resmi Gazete
RF	Rusya Federasyonu
s.	Sayfa
S.G.K.	Sahil Güvenlik Komutanlığı
S.H.O.D.	Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi
ss.	Sayfadan sayfaya
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSNS	Deniz Emniyeti Sistemi – Safe Sea Net System
U.A.D.	Uluslararası Adalet Divanı
UN	Birleşmiş Milletler – United Nations
UNCLOS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku – United Nations The Law of The Sea

Şekil ve Grafikler

Şekil 1 Tarihi Ticaret Yolları.

Şekil 2 16.YY da Akdeniz.

Şekil 3 Genel Akdeniz.

Şekil 4 Batı Akdeniz Havzası.

Şekil 5 Doğu Akdeniz Havzası.

Şekil 6 Tarihi Akdeniz (16-17.YY).

Şekil 7 Med – Cezir Hattı.

Şekil 8 Esas Hat.

Şekil 9 Düz Esas Hat.

Şekil 10 İç Sular.

Şekil 11 Karasuları.

Şekil 12 Takımada.

Şekil 13 Bitişik Bölge.

Şekil 14 Kıta Sahanlığı.

Şekil 15 Münhasır Ekonomik Bölge.

Şekil 16 Uluslararası Deniz Yatağı.

Şekil 17 Bakü - Tiflis - Ceyhan Boru Hattı.

Şekil 18 Northern Access Araştırma Sahası.

Şekil 19 Mısır - GKRY Anlaşma Sınırları.

Şekil 20 Lübnan - GKRY Anlaşma Sınırları.

Şekil 21 Türkiye-Yunanistan-Kıbrıs-Mısır Sınırı.

Giriş

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası hukuk kurallarının gelişimi bir yana, Doğu Akdeniz'in karmaşık fiziki ve siyasi coğrafyası, çatışan menfaatler, kıyı devletleri arasındaki mevcut ciddi uyuşmazlıklar[2] ve özellikle bölgede bulunduğu söylenen petrol; Doğu Akdeniz'de yetki alanları sınırlandırmasını, taraflar arasında her an tırmanmaya açık ve uzun vadeli bir sorun haline getirmiştir.

Yüzyılımız, devletlerin denizlerde sahip oldukları hakları büyük oranda genişletmelerine tanık olmuştur. Klasik deniz alanları olan karasuları, bitişik bölge ve balıkçılık bölgesi gibi deniz tanımlarından başka, devletlere belirli konularda egemen haklar ve yetkiler tanıyan kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) gibi nispeten çok daha geniş deniz alanları / ifadeleri uluslararası hukuka yerleşmişlerdir.[3]

Bölgeye ve bölge devletlerine ilişkin olarak son dönemlerdeki gelişmeler, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki komşuları ile deniz alanlarını sınırlandırması meselesini her zamankinden daha önemli bir hale getirmiştir.

Türkiye'nin komşu ülkelerle deniz sınırlarını oluşturmasına ilişkin çözüm yönteminin ve çözümün ne olacağı bu ülkelerle karşılıklı olarak görüşmeler yolu ile çözülebilecek, ya da üçüncü bir tarafa çözüm için havale edilebilecektir. Bu çalışma, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin komşuları ile deniz alanlarının sınırlandırılmasının hangi prensipler temelinde yapabileceğinin, ya da sınırlarının ne olacağının ortaya konulmasına yöneliktir.[4]

Çalışmamızda;

- Doğu Akdeniz tarihi ve coğrafi açıdan detaylı olarak tanıtılacak,

[2] İsrail-Filistin, İsrail-Lübnan, Türkiye-Yunanistan, KKTC-GKRY gibi.
[3] Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2006, ss. 246-308.
[4] Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye", **Dz.K.K.lığı Deniz Hukuku Sempozyumu**, Ankara, 21-22 Haziran 2004, ss.1-3.

- Uluslararası deniz hukukunun, deniz alanlarının iki veya daha fazla devlet arasında sınırlandırılmasını düzenleyen prensip ve kuralların neler olduğu tanımlanacak ve mümkün olduğunca örnekleriyle ortaya konacak,

- Kıyıdaş devletler ve diğer aktörlerin mevcut politikaları ile beklentileri incelenecek,

- Uluslararası teamüller ve hukuki durum çerçevesinde, olması gerektiği değerlendirilen Doğu Akdeniz sınırları belirlenecek ve,

- Çizilen haritanın uluslararası anlamda kabul görmesi için neler yapılabileceği irdelenecektir.

Çalışmada, Doğu Akdeniz olarak anılan yer; Türkiye, Yunanistan, Suriye, İsrail, Filistin, Lübnan, Mısır, KKTC ve GKRY kıyıları ile çevrilidir. Ayrıca Kıbrıs'ın kara suları taleplerinden mahfuz tutulmuş deniz alanlarına sahip GKRY sınırları içindeki Ağratur ve Dikelya (Akrotiri ve Dikelya), İngiliz üslerinin durumu da incelemeye muhtaçtır.[5]

Türkiye merkezli Doğu Akdeniz yetki alanlarını üç ayrı başlıkta incelemek konunun bütünlüğünün sağlanması açısından önemlidir;

Birinci bölge: Türkiye, Yunanistan, KKTC, GKRY ve Mısır kıyıları.

İkinci bölge: Türkiye, Suriye, KKTC ve GKRY kıyıları.

Üçüncü bölge: Türkiye ve KKTC kıyıları.

Bunlardan, Türkiye-Suriye ve Türkiye-Meis Adası (Yunanistan) arasındaki sınırlandırma karasularını da içermekteyken, diğerleri ile olan sınırlandırma kıta sahanlığı ve muhtemel MEB alanlarına ilişkindir. [6]

[5] Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölgedeki Kıta Sahanlığı ile Muhtemel Münhasır Ekonomik Bölgesinin Sınırları", **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Sayı:393, s.24.
[6] Acer, a.g.m., ss.1-3.

Doğu Akdeniz'in Kuzey- Güney istikametinde Anadolu sahilleri ile Afrika sahilleri (Fethiye - B.Almain) arasındaki en geniş yeri 400 deniz mili[7]dir. Bu genişlik Kıbrıs adasının en batısındaki Arnauti Burnu ile Libya - Mısır sınırının kıyıya ulaştığı noktadan geçen 25 08 00" D boylamı arasında ise 360 mildir. Sınırlandırmanın, sadece kıta sahanlığı ve MEB alanlarını ilgilendirdiği durumlarda, her iki bölge için tek sınır olması gerektiği de bu fırsatla belirtilmelidir. [8]

Doğu Akdeniz'deki sınırlandırma meselesinin, uluslararası hukuksal prensipler temelinde incelenmesi; şüphesiz ki ilgili uluslararası hukuksal prensiplerin ne olduğunun öncelikle ortaya konmasını gerektirmektedir.

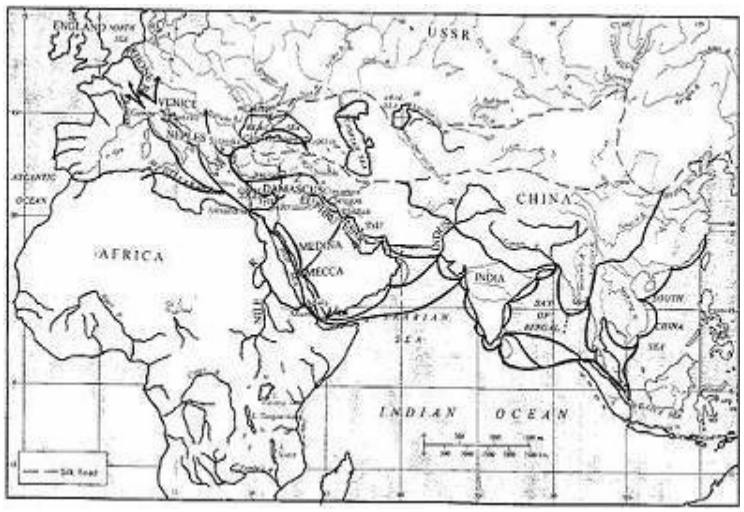
Çalışma; sonuç olarak sınırın, ilgili hukuksal prensipler temelinde, eşit uzaklık metodundan farklı bir sınırlandırma metodu ile yapılması gerektiğini ve buna ilişkin hukuksal gerekçeleri ortaya koymaktadır.

[7] 1 Deniz Mili 1852 metredir.
[8] Başeren, a.g.m., s.24

2. Akdeniz'in Coğrafi ve Tarihi Durumu

2.1. Akdeniz'in Tarihçesi

Akdeniz, tarihin değişik bölümlerinde büyük savaşlara sahne olmuş bir arenadır[9]. Akdeniz birçok tarihçi ve yazarın "Verimli Hilal" dedikleri bölgede yer alır. Mısır, Mezopotamya ve Anadolu, dünyanın en verimli topraklarına sahiptir. Bu yüzden tarih boyunca oluşan uygarlıkların ilk hedefi, bu bölgelere hakim olmak olmuştur. Böylece, kara ve deniz yoluyla dünya ticareti kontrol altına alınabilecektir. Bu nedenle oluşan insan hareketleri, Doğu Akdeniz'i tarihin her döneminde dünyanın en önemli merkezi ve en kalabalık bölgelerinden birisi yapmıştır.

Şekil 1 Tarihi Ticaret Yolları.

Medeniyet dünyasına eski ve tarihi hayatiyetini veren Akdeniz'e hakimiyet; cihangirlik davasının başlıca unsurlarından biriydi. Bu sebeple Romalılar, Akdeniz'e Mare Nostrum (Bizim Deniz) adını vermişlerdi[10]. Akdeniz'e bu ismi veren ilk kişi Jul Sezar'dır.[11]Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu da İslamiyet'in doğuşuna kadar bu hakimiyeti elinde tuttu.

---

[9] **weekly.ahram.org.eg**, 28 Ocak 2007.

[10] **tr.wikipedia.org**, Akdeniz: Türkçe'de Akdeniz; İngilizce'de Mediterranean Sea denilir. Bu da Latince'deki Mediterraneustan (Medi: Orta + terra: Toprak, yer) gelmektedir. Yunanca'da da Mesogeios denir. Arapça'daki karşılığı Bahre-i Mutavassit de 'ortada yer alan deniz' anlamı vermektedir. Farsça'da Akdeniz için kullanılan Bahr-e Sefid ismi Osmanlı dönemi haritalarında da gözükmektedir. Romalılar da Mare Nostrum derler ki bu da "Bizim Deniz" anlamına gelir., 08 Mayıs 2007.

[11] **www.sourtimes.org**, 08 Şubat 2007.

Emevilerin kuruluşundan itibaren Müslümanlar, denizciliğe ve az zamanda Akdeniz'e hükmetmeye başladılar; kuzey sahillerinden bazıları hariç, bütün Akdeniz kıyılarına hâkim oldular. Müslümanların fetihleri ve medeniyetleri gibi, Akdeniz'deki egemenlikleri de o derece kuvvetli olmuş ve asırlarca sürmüştür. [12]

Büyük İskender'in kurduğu imparatorluğun ağırlık merkezi Doğu Akdeniz bölgesi idi. Roma İmparatorluğu bütün Akdeniz bölgesini hakimiyeti altında birleştirebildi. Doğu Roma-Bizans İmparatorluğu'nun ağırlık merkezi, Kuzey-Doğu Akdeniz bölgesi idi. Arapların, Batı Akdeniz bölgesine de başarılı bir şekilde yayılmasına rağmen, halifeliğin ilk yüzyıllarındaki ağırlık merkezi Güney-Doğu Akdeniz bölgesine bağlı kaldı.[13]

Ancak, 12. ve 13. yüzyıllardaki Haçlı Seferleri, donanma faaliyetlerinin uzun süre aksamasına sebep olmuştur. 13. ve 14. yüzyıllarda, Mısır, Suriye ve Türk Memlukları, Akdeniz'in doğusunda, ancak sınırlı imkanı olan deniz gücüne sahip olmuşlardır. Bununla beraber Türkler, Anadolu'ya gelişlerinden bir müddet sonra cihana hükmetmenin denizlere hakim olmaktan geçtiğinin farkına varmışlardır.

Selçuklular; Marmara Denizi, Karadeniz, Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'e ulaşarak Deniz ve Anadolu gerçeği ile yaşamaya başlamışlar, denizci devlet olma yolunda ilk adımları atmışlar ve önemli başarılar göstermişlerdir.[14]

---

[12] **www.osmanli.org.tr**, 15 Haziran 2007.
[13] **www.osmanli.org.tr**, 15 Haziran 2007.
[14] **www.turktarihi.org**, Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarında İzmit, Gemlik taraflarının ve daha sonra Karesi ilinin elde edilmesi, Osmanlıları doğal olarak denizle ilgilenmeye sevk etti. Nitekim, Karesi Beyliği gemilerinden de istifade edilerek Rumeli'ye geçildikten sonra, 1390 yılında Gelibolu'da ehemmiyetli bir tersane yapıldı. Bu ilk devirler, Osmanlı denizciliğinin acemilik zamanı olup denizde pek kuvvetli olan Venediklilerle boy ölçüşebilecek kudrette değildi. Bununla beraber, bazı başarısızlıklara rağmen, günden güne tecrübeli bir Osmanlı denizciliği ortaya çıkmaktaydı. Çünkü İkinci Murat Han'ı gösterdiği ihtimam neticesinde Osmanlı Donanması, Trabzon-Rum İmparatorluğu'nu denizden tehdit edecek kadar kuvvetlenip, deniz harekâtına alışmıştı. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u aldıktan sonra, burayı Akdeniz'den gelecek bir tehlikeye karşı muhafaza için, Çanakkale Boğazı'nı tahkim ederken, donanmaya da önem verdi. Nitekim, donanmanın desteğiyle, İmroz, Limni, Taşoz, Semadirek, Midilli ve Eğriboz Adaları fethedildi. Sakız ve Sisam vergiye bağlandı. Bilahare Akdeniz'de korsanlık yapan Türk leventleri reislerinden, meşhur Kemal Reis'in Osmanlı

Bununla birlikte, denizlerle ve denizlerde büyüyerek cihan imparatorluğu olma başarısını Osmanlı Devleti gösterebilmiştir. İyi yönetildiği ve yönlendirildiği takdirde Türklerin denizci olabilecek karakterde bir millet olması gerçeği, bu başarıda önemli rol oynamıştır.[15]

Selçuklulardan sonra 14. Yüzyılın ortalarında Anadolu kıyılarından ilk defa denizlere ulaşan Osmanlı Devleti'nin denize ve denizciliğe verdiği önem ölçüsünde büyüdüğü; Karadeniz ve Ege Denizi'ni bir Osmanlı iç denizi hâline dönüştürmek suretiyle jeopolitik ve stratejik önemi tartışmasız olan Türk Boğazlarının güvenliğini sağladığı; ve Türk Boğazlarında yaklaşık üç asır mutlak egemenlik devri yaşayarak dünya güç merkezi kimliğini muhafaza edebildiği; Girit Adası'nı Çanakkale Boğazı'nın güney karakolu hâline getirdiği, Karadeniz ve Ege Denizi'nde deniz hâkimiyeti tesis edip Akdeniz'de tam anlamıyla deniz kontrolü sağlayarak o günkü şartlarda Kızıldeniz ve Basra Körfezi ile okyanuslara ulaştığı, tarihi bir gerçektir.

Şekil 2 16.YY da Akdeniz.

15. yüzyılın sonlarından itibaren bir deniz imparatorluğu olarak gelişmeye başlayan Osmanlılar, deniz hakimiyet teorisinin temelini oluşturan ünlü Türk Amirali Barbaros Hayrettin Paşa'nın "Denizlere hakim olan cihana hakim olur" özdeyişini hayata geçirerek rakipsiz bir Deniz İmparatorluğu

---

Devleti hizmetine girmesi, donanmaya yeni bir canlılık kattı. Akdeniz'deki deniz seferleri, İspanya sahillerine kadar uzadı. Sultan İkinci Bayezid döneminde, gemicilik daha da gelişti. Antalya Valisi Şehzade Korkut, Akdeniz'de yelken açan Müslüman ve Türk denizcilerin hamisi oldu. 20 Nisan 2007.

[15] Ali Kurumahmut, "Kullanamadığımız Zenginliğimiz: Denizlerimiz", **www.denizhaber.com**, 11 Haziran 2007.

olabilmiştir.[16] İktidara gelen her Osmanlı Padişahı Akdeniz'e çok önem göstermiş ve nihayet Kanuni Sultan Süleyman zamanında bütün Akdeniz'e egemen olmuşlardır.

Osmanlı Donanması, 16. yüzyıl boyunca ve 17. yüzyıl ortalarına kadar Karadeniz ile Akdeniz'in hakimi olarak, ihtişamlı bir şekilde denizlerde seyretmiştir. 17. yüzyılda Venedikliler, Osmanlı Donanmasının çağa ayak uyduramamasından istifade ederek Doğu Akdeniz'de tekrar üstünlük sağlamaya başlamışlardır. Osmanlı Donanmasında çağın modernizasyonu sağlanıp kalyon devri başlatılınca, Akdeniz'deki yarım asır süren Venedik üstünlüğü de tekrar son bulmuştur.[17]

Ancak, Osmanlı Devleti denize ve denizciliğe verdiği önemin azalması ölçüsünde küçülmüş ve yüzlerce yıl sonra başladığı yere, Anadolu kıyılarına geri dönmüştür.[18]

2.2. Akdeniz'in Coğrafyası

Genel tarifiyle Akdeniz, Cebelitarık'tan Marmara Denizi'ne kadar iç denizler, körfezler, boğazlar, yarımadalar ve adalarla dolu olarak ılıman iklim kuşağı üzerinde uzanan bir deniz olma özelliği göstermektedir.

Akdeniz, doğuda Asya, kuzeyde Avrupa ve güneyde Afrika kıtaları tarafından çevrelenmiş bir iç denizdir. Batıda Cebelitarık boğazı ile Atlas Okyanusu'na bağlanır. Güneydoğudan ise Mısır'daki Süveyş Kanalı ile Kızıldeniz'e bağlanmıştır. Akdeniz yaklaşık 2,5 milyon km^2'lik bir alanı kapsar.[19]

Akdeniz, yarı kapalı (semi-enclosed)[20] bir deniz olup sadece batıdan Kuzey Atlantik Okyanusu'na Cebelitarık Boğazı ile açılır. Kuzeye doğru

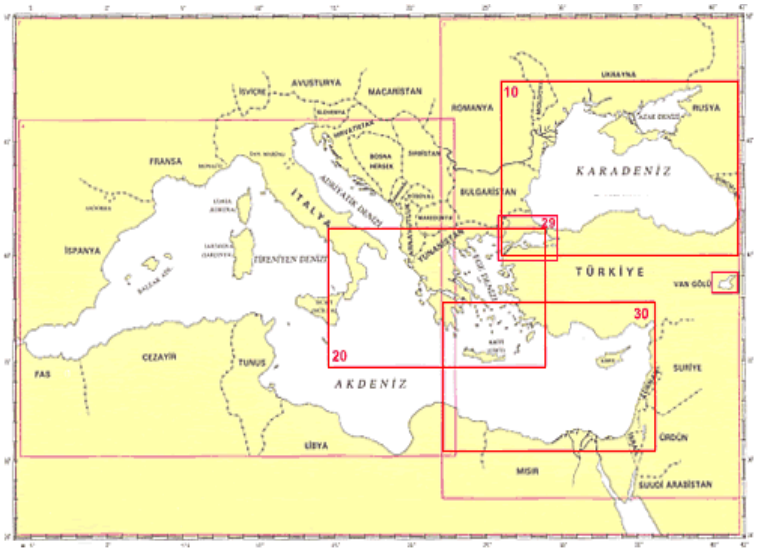
---

[16] Kurumahmut, a.g.m., s.1.
[17] **www.osmanli.org.tr**, 15 Haziran 2007.
[18] Kurumahmut, a.g.m., s.1.
[19] **tr.wikipedia.org**, 08 Mayıs 2007.
[20] **www.iucn.org**, Legalspects_en.pdf.: The concept of semi-enclosed sea is defined under Article 22 of the United Nations Convention on the Law of the Sea as "a gulf, basin or sea surrounded by two or more States and connected to another sea or the ocean by a narrow

Çanakkale Boğazı vasıtasıyla Marmara Denizi'ne[21] kadar uzanır. Genel anlamda sınırları Güney Avrupa, Batı Asya ve Kuzey Afrika'dır.

Akdeniz ve Kuzey Atlantik Okyanusu arasındaki sınır aşağıda olduğu gibidir:

İspanya'nın batı sahillerinde yer alan Trafalgar Burnu dâhil (36°11'K-006°02'B), İspanya'nın güney kıyıları, güneye giden Espartel Burnu (35°47'36"K-005°55'24"B) dâhil, Fas kıyılarının kuzey kıyılarıdır.

Şekil 3 Genel Akdeniz.

Akdeniz ve Marmara Denizi arasındaki sınır aşağıda olduğu gibidir:

Mehmetçik Burnu (40°02'40"K-026°10'30"D)'ndan güneye doğru Kumkale Burnu (40°00'35"K-026°11'55"D)'na kadar uzanır.

---

outlet or consisting entirely or primarily of the Territorial", 08 Mayıs 2007.

[21] 1958 Cenevre Açık Denizler Konvansiyonu'nun 1'inci maddesine göre, açık denizler, bir devletin kara sularına veya iç sularına dahil olmayan bütün deniz kesimleridir. Buna göre her yanı kara ile çevrili geniş su alanları ile bir boğaz veya dar bir deniz kesimiyle açık denize bağlanan ve açık deniz ile bağlantıyı sağlayan boğaz da dahil olmak üzere bir tek devletin kıyılarından oluşan her tarafı kara ile çevrili denizler, iç deniz sayılır ve bu su alanlarına Açık Deniz rejimi uygulanmaz. Marmara Denizi, bir boğazla değil, iki boğazla açık denizlere bağlanan bir su alanıdır. Nitekim Türkiye, Cenevre Konferansı'nda, komisyon açıklamasını bu açıdan eleştirmiş ve bir tek devletin egemenliğine tabi olup da birden fazla boğazla açık denize bağlanan denizlerin, gerek coğrafi ve gerek tarihi nedenlerle, iç sular rejimine tabi deniz kesimleri olduğu görüşünü ileri sürmüştür. Böylece Türkiye, Marmara Denizi'nin tümünün, iç sulardan sayılması konusunda çekişmesiz uygulamaya dayalı bir hakkı (tarihi hakkı) haiz olduğu yolundaki görüşünü resmen beyan etmiştir. Marmara Denizi'nin, iç sular rejimine tabi olan bir deniz alanı olarak değerlendirilmesi, ulaştırma dışında kalan hususlarda önem kazanmaktadır. Böylece Türkiye, iç sular olarak kabul ettiği Marmara Denizi'nde mutlak egemenlikten kaynaklanan tüm haklarını çekişmesiz uygulayacaktır., 13 Temmuz 2007.

Akdeniz, Batı Havzası ve Doğu Havzası olmak üzere iki derin havzaya ayrılır:

2.2.1. Batı Akdeniz Havzası

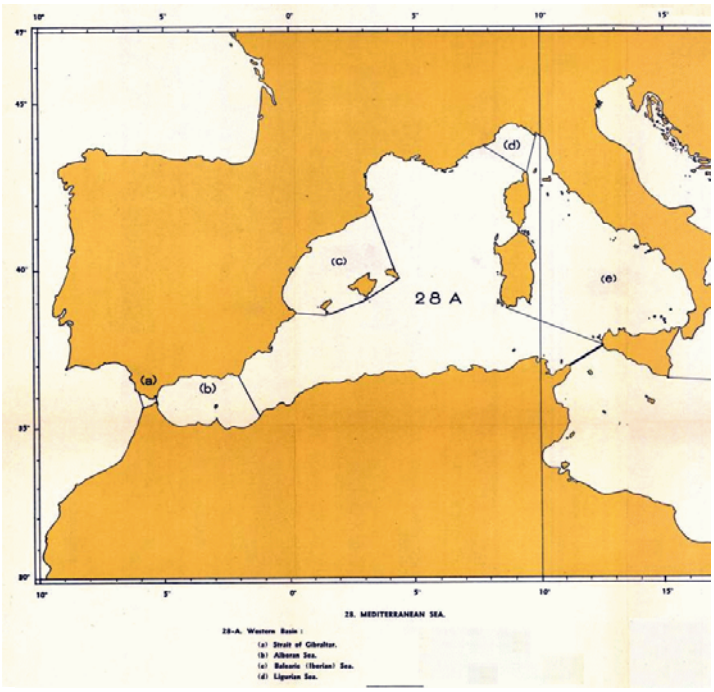
Bağlayıcı olmamakla beraber Akdeniz Batı Havzasının sınırları: kuzeyde ve doğuda İspanya, Fransa, Monako ve İtalya sahilleri; güneyde Tunus, Cezayir ve Fas kıyıları olup aşağıda olduğu gibidir:

Kuzeyde ve doğuda;

İspanya'nın güney kıyısında bulunan Trafalgar Burnu'ndan (36°11'K-006°02'B), doğuya, İspanya, Fransa, İtalya, Monako sahilleri boyunca, İtalya'nın güneybatı sahilindeki Paci Burnu'na (38°15'06"K-015°42'10"D) kadar.

Güneydoğuda:

Paci Burnu'ndan batıya doğru, Sicilya Adası'nı kuzeydoğu çıkıntısını oluşturan Peloro Burnu'nu (38°16'K-015°39'11"D) birleştiren hat. Daha sonra, Peloro Burnu'ndan batıya doğru Sicilya Adası'nın kuzey sahili boyunca Lilibeo Burnu'na (37°47'57"K-012°25'30"D) ve batı ucuna kadar ve daha sonra Sicilya Adası'nın güneybatısındaki Lilibeo Burnu ile Tunus'un kuzeydoğu ucu olan Bon Burnu'nu (37°05'K-011°02'40"D) birleştiren hat.

Şekil 4 Batı Akdeniz Havzası.

Güneyde:

Bon Burnu'ndan batıya Tunus, Cezayir ve Fas kıyılar boyunca ve Fas'ın kuzey sahilindeki Espartel Burnu'na (35°47'36"K-005°55'24"B) kadar.

Batıda:

İspanya'nın güney sahilinden Trafalgar Burnu ile Espartel Burnu'nu (36°11'K-006°02'B) birleştiren hat.

2.2.2. Doğu Akdeniz Havzası

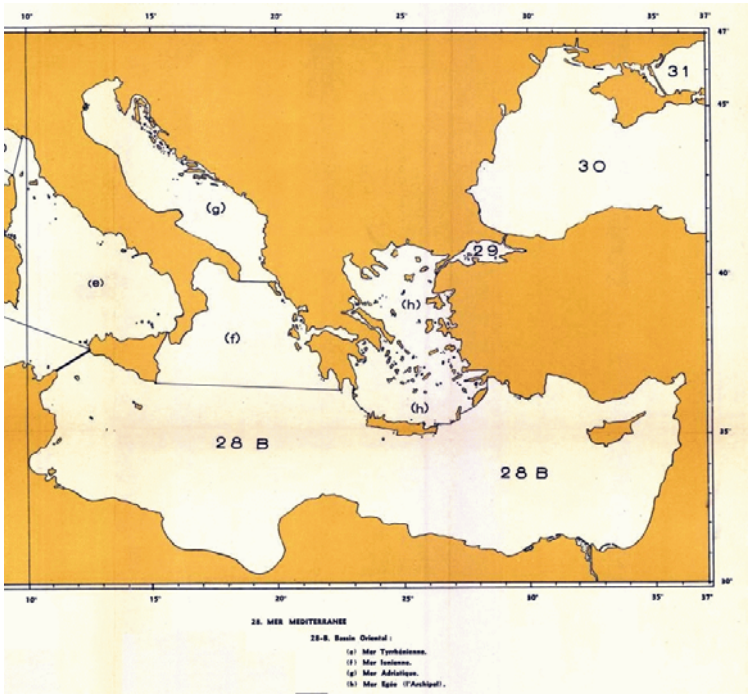
Bağlayıcı olmamakla beraber Doğu Akdeniz havzasının sınırları: İtalya, Hırvatistan, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır, Libya ve Tunus sahilleri olup aşağıda olduğu gibidir.

Kuzeyde, doğuda ve güneyde; İtalya'nın güneybatı sahilindeki Paci Burnu'ndan (38°15'06"K-015°42'40"D) İtalya, Hırvatistan, Arnavutluk, Yunanistan ve Türkiye boyunca, Türkiye'nin kuzeybatı kıyısındaki Mehmetçik Burnu'na (40°02'06"K-026°10'30"D) kadar; daha sonra Çanakkale Boğazı'ndan güneye doğru, Çanakkale Boğazı girişinden Kumkale Burnu'nu (40°00'35"K-026°11'55"D) birleştiren hat ve daha sonra Kumkale Burnu'ndan Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır, Libya ve Tunus sahilleri boyunca, Tunus'un kuzeydoğu çıkıntısındaki Bon Burnu'nu birleştiren hat.

Batıda:

Bon Burnu ile kuzeydoğuya doğru Sicilya'nın batı çıkıntısındaki Lilibeo Burnu'nu (37°47'57"K-012°25'30"D) birleştiren hat; daha sonra, Lilibeo Burnu'ndan doğuya doğru, Sicilya'nın güney ve doğu sahilleri boyunca Sicilya Adası'nın kuzeydoğu çıkıntısında bulunan Peloro Burnu'na (38°16'06"K-015°39'17"D) olan hat; daha sonra, Peloro Burnu ile doğuya doğru İtalya'nın güneybatı sahilindeki Paci Burnu'nu (38°15'06"K-015°42'10"D) birleştiren hat.

Doğu Akdeniz havzasında Adriyatik Denizi ve kendine özgü bir yapıya sahip olan dünyada bir benzeri dahi bulunmayan Ege denizi bulunmaktadır. Bölgeye farklı özellikler kazandıran Ege Denizi'nin fiziki ve siyasi coğrafyasını tam olarak belirlemek oldukça zordur.[22]

Şekil 5 Doğu Akdeniz Havzası.

[22] Şenay Kaya, "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Şubat 2007, sayı:9, s.24.

3. Deniz Hukuku ve Alanları

Yeryüzünün yaklaşık 2/3'ü denizlerden oluşmaktadır. Bu devasa alanlardan, devletler ve devletlerin uyruğunda bulunan kişiler çeşitli maksatlarla yararlanmaktadırlar.

Denizlerden yararlanmada ilk maksat geleneksel olarak denizlerden canlı kaynak elde etmek olmuştur. Ancak, teknoloji geliştikçe denizlerin canlı kaynaklarından yararlanmanın yanısıra cansız ya da bir başka ifade ile mineral kaynaklarından da yararlanmak mümkün hale gelmiştir. Teknolojik imkanlar geliştikçe hem deniz tabanının altında bulunan petrol, doğalgaz ve çeşitli madenler gibi mineral kaynaklara ulaşmak ve işletmek, hem de denizlerin akıntı gibi özelliklerinden yararlanılarak enerji elde etmek mümkün olmuştur.

İkinci olarak, insanoğlu uygun ulaşım vasıtalarını geliştirdikçe denizler ulaşım maksadı ile yoğun bir biçimde kullanılan alanlar olmuştur. Önceleri nispeten küçük araçlarla kısa mesafeli ulaşım mümkün iken, zamanla inşa edilen çok daha büyük deniz araçları ile okyanuslar ötesi ulaşım mümkün hale gelmiştir. Günümüzde denizlerden ulaşım maksadı ile yoğun bir biçimde yararlanılmaktadır.

Denizlerden yararlanmanın üçüncü temel yöntemi denizlerin iletişim ve sabit nakil hat maksadı ile de kullanılabilmesidir. Bunun en tipik biçimleri deniz tabanına iletişim kabloları döşenmesi veya yine deniz tabanına petrol ve doğal gaz gibi doğal kaynak nakil boruları döşenmesidir.

Denizlerden yararlanmanın dördüncü biçimi ise denizlerin politik - askeri maksatlarla kullanılması olarak ifade edilebilir. Devletler, ülkelerini denizden gelebilecek saldırılara karşı korumak ve uluslararası arenada söz sahibi olmak için deniz gücü oluşturmakta ve bu gücü denizlerde tutmaktalar. Öte yandan zamana zaman bu güçleri çatışmalara hazırlamak için askeri deniz tatbikatları yapmaktadırlar.

Yukarıda saydığımız yararlanma biçimleri, devletlerin bu yararlanmalar nedeni ile çıkarlarının çatışmasına neden olmaktadır. Denizlerden elde edilebilecek doğal kaynaklar sınırsız değildir ve bir devletin yararlanması diğerine zarar verebilir. Ya da, bir devletin denizlerin belirli alanlarını özellikle de bir ülkeye yakın alanları ulaşım maksadı ile kullanması diğerinin güvenliğine yönelik çıkarlarına zarar verebilir. Bu türden çatışma örneklerini çoğaltmak mümkündür.

Şüphesiz ki devletlerin ya da devletlerin uyrukluğunu taşıyan kişilerin denizlerden yararlanmalarında çatışan çıkarları dengeleyecek bir kurallar bütününe ihtiyaç vardır. Uluslararası deniz hukuku, uluslararası hukukun deniz alanlarının kullanımını düzenleyen kurallarına verilen addır. Daha açık ifadesi ile, uluslararası deniz hukuku, devletlerin ya da uyruğundaki kişilerin denizlerden, deniz tabanından ya da deniz tabanının altından yararlanmalarını düzenleyen uluslararası hukuk kurallarının bütünüdür.

Ancak, uluslararası deniz hukuku, denizlerin kullanımına ilişkin her türlü konuyu düzenlememektedir. Bazı konular, özellikle de doğrudan doğruya devlet dışı kişiler arasındaki deniz sigortası, malların deniz yolu ile nakliyesi, deniz ulaşım yollarının belirlenmesi gibi meseller “özel deniz hukuku” alanına giren konulardır. Öte yandan her bir devletin deniz alanlarına ve deniz alanlarının kullanımına ilişkin ulusal düzenlemeleri vardır ve olmalıdır. Ancak bu ulusal düzenlemeler uluslararası deniz hukukunun belirlediği genel çerçeve içerisinde olmalıdır. Bir başka deyişle ulusal düzenlemeler uluslararası deniz hukukunun ilgili kuralları doğrultusunda oluşturulmalıdır.

Uluslararası deniz hukuku temel olarak devletlerin haklarını ve sorumluluklarını belirlerken, dolaylı da olsa kişilerin hak ve sorumluluklarını da belirlemektedir. Nihayetinde, uluslararası deniz hukukunun ilgili kuralları, kişilerin deniz alanlarında nerede ne tür yetki ve sorumluluklara sahip olduklarına ilişkin hükümler ihtiva etmektedir. Örneğin, bir kıyı devletine münhasır ekonomik bölge ilan etme yetkisi veren kurallar, aynı zamanda bu

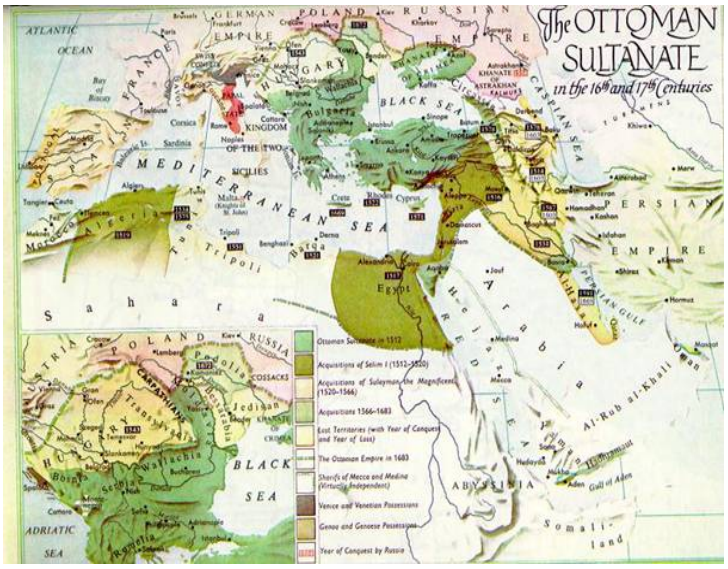
alanda başka ülke vatandaşlarının izinsiz balık avlamasını yasaklamış olmaktadır.

Bu kısımda, uluslararası deniz hukukunun, denizlerden yararlanmaya ilişkin kuralların neler olduğu irdelenecektir. İlgili kurallara göre denizler, hukuksal nitelikleri birbirlerinden farklı alanlara ayrılmışlardır. Uluslararası deniz hukuku, bu vasıta ile devletlerin hangi alanlarda ne tür yetkilere ve sorumluluklara sahip olduklarını belirlemektedir. Ayrıca, uluslararası deniz hukuku bu alanların sınırlarının belirlenmesine ilişkin kurallar da öngörmektedir.

3.1. Deniz Hukukunun Gelişimi ve Kurallarının Kaynakları

3.1.1. Kısa Tarihçe

Şüphesiz ki denizler insanlık var olduğundan beri yararlanılan alanlardır. Ancak, bu alanların devletler tarafından kullanımının bazı kurallara bağlanması ancak modern devlet anlayışının doğması ile olmuştur. O nedenledir ki, uluslararası deniz hukukunun gelişimi, modern devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen uluslararası hukukun gelişiminden ayrılamaz.

Şekil 6 Tarihi Akdeniz (16-17.YY).

Modern ulus devletler arasında denizlerden yararlanmaya ilişkin 17. yüzyılın başlarından 19. yüzyılın sonlarına kadar geçerli olan hukuksal prensip, denizlerin serbestliği (laissez-faire) olarak kabul edilmekteydi.[23] Denizlerin bu

[23] Modern uluslararası hukuk kuralları 16. yüzyılda oluşmaya başlamıştır ve ilk kuralların

statüsü her bir devletin denizleri serbestçe kullanabilmelerini ifade etmekteydi. O dönemler ulaşımda kullanılan deniz araçlarının nispeten küçük ve etkinliklerinin sınırlı olması ve denizin canlı kaynaklarının tükenmez olduğu inancı ile bu rejim yaygın kabul görmekteydi.

Ancak, 20. yüzyıldaki değişim, özellikle de teknolojik değişim, güvenlik, doğal kaynakları elde etme ve denizlerin korunması gibi endişelerin oluşmasına ve bunun sonucu olarak da denizlerin hukuksal statüsünün değişmesine ve de daha kapsamlı bir biçimde oluşturulmasına neden olmuştur.

Ulaşım ve savaş imkanlarının artması, denizlerden gelecek tehditleri güçlendirmiştir. Bunun bir sonucu olarak devletler kara ülkelerini etkin bir biçimde koruyabilmek için özellikle yakın çevresindeki deniz alanlarında tam egemen olma eğilimi göstermişlerdir.

Devletler, gelişen teknolojinin sağladığı imkanları kullanarak etraflarını çevreleyen deniz alanlarının doğal kaynakları üzerinde daha fazla yetkiye sahip olma çabalarına girişmişlerdir. Bu eğilim daha sonraki yıllarda hem devletlerin bu yönde genel ve tutarlı davranışlar göstererek devletlerin denizlerden yararlanmalarını düzenleyen yapıla geliş kuraları oluşturmalarına, hem de günümüzde de uluslararası deniz hukukunun kaynaklarından olan uluslararası antlaşmaların doğmasına yol açmıştır.

3.1.2. Deniz Hukukunun Kaynakları

Bilindiği gibi, uluslararası hukukun bağlayıcı kurallarının doğduğu kaynaklar, yapıla geliş, uluslararası antlaşmalar ve hukukun genel prensipleridir. Uluslararası deniz hukukunun gelişiminde, yani kurallarının oluşumunda yapıla gelişin rolü önemli olmuştur. Örneğin karasuları ve nispeten yakın zamanlarda kıta sahanlığının ve bu deniz alanlarının

---

oluşumunda hukukçuların görüşleri önemli rol oynamıştır. Denizlerin serbestliği ilkesinin en önde gelen savunucusu uluslararası hukukun kurucularından olan Hollandalı hukukçu Hugo Grotius (1583-1645) dur. Grotius'un 1604'de basılan eseri Mare Liberum (Serbest Denizler), denizlerin serbestliği ilkesini savunmaktadır.

sınırlandırılmasına ilişkin kuralların doğuşu, devletlerarası uygulamalar vasıtası ile olmuştur.

Uluslararası deniz hukuku kurallarının oluşumunda uluslararası antlaşmaların da büyük bir rol oynadığını görüyoruz. Öncelikle, bu antlaşmaların kimisi, daha önceki devlet uygulamalarından doğan yapıla geliş kurallarını yazılı hale getirmiş yani kodifiye etmiştir. İkinci olarak ise, deniz hukukunun çeşitli yönlerine ilişkin devletlerin katılımı ve uzlaşması ile yeni kuralların oluşumunu sağlamıştır.

Günümüzde de uluslararası deniz hukuku kurallarını içeren ve geçerliliğini koruyan belli başlı uluslararası antlaşmalar vardır. Kronolojik olarak bakıldığından, ilk oluşturulan antlaşmaların esasen kodifikasyon maksadı taşıdığını ve Birleşmiş Milletler öncesi döneme rastladığını görüyoruz. Bu dönemde kodifikasyon çalışmaları Uluslararası Hukuk Derneği (I.L.A.) ve Uluslararası Hukuk Enstitüsü[24] gibi daha ziyade hükümet dışı kuruluşlar tarafından yürütülmüştür. Ancak kapsamlı ilk kodifikasyon çalışması Milletler Cemiyeti tarafından gerçekleştirilmiştir. Milletler Cemiyeti 1924 yılında uluslararası hukukun değişik konularında kodifikasyon çalışması yapmak üzere bir uzmanlar komitesi kurmuş ve deniz hukuku ile ilgili olarak karasuları konusu seçilmiştir. Ancak 1930'da Lahey'de toplanan Kodifikasyon Konferansı karasuları üzerine bir uluslararası antlaşma oluşturamamıştır. Ancak, katılımcı devletlerin görüşleri alınarak hazırlanmış bir taslak antlaşma metninin üretilmiş olması da önemli bir ilerleme olmuştur.

Birleşmiş Milletler ve onun yardımcı bir organı olarak oluşturulmuş Uluslararası Hukuk Komisyonu, uluslararası hukukun düzenlediği diğer birçok konusunda olduğu gibi, deniz hukuku konusunda da kodifikasyon çalışmalarına hız vermiştir. Bu bağlamda, hazırlıkları Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından yapılan ve 1958 yılında Cenevre'de 86 devletin katılımı ile toplanan I. Deniz Hukuku Konferansı 4 adet Deniz Hukuku Antlaşmasının kabul edilmesi ile sonuçlanmıştır. Bunlar;

[24] Her iki kurum da 1873 yılında kurulmuşlardır.

- “Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi”,
- “Açık Denizler Sözleşmesi”,
- “Kıta Sahanlığı Sözleşmesi” ve,
- “Balıkçılık ve Açık Denizlerin Canlı Kaynaklarının Korunmasına Dair Sözleşme” dur.

Deniz hukukunun bazı yönlerine ilişkin kurallar oluşturulması maksadı ile 1960 yılında yine Cenevre’de toplanan II. Deniz Hukuku Konferansı ise bir sonuç üretememiştir. Ancak, 1973-1982 yılları arasında çalışmalarını yürüten III. Deniz Hukuku Konferansı, o güne kadar oluşturulmuş en kapsamlı deniz hukuku sözleşmesini, “1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (B.M.D.H.S.)” ni oluşturmuştur. Sözleşme, yeterli onayı alarak 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. Görüldüğü gibi günümüzde geçerli temel uluslararası deniz hukuku sözleşmeleri iki adet olup bunlar;

- 1958 Cenevre Sözleşmeleri (C.S.) ile,
- 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (B.M.D.H.S.) dir.

Deniz hukuku kurallarının oluşumu açısından hukukun genel prensiplerinin önemi sınırlı kalmıştır. Hukukun genel prensipleri, genel olarak yapıla geliş ve antlaşma kuralları ile düzenlenmeyen, yani hukuk boşluğu bulunan alanlarda boşluğun doldurulması için başvurulan bir kaynak niteliğindedir. Ancak, hukukun genel prensiplerinin uluslararası deniz hukukunun gelişimine hiç katkısı olmadığı da söylenemez. “Açık denizlerin serbestliği”, ve “gemiler üzerinde bayrak devletinin münhasır yetki sahibi olduğu” prensiplerinin, hukukun genel prensipleri olarak kabul edildiği ileri sürülmektedir.[25]

3.2. Deniz Alanları

Deniz alanları hukuki statüleri birbirlerinden farklı deniz alanlarına ayrılmıştır. Bazı deniz alanları “devletlerin tam egemenliği altındaki deniz alanları” dır. Bu alanlar, devletin ülkesinin birer parçası sayılırlar. İkinci grup

[25] **www.un.org**, The Law of The Sea, 11 Kasım 2007.

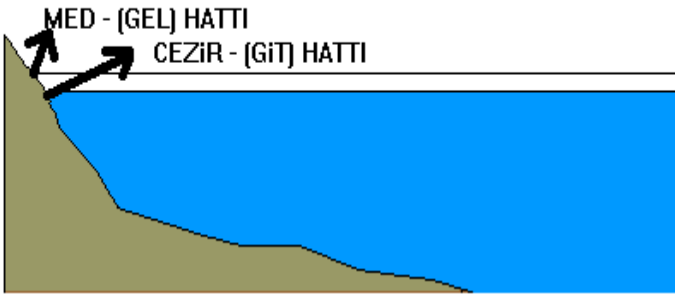
deniz alanları ise “devletlerin münhasır yetkiler kullandıkları deniz alanları” dır. Bu deniz alanları, devletlerin tam egemen olmadığı ancak bazı konulara ilişkin olarak münhasır yetkiler kullandıkları alanlardır. Üçüncü grup deniz alanları ise “Açık Denizler” ve “Açık Deniz Tabanı” dır. Bunlar hiçbir devletin münhasır yetkisi altında olmayan deniz alanlarıdır.

3.2.1. Devletlerin Egemenliği Altındaki Deniz Alanları

Aşağıda ele alacağımız deniz alanlarının tümü “esas çizgi” olarak adlandırılan kıyı çizgisinden ölçülmektedir. Dolayısı ile öncelikle esas çizgi kavramının açıklanması gerekir.

3.2.1.1. Esas Çizgi (Base Lines)

Deniz alanlarının ölçümüne esas teşkil edecek kıyı çizgisinin belirlenmesinde tartışma konusu olan ilk mesele deniz ile kıyının birleştiği çizginin belirlenmesinde suların yükseldiği mi yoksa suların çekildiği mi kabul edileceği olmuştur. Bilindiği gibi belli dönemlerde deniz yükselmekte ya da alçalmaktadır ki buna gel-git (med-cezir) denmektedir. Denizlerin yükseldiği andaki durum yüksek dalga, alçaldığı andaki durum ise alçak dalga olarak adlandırılır.[26]

Şekil 7 Med – Cezir Hattı.

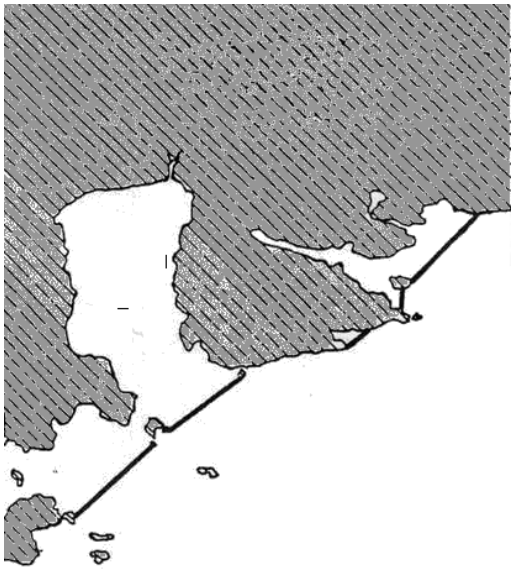
Günümüzde, deniz alanlarının ölçümünde esas alınacak çizginin kıyı ile denizin alçak dalga durumundaki birleşme çizgisi olabileceği kabul edilmektedir. Bu durumda kıyı devleti esas çizgi olarak alçak dalga çizgisini esas alabilecek, bu da kıyı devletine daha geniş deniz alanlarına sahip olma

[26] **www.turkishweekly.net**, 11 Kasım 2007.

imkânı yaratacaktır. Bu yönteme “Normal Esas Çizgi” yöntemi denmektedir.[27]

Bu kural, kıyıları fazlaca girintili çıkıntılı olmayan ya da kıyıya yakın adacıklar veya kayalıklar olmayan bir ülke için pratik bir anlam ifade eder. Ancak, kıyıları oldukça girintili ve çıkıntılı olan veya kıyıya yakın adacıklar veya kayalıklar olan bir ülke için normal esas çizgi yöntemi pratik olmayacaktır. Zira, girintili çıkıntılı kıyılarda kıyı ile denizin birileştiği çizgi esas alındığında, bu çizgiden ölçülen deniz alanlarının dış sınırı da aynı şekilde girintili çıkıntılı olacaktır ki bu uygulamada sorunlar yaratan, takibi zor bir sınır olacaktır.

Bu sakıncayı gidermek için uluslararası hukuk bu tür kıyılar için başka bir yöntem kabul etmektedir ki bu yönteme “düz esas çizgi” yöntemi denmektedir. Düz esas çizgi yöntemine göre, kıyının belirli çıkıntıları ve kıyıya çok yakın konumlanmış adaları birer “esas nokta” olarak alınarak bu noktalar harita üzerinde düz çizgiler ile birleştirilmekte ve elde edilen ve belirli uzunluktaki çizgilerden oluşan kıyı çizgisine düz esas çizgi denmektedir. Bu yöntem normal esas çizgi yöntemine nispeten kıyı devletine daha geniş deniz alanları sağlayacaktır. Ancak bu yöntemin uygulanmasına ilişkin ilk sorun bu yöntemin hangi kıyılar için ve nasıl uygulanacağının tespit edilmesidir.

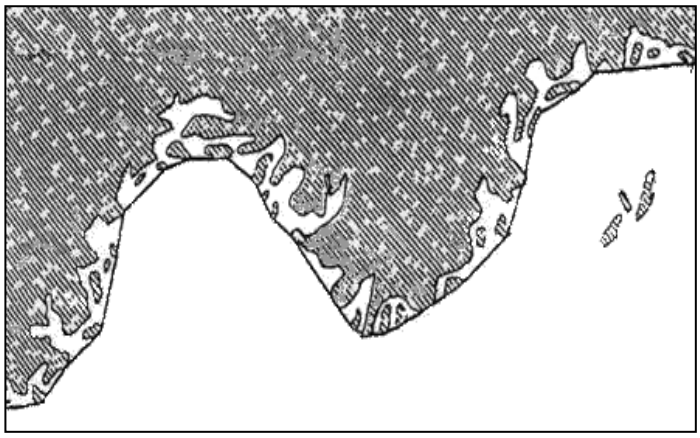

Şekil 8 Esas Hat.

1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’nin ilgili maddelerine göre, derin bir şekilde girintili-çıkıntılı veya yakın adalarca çevrili bulunan kıyılar, körfezler, akarsu ağızları, liman girişleri, alçak dalgada ortaya çıkan adalar (alçak dalga unsurları), adalar ve koylar için bu yöntem

[27] 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi Madde 3; 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi Madde 5.

uygulanabilecektir. Adaların da kendilerine ait karasuları olduğundan, kıyıları girintili-çıkıntılı veya yakın adacıklar ya da kayalıklarla çevrili bulunan adalar etrafında da düz esas çizgi oluşturulabilecektir. Ayrıca takımadalar durumunda, takımadaların en kenarlarındaki adaları birleştiren düz esas çizgiler oluşturulabilir.

Şekil 9 Düz Esas Hat.

Girintili-çıkıntılı ve/veya yakın ada ya da adacıklarla çevirili bulunan kıyılarda düz esas çizgilerin nasıl çizileceğinin ayrıca belirlenmesi gerek mektedir. Bu konuda ilk prensibe göre, oluşturulan düz esas çizgi kıyının genel doğrultusundan önemli derecede ayrılamamalıdır. Bu prensip düz esas çizgi uygulanmaya uygun kıyılarda bu çizginin ne şekilde oluşturulabileceğini gösteren önemli bir prensiptir. Böylelikle kıyıya yakın hangi adaların esas nokta olarak alınabileceği veya hangi kıyı uzantılarının esas nokta olarak alınabileceği de belirlenmiş olmaktadır. Karasuları içerisinde bulunan alçak dalga unsurları, esas noktalar olarak kabul edilebilir.

İkinci prensibe göre ise, düze esas çizgiler için bir uzunluk sınırlandırması yoktur. Bir devletin kıyısında esas noktalar arasında oluşturulan her bir düz esas çizgi uzun ya da kısa olabilir. Ancak takımadalar etrafında oluşturulacak düz esas çizgilerin her biri 100 deniz milini geçemez.[28]

Ancak, hangi girintilerin körfez sayılarak ağızlarının düz esas çizgi ile kapatılmasına ilişkin bazı kısıtlamalar vardır. Bir kıyı girintisinin körfez sayılarak ağzının bir çizgi ile kapatılabilmesi için iki ölçütü sağlaması gerekir. İlk olarak, kıyının ağzını kapatan çizginin uzunluğunun en fazla 24 deniz mili

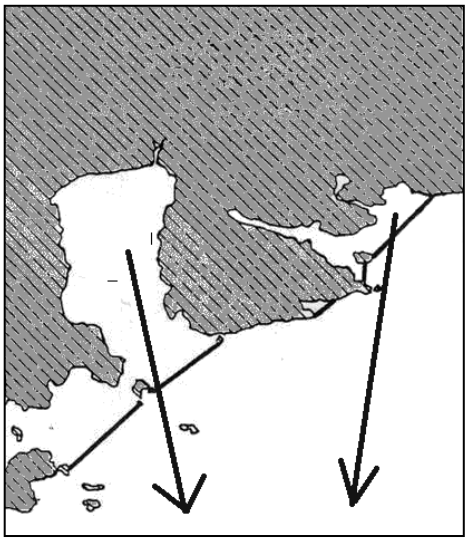
[28] Düz esas çizgileirn sadece %3'ü 125 mile kadar uzanabilir. B.M.D.H.S. madde 47(2).

olması gerekir. Yani körfez ağzını kapatacak düz esas çizginin toplam uzunluğu 24 mili geçemez. İkinci olarak ise, körfezin toplam alanının, 24 mil ya da daha kısa olan bu çizgiyi çap olarak çizilecek bir dairenin yarı alanına eşit ya da daha büyük olmalıdır. Bir başka ifade ile, körfezin alanı, ağzını kapatan çizgiyi çap alan dairenin yarı alanından daha küçük olmamalıdır. Ancak bir körfez tarihsel olarak körfez olarak kabul ediliyorsa bu körfezin bu iki kriteri sağlayıp sağlamadığına bakılmaksızın ağzı düz esas çizgi ile kapatılabilir.

Denize dökülen akarsular durumunda ise, akarsuyun düşük dalga durumunda iki ağız noktasının birleştirilmesi ile düz esas çizgi oluşturulur. Limanlar için ise, limanların ayrılmaz unsurları limanın parçaları sayılarak limanın en ucundaki iki unsur birleştirilerek düz esas çizgi oluşturulabilecektir.

3.2.1.2. İçsular (Internal Waters)

Öncelikle, iç suların fiziki tanımının yapılması, yani hangi deniz alanlarını ifade ettiğinin belirginleştirilmesi faydalı olacaktır. İç sular bir kıyı devletinin esas çizgisi ile kara ülkesi arasında kalan deniz alanlarını ifade eder. (1958 C.K.B.B.S. Madde 5 (1), 1982 B.M.D.H.S. Madde 8). Bu çerçevede, körfezler, limanlar ve düz esas çizgi ile kara ülkesi arasında kalan deniz alanları bir kıyı ülkesinin iç sularını oluşturmaktadır.

Şekil 10 İç Sular.

Düz esas çizgi yönteminin uygulandığı kıyılarda ya da kıyı kesimlerinde bu çizgi ile kara ülkesi arasında kalan deniz alanları ve bu yöntem uygulansın ya da uygulanmasın körfezler, limanlar ve koylar o ülkenin içsuları olarak kabul edilmektedir.

İçsuların hukuksal statüsünün tanımına bakıldığında ise, hukuksal statüsüne ilişkin temel prensibin, bu deniz alanlarının kıyı devletinin tam egemenliği altındaki deniz alanları olduğudur. Bir başka ifade ile içsular, bir devletin ülkesinin bir parçasını teşkil ederler. Özellikle belirtmek gerekir ki, içsulardan başka devlet gemilerinin önceden izin almadan geçme hakları (zararsız geçiş hakkı) dahi bulunmamaktadır.[29]

İçsuların hukuksal rejimi gereği kıyı devletinin tam egemenliği altında olması nedeni ile, kural olarak diğer devletlerin ya da diğer devlet vatandaşlarının gemileri bu deniz alanlarına izin almaksızın giremezler. Bu çerçevede, yabancı gemilerinin kıyı devletinin limanlarına da izinsiz girme hakları yoktur.

Ancak bu konuda ilk istisna, zor durumda kalmış ve sığınacak yer arayan (in distress) yabancı gemilerin izin almaksızın limanlara giriş yapabileceğinin kabul edilmesidir.

İkinci olarak, bir kıyı devletinin en azından bazı limanlarının yabancı ticari gemilerin önceden izin almaksızın girişine açık olması gerektiği yönünde uluslararası hakemlik kararları ve uygulama örnekleri mevcuttur.[30] Bu nitelikte bir hak mevcut olsa dahi kıyı devleti tarafından oldukça sıkı şartlara bağlanabilecek bir hak olduğu da kabul edilmektedir.[31] Yine de bu nitelikte bir hakkın yapıla geliş kuralı haline geldiğini söylemek mümkün gözükmemektedir.[32] Bu nitelikte bir hak daha ziyade kıyı devletinin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden ya da iç hukuk düzenlemelerinden kaynaklanabilir.

---

[29] 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi ve 1982 B.M.D.H.S.'ne göre, düz esas çizgi yöntemi benimsenmeden önce düz esas çizgi ile kapatılmamış ve geçiş hakkı kullanılan yerler daha sonra düz esas çizgi ile kapatılıp içsular haline getirilmişse, bu sulardaki zararsız geçiş hakkı mevcudiyetini koruyacaktır. (1958 C.K.B.B.S. Madde 5 (2), 1982 B.M.D.H.S. Madde 8 (2).

[30] Aramco Arbitration, 27 ILR 167, at 212.den Yucel Acer, "Uluslararası Deniz Hukuku Ders Notları", **www.usakgundem.com**, Aralık 2007

[31] U.A.D. Nicaragua Davası kararı, ICJ Report, 1986, s. 111.den Acer, a.g.m., s.1.

[32] Buna rağmen, bir kıyı devletinin uluslararası limanlarını makul olmayan gerekçelere bağlaması veya ayrımcı uygulamalarda bulunması durumu "hakkın kötüye kullanılması" olarak değerlendirilebilir.

İç suların hukuksal statüsü ile ilgili bir başka önemli mesele, yabancı devletlerin kıyı devletinin iç sularındaki gemileri ve vatandaşları üzerindeki yetkisinin ne olduğunun saptanmasıdır. Kıyı devletinin iç sulardaki münhasır egemenliğinin bir gereği olarak, yabancı gemiler ve kişiler üzerinde kıyı devleti kural olarak yetkilidir. Bu nedenle kıyı devleti kural olarak yabancı unsurlara yönelik olarak kendi yasalarını ve kurallarını uygulayacaktır. Bir başka ifade ile yabancı gemiler, iç sularında bulundukları ülkelerin yasalarına ve kurallarına uygun hareket etme yükümlülüğü altındadırlar. Bunun istisnası, sadece devlet gemilerine yönelik olarak diplomatik dokunulmazlık ve bağışıklık hükümleridir.

Ancak, gemiler sonuç olarak kendi iç düzenleri de olan araçlardır. Bu nedenle gemi içerisindeki kişilere ve olaylara hangi ülkenin yasalarının uygulanacağı ve bu kişi ve olaylar üzerinde hangi ülke makamlarının yetkili olacağı konusunda ise kural olarak, sadece gemi içerisinde kalan olaylara ve kişilere o geminin ülkesinin yasalarının uygulanacağıdır. Ancak, gemi sınırlarını aşıp da kıyı ülkesine etki eden olay ve kişiler üzerinde yine kıyı devleti yetkili olacaktır. Sadece geminin iç düzeni ile sınırlı konular ve olaylara bayrak devletinin yasaları uygulanacaktır. Ayrıca, bu nitelikli olaylarda kaptanın daveti üzerine kıyı devleti yetkilileri kişilerle olaylara müdahale edebilmektedirler. Ayrıca, gemi dışında bir kişi ya da unsurun karıştığı gemi içi olaylara da kıyı devletleri müdahale edebilmektedirler.

Uygulamada devletler bu genel kuralları az ya da çok değişen nitelikte iç hukuklarına yansıtmaktadırlar. Türkiye'nin bu konudaki iç hukuk düzenlemelerine göre, iç suların genişliğini, yani esas çizgileri saptama yetkisi, 1982 Tarih ve 2674 Sayılı Karasuları Kanunu ile Bakanlar Kurulu'na verilmiştir. Ancak, bu güne kadar Bakanlar Kurulu bu konuda açık bir düzenleme yapmamıştır. Türk iç sularına yabancı gemlerin girişine ve iç sularda iken tabi olacakları hukuksal rejime ilişkin değişik yasalarda hükümler bulunmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde ticaret gemileri için Türk limanlarına giriş önceden izne tabi tutulmamıştır. Ancak, değişik ülkelerle yapılan ikili antlaşmalarda karşılıklılık ve eşit muamele ilkesinin benimsendiği görülmektedir.

Savaş gemileri bakımından ise 1983 tarihli "Yabancı Silahlı Kuvvetlere Bağlı Gemilerin Türk İç Sularına Gelişleri ve bu Sularda Hareket ve Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik"[33] hükümlerine göre yabancı savaş gemleri 15 gün önceden, nükleer savaş gemileri ise 1 ay önceden izin almak zorundadırlar.[34]

Bütün yabancı gemiler Türk iç sularında iken Türk yasalarına uymak durumundadırlar ve Türk yargı yetkisi altındadırlar. Ancak, yabancı devlet ve savaş gemileri Türk yasalarına uymak yükümlülüğünde olsalar da bunlar yargı bağışıklığına sahiptirler. Yine de bu gemilerin neden oldukları zararlar Türk yargı organlarınca belirlenir.

3.2.1.3. Karasuları (Territorial Waters)

Karasuları, fiziki olarak bir kıyı devletinin kıyıları etrafında belirli bir uzaklığa kadar giden ve o devletin egemenliği altındaki deniz alanını ifade eder. Karasularının devletin egemenliği altındaki bir deniz alanı olduğu prensibi günümüzde tartışmasız bir hukuksal prensip haline gelmiş olsa da, 20. yüzyıla kadar karasularının devletin egemen olmadığı ancak sadece güvenlik ve benzeri konularda bazı yetkiler kullandığı bir deniz alanı olduğu da iddia edilmekte idi. 1930 Lahey Kodifikasyon Konferansı esnasında açıkça ortaya çıkmıştır ki, karasuları; bir devletin kıyılarını çevreleyen ve o devletin tam egemenliği altında bulunan bir deniz alanıdır.

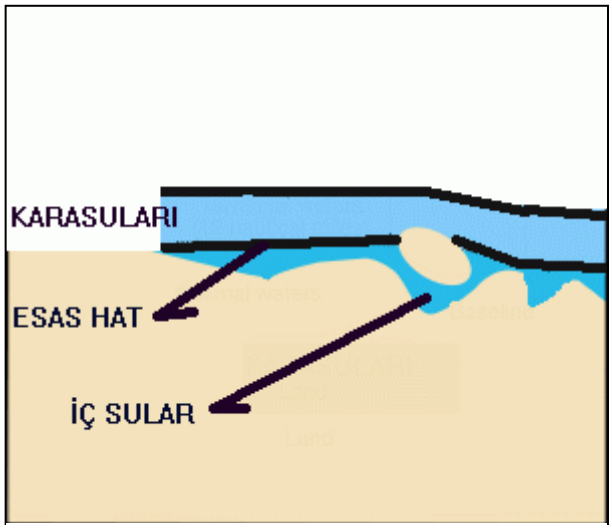
Karasuları, ortaya çıkışı itibari ile diğer deniz alanlarına nispeten daha eski bir geçmişe sahipse de, karasularının kıyıdan itibaren ne kadar bir alanı kapladığı yani karasularının genişliğinin ne olduğu hususunda devletler arasında bir uzlaşma çok uzun bir süre sağlanamamıştır. Karasuları genişliğinin devletlerarasında bir uzlaşmazlık konusu olmasının temel nedeni, büyük denizci devletlerin, hareket alanlarını geniş tutmak için dar karasularını yeğlemesi karşısında, küçük devletlerin, güvenlik endişeleri nedeni ile karasularını geniş tutma çabalarıdır. Öte yandan, henüz Münhasır Ekonomik

[33] **Resmi Gazete**, 24 Kasım 1983, sayı: 18252.
[34] **Resmi Gazete**, 20 Ağustos 1997, sayı: 23086.

Bölge (M.E.B.) teriminin uluslararası hukuka yerleşmediği dönemlerde, denizlerin doğal kaynaklarından münhasıran yararlanmak isteyen gelişmekte olan ülkeler oldukça geniş karasuları ilan etmişlerdir.

III. Deniz Hukuku Konferansı'nda sağlanan uzlaşma ve ayrıca, münhasır ekonomik bölge alanlarının kabulünün de etkisi ile, karasularının en fazla 12 Deniz Mili mesafeye kadar ilan edilebileceği hükme bağlanmıştır.

Nihayetinde, 1982 B.M.D.H.S. ile en azından katılımcı ülkeler arasında bir uzlaşma sağlanmış ve karasularının genişliğinin esas çizgiden itibaren en fazla 12 Deniz Miline kadar ilan edilebileceği hükme bağlanmıştır[35]. Günümüzde devletlerin 12 Deniz Milinden daha geniş karasuları ilan etme hakkına sahip olmadıkları yapıla geliş hukukuna da yerleşmiş bir prensiptir. Bu sınırlama yalnızca azami mesafeler için olup, şüphesiz ki devletler 12 milden daha dar genişliğe sahip karasuları ilan edebileceklerdir.

Şekil 11 Karasuları.

Karasularının genişliğine ilişkin hukuksal durum bu şekilde netleştirildikten sonra, karasularının hukuki statüsünü el almak gerekmektedir.

Öncelikle, bir kıyı devletinin karasularına sahip olabilmesi için ilan etmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle, karasuları kıyı devletlerinin kendiliğinden sahip oldukları bir hak değildir ve uluslararası hukukun tanıdığı bir yetki gereği isterlerse ilan edip sahip olabilirler. Ancak dünyada bütün kıyı devletleri, dar ya da geniş karasuları ilan etmişlerdir. Kıyı devletlerinin

[35] 1982 B.M.D.H.S., Madde 3.

mutlaka karasuları ilan etmek yükümlülüğü altında olup olmadıkları tartışmalıdır.

İkinci olarak, karasularının hukuksal statüsü, karasularının kıyı devletinin altındaki bir deniz alanı olduğu prensibine dayanmaktadır. Bir başka ifade ile karasuları kıyı devletinin tam egemenliği altındaki deniz alanlarından birisidir. Bu temel prensip gereği, karasularında her konuda kıyı devleti düzenleme yapma ve bu düzenlemeleri uygulama yetkisine münhasıran sahiptir. Ancak, bu temel prensibin iki istisnası olduğu söylenebilir.[36] Bunlardan ilki, diğer devlet gemilerinin sahip olduğu bir devletin karasularından zararsız geçiş hakkı; ikincisi ise, iç sularda ve kara ülkesinde olduğu gibi yabancılara tanınan bazı dokunulmazlık ve ayrıcalıklardır.

Zararsız geçiş hakkı, yabancı gemilerin bir ülkenin karasularından önceden izin almaksızın bir başka deniz alanına geçmek için veya o ülkenin iç sularına ulaşmak için geçiş yapma hakkını ifade eder. Geçiş zorlayıcı nedenlerle (force majeure) veya yardımda bulunma maksadı ile durmaları da kapsar.[37]

Ancak tanımdan da anlaşıldığı gibi yabancı gemilerin sahip olduğu bu hakkın kullanılması, geçişin "zararsız" olmasını gerektirmektedir. Aksi takdirde bu hakkı kullanmalarına kıyı devleti mani olma yetkisine sahiptir.[38]

Bir yabancı geminin geçişinin zararsız olma niteliğini bozan eylemler nelerdir diye baktığımızda karşımıza genel bir hukuksal ölçüt çıkar. Bu ölçüt, geçişin "kıyı devletin barışına, düzenine veya güvenliğine" zarar verici nitelikte olmamasıdır.[39] Ayrıca geçişin, uluslararası hukukun diğer kurallarına ve kıyı devletinin düzenlemelerine de uygun olması gerekir. Somut olarak

---

[36] Hem 1958 C.K.B.B.S. hem de 1982 B.M.D.H.S. karasularını;
" 1. Karasuları olarak ifade edilen alan, devletin egemenliğinin, kara ülkesinin ve içsularının ötesinde, kıyılarına bitişik bir deniz alanına uzanan alandır.
2. Bu alanda egemenlik bu maddelerde ve uluslararası hukuk tarafından getirilen kısıtlamalar çerçevesinde kullanılır." şeklinde tarif etmektedir.
[37] 1958 C.K.B.B.S. Madde 14; 1982 B.M.D.H.S. Madde 18 (2).
[38] 1958 C.K.B.B.S. Madde 16 (1); 1982 B.M.D.H.S. Madde 25.
[39] 1958 C.K.B.B.S. Madde 14 (4); 1982 B.M.D.H.S. Madde 19.

hangi tür eylemlerin kıyı devletin barışına, düzenine veya güvenliğine zarar verdiğine bakıldığında da, zorlayıcı bir neden olmadan durmak, dinleme faaliyetleri yapmak, balık avlamak, tatbikat yapmak ve geçiş ile bağdaşmayacak eylemler yapmak olarak özetlenebilir.

Bir devletin karasularından zararsız geçiş, yabancı ticari gemiler ve askeri olmayan devlet gemileri için tartışmasız bir şekilde kabul edilmişken, askeri gemilerin bu hakka sahip olup olmadıkları tartışmalıdır.[40] Denizaltılar, zararsız geçiş yaparken su üstünde ve bayrakları çekili olarak geçiş yapmak durumundadırlar.

Kıyı devletinin karasuları üzerindeki egemenliğine zararsız geçiş dışında ikinci kısıtlama, yabancılara tanınan ve yukarıda iç sular için ele aldığımız bazı dokunulmazlık ve ayrıcalıklardır. Genel olarak, kıyı devleti ceza yasalarını geçiş yapan bir gemi içerisinde cereyan etmiş olaylara uygulayamamaktadır. Şayet gemide cereyan eden eylemlerin sonuçları kıyı devletine uzanıyorsa veya kıyı devletinin barış ve düzenini bozuyorsa veya kıyı devletinin müdahalesi kaptan ya da geminin bayrağını taşıdığı devlet tarafından talep edilmişse veya kaçakçılık veya uyuşturucu kaçakçılığını önlemek maksadı taşıyorsa kıyı devletinin ceza yasaları gemi içerisinde cereyan eden eylemlere uygulanabilecektir. İç sulardan çıkış yapan ve karasularında bulunan gemilere kıyı devleti, bu kısıtlamalar olmaksızın tutuklama veya soruşturma için müdahale edebilecektir.

Öte yandan, sadece karasularından geçiş yapan bir gemide, karasularına girmeden önce işlenmiş herhangi bir eylem için kıyı devleti gemiye müdahale edip tutuklama veya soruşturma yapma yetkisine sahip değildir.[41] Ayrıca, kıyı devleti, ticari maksatla faaliyet görmeyen devlet gemilerine yönelik olarak, uluslararası hukuktan kaynaklanan dokunulmazlık ve bağışıklıkları tanımak yükümlülüğü altındadır.

---

[40] 1958 C.K.B.B.S Madde 23, kıyı devletinin savaş gemileri için özel geçiş düzenlemeleri yapabileceğini ima etmektedir ki bu çerçevede önceden izin alma şartı getirilebilir.
[41] 1958 C.K.B.B.S. Madde 19 (5); 1982 B.M.D.H.S. Madde 27 (5).

Türkiye'de "2674 Sayılı Karasuları Kanunu[42]", Türk karasularının genişliğini 6 Deniz Mili olarak saptamış ancak, Bakanlar Kurulu'na belirli denizler için o denizlerin bütün özellikleri ve şartları dikkate alınarak hakkaniyet ilkesine uygun olarak 6 Deniz Milinin üzerinde karasularını belirleme yetkisi vermiştir. Bu yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulu, 29 Mayıs 1982 tarihli ve 8/4782 sayılı kararı ile Karadeniz ve Akdeniz'de 12 Deniz Mili karasuları uygulamasının devamına karar verdi. Ege Denizi'ndeki karasuları genişliği ise anılan kanun gereği 6 mil olarak devam etmektedir.

Türk yasalarına göre, Türk karasularından zararsız geçiş yapacak yabancı ticaret veya savaş gemileri ön bildirimde bulunmadan ve izin almadan geçiş yapabilirler. Öte yandan Türk karasularından geçiş yapan ya da Türk karasularında bulunan yabancı bütün gemiler ilgili Türk yasalarına uymak yükümlülüğü altındadırlar. Bu yasalara yukarıda açıklanan eylemde bulunan ya da bulunmasından şüphelenilen gemilere müdahalede bulunma ve yargısal yetki kullanma yetkisi de mevcuttur.[43] Ancak yabancı devletlerin savaş gemileri de dahil resmi gemilerin yargısal bağışıklığa sahip oldukları ayrıca belirtilmelidir.

3.2.1.4. Uluslararası Boğazlar (International Straits)

İki tarafı aynı devletin ülkesince çevrelenmiş ve sadece o ülkenin karasularından oluşan ve iki ayrı deniz parçasını bağlayan dar ve doğal geçit alanları o ülkenin ulusal egemenliği altında bulunan boğaz alanlarını ifade eder. Dolayısı ile tıpkı karasularında olduğu gibi kıyı devleti boğazları üzerinde de egemen haklarını münhasıran kullanmaktadır.

Ancak, bazı boğazlar uluslararası ulaşım için kullanılan deniz alanlarıdır ki bunlara uluslararası boğazlar denmektedir. Dolayısı ile uluslararası boğaz kavramı, bir ülkenin egemenliği altındaki boğazlar da dahil olmak üzere uluslararası ulaşımda kullanılan bütün boğazlar için kullanılan bir kavramdır.

---

[42] **Resmi Gazete**, 29 Mayıs 1982, sayı: 17708.
[43] **Resmi Gazete**, 24 Haziran 2003, sayı: 25148., "2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu".

Her bir ülkenin gemileri bu boğazlardan transit geçiş hakkı denen bir geçiş hakkına sahiptir. Bu hak, yukarıda ele aldığımız zararsız geçiş hakkına benzer ancak ondan bazı açılardan farklı nitelikler göstermektedir. Transit geçiş hakkı, bir açık deniz veya Münhasır Ekonomik Bölge ile bir başka açık deniz veya Münhasır Ekonomik Bölge arasında yer alan ve uluslararası ulaşımda kullanılan boğazlarda uygulanmaktadır[44]. Transit geçiş uygulanamayacak uluslararası boğazlarda ve bir açık deniz veya münhasır ekonomik bölge ile başka bir devletin karasularını birleştiren boğazlarda ise zararsız geçiş rejimi uygulanacaktır. Bu boğazlarda zararsız geçiş hakkı durdurulamaz.[45]

Transit geçiş hakkı bütün gemilere ve uçaklara tanınan bir haktır.[46] Zararsız geçiş hakkı sadece gemilere tanınmışken transit geçiş hakkından uçaklar da yararlanmaktadır. Transit geçiş hakkı, sadece sürekli ve hızlı bir geçiş maksadı ile kullanılacak bir haktır. Geçiş yapan gemiler ve uçaklar, kıyı devletinin egemenliğine, toprak bütünlüğüne veya siyasal bağımsızlığına yönelik kuvvet kullanmaktan ya da kuvvet kullanma tehdidinden kaçınma yükümlülüğü altındadırlar. Ayrıca, geçiş ile bağdaşmayan bütün eylemlerden de uzak durmakla yükümlüdürler.[47] Son olarak, geçiş yapan gemiler ya da uçaklar uluslararası güvenlik kurallarına ve çevrenin korunmasına ilişkin kurallara uymakla yükümlüdürler.[48] Geçiş yaparken izin almaksızın herhangi bir bilimsel araştırma faaliyeti yapamazlar.[49] Kıyı devleti ise, Sözleşme'de belirlenen kurallara aykırı olmamak şartı ile geçişe ilişkin ulusal düzenlemeler getirebilir.

Geçiş düzeni uluslararası bir sözleşme ile düzenlenmiş boğazlara bu rejim uygulanmayacaktır. Türk boğazları halen 1936 tarihli Montreux Boğazlar Sözleşmesi ile belirlenen geçiş rejimi ile idare olunmaktadır.[50] Geçiş

---

[44] 1982 B.M.D.H.S. Madde 37.
[45] 1982 B.M.D.H.S. Madde 45.
[46] 1982 B.M.D.H.S. Madde 38.
[47] Zorlayıcı nedenler dolayısı ile yapılmak durumunda kalınan eylemler hariç.
[48] 1982 B.M.D.H.S. Madde 39.
[49] 1982 B.M.D.H.S. Madde 40.
[50] Taraf devletler: Bulgaristan, Fransa, İngiltere, Japonya (antlaşmadan çekilmiştir), Romanya, Yugoslavya, Yunanistan, Sovyetler Birliği ve Türkiye'dir.

rejimi daha ayrıntılı bir şekilde 1998 tarihli Türk Boğazları Deniz Trafik Düzeni Tüzüğü ile düzenlenmiştir[51]

3.2.1.5. Takımada Devleti ve Takımada Suları (Archipelagic State and Archipelagic Waters)

Birbirleri ile coğrafi, ekonomik ve siyasi olarak sıkı sıkıya bağlı ya da öyle olduğu tarihi olarak kabul edilen adalar grubundan oluşan bir devlete "takımada devleti" denmektedir.[52] Bu niteliğe sahip devletler 1982 B.M.D.H.S. ile ayrı bir hukuksal statüde değerlendirilmişlerdir.

Şekil 12 Takımada.

53

Takımada suları ise, takımada devletini oluşturan adalardan en dışta olanlarının en dış noktalarının harita üzerinde düz çizgilerle birleştirilmesi sonucu elde edilen çizginin iç kısmında kalan deniz alanlarına takımada suları denmektedir. Bu çizgilere takımada esas çizgileri denmektedir ki, bu çizgilerin her biri 100 deniz milini geçemezler[54] ve takımadaların genel konumunun dışına çıkacak doğrultuda oluşturulamazlar.

Bu çizgiler arasında kalan takımada suları, takımada devletinin egemenliği altında bulunan deniz alanlarıdır. Ayrıca takımada devletinin

---

[51] **Resmi Gazete**, 6 Kasım 1998, s. 23515, (mükerrer).
[52] 1982 B.M.D.H.S. Madde 46.
[53] **www.bigglook.com**, 11 Kasım 2007.
[54] 1982 B.M.D.H.S. Madde 47 (2). "Düz esas çizgilerin sadece % 3'ü en fazla 125 deniz miline kadar uzanabilirler".

egemenliği, takımada sularının altındaki deniz tabanını, deniz tabanının altını ve takımada sularının üzerinde kalan hava sahasını da kapsamaktadır.

Tıpkı karasularında olduğu gibi takımada sularında da yabancı gemiler için zararsız geçiş hakkı mevcuttur.[55] Öte yandan, diğer devlet gemileri, bir açık deniz veya münhasır ekonomik bölge ile bir başka açık deniz veya münhasır ekonomik bölgeyi birbirine bağlayan takımada sularından, transit geçiş hakkına benzer bir "takımada geçiş hakkı" na da sahiptirler.[56] Bu hak, yukarıda boğazlarla ilgili kısımda açıkladığımız transit geçiş hakkına çok yakın bir haktır ve gemiler ve uçaklar tarafında kullanılabilir. Bu hakkı kullanan yabancı gemiler veya uçaklar, zararsız geçiş hakkı ve transit geçiş hakkı ile ilgili yükümlülüklere uymak zorundadırlar.[57]

Öte yandan, takımada devletleri, takımada sularının ötesinde karasularına da sahiptirler. Takımada devletinin karasuları, takımada sularının dış sınırından ölçülerek oluşturulur ve herhangi bir kıyı devletinin karasuları ile aynı hukuksal statüye sahiptir.

3.2.2. Devletlerin Bazı Yetkiler Kullandıkları Deniz Alanları

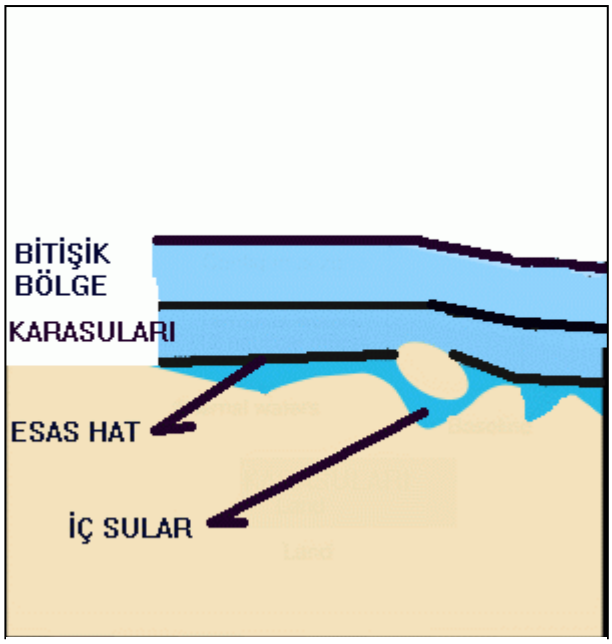
3.2.2.1. Bitişik Bölge (Contiguous Zone)

Devletin egemenliği altında olmayan ancak bazı yetkiler kullandığı bir deniz alanı olan bitişik bölge tanımının gelişimi 1736 yılında İngiltere'nin "Hovering Act" yasası ile başlamıştır. Karasularının ötesinde karasularına bitişik bir bölge olan bu deniz alanı, 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nde kesin bir statüye bağlanana kadar değişik uygulamalara maruz kalmıştır. Bazı ülkeler sıcak takip hakkının kullanılacağı bir bitişik bölge dışında böyle bir deniz alanının varlığını kabul etmezken, bir ikinci grup ülke ise değişik maksatlarla yetki kullanacakları bitişik bölgeler ilan

[55] 1982 B.M.D.H.S. Madde 52.
[56] 1982 B.M.D.H.S. Madde 53.
[57] 1982 B.M.D.H.S. Madde 54.

etmişlerdir. Bir üçüncü grup ülke ise gümrük ve güvenlik konusunda yetki kullandıkları bitişik bölgeler ilan etmişlerdir.[58]

1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, bitişik bölgeyi, kıyı devletinin ülkesinde veya karasularında uyguladığı gümrük yasalarının, mali yasalarının, göç ve sağlıkla ilgili yasalarının ihlal edilmesini önlemek ve/veya karasularında bu yasaları ihlal edenleri cezalandırma yetkilerini kullanmak maksadı ile oluşturulmuş bir deniz alanı olarak tanımlamıştır.[59]

Şekil 13 Bitişik Bölge.

Bitişik bölge, kıyı devletinin ancak ilan etmesi ile sahip olabileceği bir deniz alanıdır. Bitişik bölge ilan eden bir kıyı devleti bu bölgeyi ilan etmekle iki tür yetkiye sahip olmaktadır.

İlk olarak, kendi ülkesinde veya karasularında uyguladığı ve yukarıda sayılan konulardaki yasalarının, karasularında ihlal edilmesini önlemek maksatlı tedbirler alabilecektir. Örneğin göç yasasını ihlal edecek bir geminin daha karasularına girmeden engellenmesine yönelik yetkiler kullanabilecektir. Ya da, ülkesindeki sağlık şartlarına zarar verecek bir yabancı geminin daha karasularına girmeden engellenmesine yönelik tedbirler alabilecektir. Bu bir nevi kıyı ülkesinin bu konudaki yasalarını karasularının dışında bir bölgede, bitişlik bölgede uygulamasına imkân sağlamaktadır. Ancak, kıyı devletinin bu yasalarının bitişik bölgede her hal ve şartta uygulayacağı anlamına gelmemelidir. Kıyı devleti bitişik bölgede, karasuları içinde bu yasalarının ihlal edilmesine

[58] Bakınız, Churchill and Lowe, s. 112-115.
[59] 1958 C.K.B.B.S. Madde 24 (1). Aynı tanım 1982 B.M.D.H.S. Madde 33 (1) de de yer almaktadır.

yönelik tedbirler alabilecektir. Bu da yasalarını bu bölgede doğrudan uygulayabileceği anlamına gelmemektedir.

Bitişik bölge ilan etmekle kıyı devleti ikinci olarak da, ülkesinde ya da karasularında bu konulardaki yasalarını ihlal etmiş ve karasuları dışına çıkmış bir yabancı gemiyi takip ederek, bitişik bölge içerisinde iken bu gemi üzerinde gerekli cezalandırma yetkilerini kullanabilecektir. Bir başka ifade ile, yasalarını bitişik bölge içerisinde ihlal edenler üzerinde değil de bu yasaları kara ülkesinde ya da karasularında ihlal etmiş ve karasularını terk etmiş gemiler üzerinde zorlama veya cezalandırma yetkisini kullanacaktır.

Bitişik bölgenin genişliği ile ilgili 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, bir kıyı devletinin esas çizgiden itibaren en fazla 12 deniz mili bitişik bölge ilan edebileceğini hükme bağlamıştır. O dönemler birçok ülke 3 ya da 6 mil karasuları ilan etmiş olduğundan, bu 3 ya da 6 milin ötesinde geriye kalan 9 ya da 6 mil genişliğindeki alan bitişik bölge olmaktadır. Ancak sonraki yıllar birçok ülke karasularını 12 deniz miline çıkardığından ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin görüşmeleri esnasında karasularının genişliğinin 12 deniz miline kadar çıkabileceğine yönelik eğilim oluştuğundan, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin görüşmelerinde bitişik bölgenin esas çizgiden itibaren 24 deniz mili olması gerektiği kabul edilmiştir.

Sonuçta 1982 B.M.D.H.S., bitişik bölgenin esas çizgiden itibaren 24 deniz mili olduğunu hükme bağlamıştır.[60] Böylece 12 mil karasuları ilan etmiş bir ülke 24 mil bitişik bölge ilan ettiğinde karasularına bitişik 12 mil "bitişik bölge" ilan etmiş olacaktır. Daha dar karasuları olan ve 24 mil bitişik bölge ilan etmiş ülkelerin karasuları dar ama bitişik bölge alanları daha geniş olmuş olacaktır.

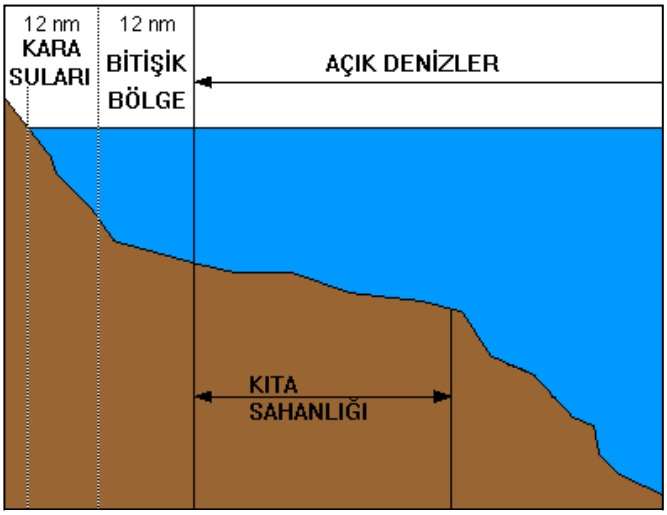
Görüldüğü gibi, bitişik bölge; karasularına bitişik olan ve kıyı devletine yukarıda sayılan konularda sınırlı yetkiler tanıyan ama o devletin ülkesinin bir

[60] 1982 B.M.D.H.S. Madde 33.

parçasını oluşturmayan bir deniz alanını ifade etmektedir. Bu deniz alanı esas çizgiden itibaren 24 deniz miline kadar ilan edilebilmektedir.

3.2.2.2. Kıta Sahanlığı (Continental Shelf)

Kıta sahanlığı kavramı esas itibarı ile jeolojik bir kavramdır. Jeolojide kıta sahanlığı bir kara ülkesinin denizin altındaki doğal uzantısına verilen bir isimdir. Deniz suları ile çevrili bir toprak parçasının denizin altında uzanan doğal parçaları mevcuttur ve bu uzantıların bir kesimine kıta sahanlığı adı verilmektedir.

Şekil 14 Kıta Sahanlığı.

Bu kavramın, uluslararası deniz hukukunun bir kavramı haline gelmesi, ABD Başkanı Truman'ın 1945'de yaptığı bir bildiri ile başlamıştır. Truman Bildirisi olarak da adlandırılan bu bildiride, ABD kıyılarının deniz altındaki kıta sahanlığında bulunan doğal kaynakların münhasıran ABD'ye ait olduğu ve ABD'den izinsiz hiçbir devlet ya da kişinin bu alanlarda doğal kaynak arayamayacağı veya işletemeyeceği ilan edilmektedir. Bu bildiri daha sonraki yıllarda başka devletlerce de takip edilmiş ve ülkeler kıta sahanlıklarındaki doğal kaynaklar üzerinde münhasır yetkiler ilan etmişlerdir.

Devletler arasındaki uygulamada hızla gelişen bu eğilim sonucunda kıta sahanlığı adı altında bir deniz alanı, I. Deniz Hukuku Konferansı'nda tartışılmış ve "1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi (C.K.S.S.)" adı altında bir sözleşmeye konu olmuştur. Daha sonra Kıta Sahanlığı konusunda 1982 B.M.D.H.S.nin 6. bölümünde tekrar bir düzenleme yapılmıştır.

1958 C.K.S.S.'ne kadar "Kıta Sahanlığı" kavramsal olarak oluşmuşken, hem genişliği, hem de hukuksal statüsü belirginleşmemişti. 1958 C.K.S.S. her iki açıdan da kıta sahanlığı kavramını düzenlemiştir.

Kıta sahanlığının genişliği ile ilgili olarak, 1958 C.K.S.S. iki ölçüt getirmiştir.

Bunlardan ilk ölçüte göre, kıta sahanlığı, deniz yüzeyi ile tabanının arasındaki derinliğin 200 metre olduğu noktaya kadar uzanmaktadır. Bu derinlik ölçütüne göre, kıta sahanlığı esas çizgiden ölçülmemekte, karasularının ötesinde derinlik hangi noktada 200 metreye ulaşıyor ise oraya kadar uzandığı kabul edilmektedir.

İkinci ölçüte göre ise, şayet kıyı devleti derinliğin 200 metre olduğu noktadan sonraki alanlarındaki doğal kaynakları da işletebiliyorsa, kıta sahanlığı işletebildiği derinliğe kadar uzanabilecektir. Bu "işletebilirlik" ölçütü kıta sahanlığını 200 metre derinliğin ötesinde de taşıyan bir ölçüt olabilmiştir.

Ancak, doğal kaynakların işletilmesine yönelik teknolojik gelişme bu işletebilirlik ölçütünün sakıncalı olduğunu göstermiş ve bunun sonucunda 1982 B.M.D.H.S. kıta sahanlığının genişliğine ilişkin yeni bir ölçüt getirmiştir. 1982 B.M.D.H.S.'ne göre, kıta sahanlığının genişliği doğal uzantı boyunca kıta marjının uç noktasına kadar uzanmaktadır. Ancak her kıyı ülkesinin doğal uzantısı farklı uzaklıklara sahiptir. Bu nedenle 1982 B.M.D.H.S. ikinci bir ölçüt olarak sabit uzaklık ölçütünü getirmiştir. Bu ikinci ölçüte göre kıta sahanlığı esas çizgiden itibaren 200 deniz mili uzaklığa kadar gitmektedir. Bu iki ölçütün bir arada bulunması şu şekilde izah edilebilir:

Bir kıyı ülkesi, şayet etrafındaki deniz genişliği müsait ise, esas çizgiden itibaren 200 mil uzaklığa uzanan bir kıta sahanlığına, ilan etmeye gerek olmaksızın kendiliğinden sahip olmaktadır. Kıyı devletinin iç suları ve karasuları bu alandan çıkarıldığında 200 mil uzaklığa kadar geriye kalan alan o ülkenin kıta sahanlığını oluşturmaktadır. Ancak, 1982 B.M.D.H.S.'nin getirdiği doğal uzantı ölçütü gereğince şayet bir kıyı devletinin doğal uzantısı ya da kıta marjı (continental margin) 200 milin ötesine geçiyorsa, kıyı

devletinin kıta sahanlığı alanı kıta marjının bu uç noktasına kadar uzanacaktır. Ancak, her halükarda bir kıyı devletin kıta sahanlığının genişliği 350 deniz milini aşmayacaktır.[61] Dolayısı ile devletler, deniz genişliğinin müsait olduğu alanlarda minimum 200 deniz mili kıta sahanlığına sahip olurlarken, doğal uzantının 200 mili geçtiği durumlarda 200 milden daha geniş ama en fazla 350 deniz mili genişliğe kadar kıta sahanlığına sahip olacaklardır.

Son olarak, bir kıyı ülkesi ile karşı kıyı ülkeler arasındaki deniz alanı 200 milin altında ise, bu ülkelerin kıta sahanlıklarını birilerininkinden ayıracak bir sınırın oluşturulması gerekecektir. Bu konu ileride ele alınacaktır.[62]

Kıta sahanlığının hukuksal statüsüne bakıldığında ise durum şu şekilde özetlenebilir. 1958 C.K.S.S.'nde kıta sahanlığının hukuksal statüsü kıyı devletinin egemenliği altındaki bir deniz alanı olarak değil de, devletin doğal kaynaklar üzerinde münhasır (egemen) yetkilere sahip olduğu bir alan olarak düzenlenmiştir. Bu statü, kıta sahanlığını düzenleme konusu yapan 1982 B.M.D.H.S.'nde de aynen korunmuştur.

Kıta sahanlığı, esas çizgiden itibaren belirli bir uzaklığa kadar deniz tabanını ve deniz tabanının altını kapsayan bir deniz alanıdır. Dolayısı ile, kıta sahanlığı kavramı su tabakasını değil, sadece deniz tabanını ve onun altını kapsamaktadır.

Kıta sahanlığının hukuksal statüsüne daha detaylı bakıldığında, kıyı devleti, deniz tabanını ve deniz tabanının altını kapsayan bu kıta sahanlığında doğal kaynak arama ve işletme konularında münhasır yetkilere sahiptir. Bu kaynaklar deniz tabındaki veya deniz tabanının altındaki mineral (cansız) kaynaklar ile deniz tabanına sürekli olarak temas halinde yaşayan canlı kaynakları kapsamaktadır.[63]

---

[61] 1982 B.M.D.H.S. Madde 76 (6).

[62] Bakınız, 3.3 Sınırlandırma Hukuku **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**.

[63] 1982 B.M.D.H.S. Madde 77.

Ayrıca kıyı devletine bu haklarını kullanmak için bazı konularda da gerekli yetkiler tanınmıştır. Bunların başında doğal kaynak arama ve işletme için gerekli tesis ya da platform kurmak ve bunların etrafında 500 metre çapında güvenlik alanı ilan etmektir. Kıyı devletinin bu faaliyetleri, diğer devletlerin haklarını özellikle de denizdeki ulaşım haklarını engellemeyecek şekilde kullanılacaktır.

Diğer devletlerin bu alandaki yetkileri, iletişim kabloları veya petrol veya doğal gaz boruları döşemektir. Kıta sahanlığı, bu alan üzerindeki su tabakasının statüsünü etkilemediğinden, diğer devletlerin bu alandaki ulaşım ve diğer konulara ilişkin hakları devam etmektedir.

İlan edilmesine gerek olmadığından, Türkiye'nin Karadeniz, Ege ve Akdeniz'de kıta sahanlıkları vardır. Ancak, her üç denizde de, bu denizlere komşu karşı ya da yandaş ülkelerle sınırlandırmalar yapılması gerekmektedir. Türkiye Karadeniz'de 1978 yılında Sovyetler Birliği ile kıta sahanlığı sınırını oluşturmuştur.[64] Bu antlaşmaya Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Gürcistan haleftir. Bulgaristan ile olan sınırı (yan sınır) ise 1997 tarihli antlaşma ile oluşturulmuştur.[65] Ancak, hem Ege'de hem de Akdeniz'de Türkiye, ilgili ülkelerle kıta sahanlığı sınırı oluşturabilmiş değildir.

3.2.2.3. Münhasır Ekonomik Bölge (Exclusive Economic Zone)

Truman Deklarasyonu ile başlayan ve karasularının ötesine uzanan doğal kaynaklar üzerinde münhasır hak talepleri sadece deniz tabanı ile sınırlı kalmamış ve karasularının ötesindeki deniz su tabakası içerisindeki doğal kaynaklara da uzanmıştır. Her ne kadar balıkçılık bölgesi kıyı devletlerine, karasularının ötesindeki canlı kaynaklar üzerinde münhasır haklar tanımakta idiyse de, özellikle 1950'li yıllarda doğal kaynaklar üzerindeki talepler balıkçılık bölgesini hem nitelik hem de genişlik olarak çok aşan bir kapsam kazanmıştır. Bu ilk taleplere Arjantin, Şili, Peru, Ekvator ve

[64] **Resmi Gazete**, 20 Ocak 1981, sayı: 17226.
[65] **Resmi Gazete**, 21 Temmuz 1998, sayı: 23409.

Panama gibi Latin Amerikalı ülkeler öncülük yapmış, ve bu ülkeleri daha sonra diğer gelişmekte olan ülkeler izlemiştir.

Bu talepler karşısında 1974 yılında başlayan III. Deniz Hukuku Konferansı, konuyu müzakere kapsamına almıştır. Karasuları ötesindeki doğal kaynaklar üzerinde öne sürülen bu hak talepleri ile ilgili temel tartışma konuları, bu hakları sağlayan bir deniz alanının hukuki statünün tam olarak ne olacağı ve bu alanın kıyıdan itibaren kaç mile kadar uzanacağı konuları olmuştur. Konferansta yapılan görüşmeler sonucunda Münhasır Ekonomik Bölge (M.E.B.) adı altında bir deniz alanı oluşturulmuştur. Ayrıca 1982 B.M.D.H.S.'nin 5. Bölümü bu alanın düzenlenmesine ayrılmıştır.

M.E.B.'nin genişliği konusunda tek bir ölçütün kabul edildiği görülmektedir. Bu ölçüte göre M.E.B., esas çizgiden itibaren 200 deniz mili uzaklığa kadar ilan edilebilen, karasularının ötesinde ve ona bitişik bir deniz alanıdır.[66] Şayet bir kıyı devletini çevreleyen deniz alanı bu derecede genişse, yani karşısındaki devlet ile arasındaki deniz alanı 400 mil ya da daha geniş ise, bu kıyı devleti 200 deniz mili Münhasır Ekonomik Bölge (M.E.B.) ilan edebilecektir.

M.E.B. de esas çizgiden ölçüldüğü için, kıyı devletinin karasuları bu alandan düşüldüğünde geriye kalan deniz alanı M.E.B. statüsünde olacaktır. Örneğin 200 deniz mili M.E.B. ilan etmiş bir ülkenin 12 deniz mili karasuları var ise geriye kalan 188 deniz mili genişliğindeki alan M.E.B. statüsünde olacaktır.

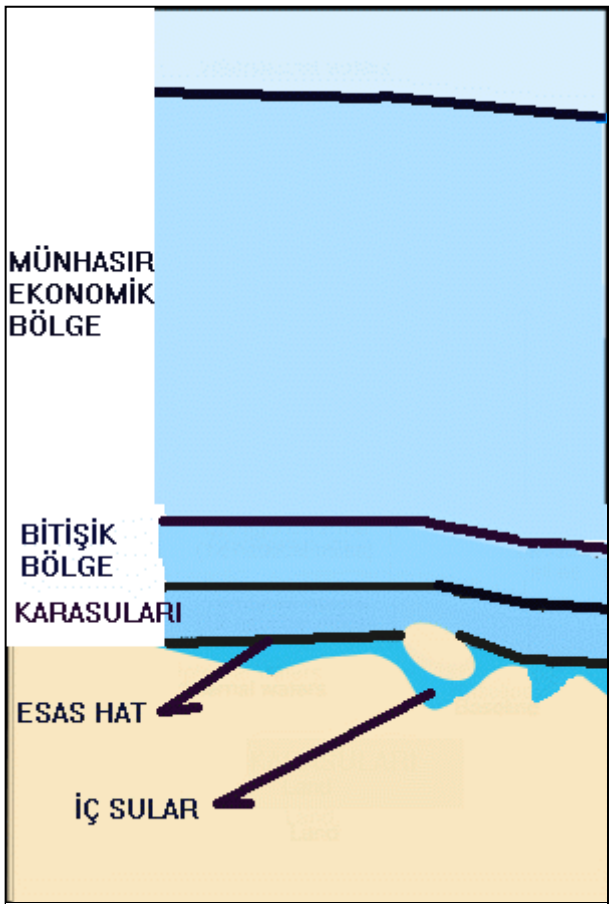
M.E.B.'nin hukuku statüsü ise şu şekilde özetlenebilir: M.E.B. temel olarak, kıyı devletinin egemenliği altında olmayan ancak bu alanda hem deniz tabakasında hem deniz tabanında ve deniz tabanının altında bulunan bütün canlı veya cansız doğal kaynaklar üzerinde kıyı devletine münhasır yetkiler tanıyan bir alandır. Bu alanlarda kıyı devleti dışında veya kıyı devletinin izin verdiği devletler veya kişiler haricinde doğal kaynak aranamaz veya işletilemez. Öte yandan bu bölgenin üzerindeki hava kesiminde de

[66] 1982 B.M.D.H.S. Madde 55 ve 57.

rüzgâr enerjisi veya güneş enerjisi gibi doğal kaynaklar da kıyı devletinin münhasır yetkisi altındadır.

Kıyı devletinin doğal kaynaklar üzerindeki münhasır yetkilerine daha detaylı bakıldığında, bu yetkilerin doğal kaynak arama ve işletme yetkileri olduğu görülmektedir. Ayrıca bu hakların kullanılabilmesi için bazı haklar daha tanınmıştır. Bunların başında doğal kaynak arama ve işletme için gerekli tesis ya da platform kurma, bunların etrafında 500 metre çapında güvenlik bölgesi ilan etme, doğal kaynakların, özellikle de canlı kaynakların korunmasına ilişkin tedbirler almaya ilişkin haklar sayılabilir.[67] Kıyı devletinin kuracağı yapay adalar ve diğer tesisler, diğer devletlerin bu alanı kullanma haklarını, özellikle de uluslararası ulaşım için gerekli olarak kabul edilmiş güzergahları kullanmalarını engellememelidir.[68]

Görüldüğü gibi, bu alan kıyı devletinin egemenliği altında bir alan olmayıp, kıyı devletine sadece doğal kaynaklar üzerinde münhasır yetkiler tanıyan bir deniz alanıdır. Bu hukuki durum, diğer devletlerin bu alanı diğer konularda serbestçe kullanmaya devam edebilecekleri anlamına gelir. Bir başka deyişle, doğal kaynaklar dışında M.E.B., açık denizlerin sağladığı neredeyse bütün hakları diğer devletlere sağlamaktadır. Diğer devletler, bu alan üzerindeki hava

Şekil 15 Münhasır Ekonomik Bölge.

[67] 1982 B.M.D.H.S. Madde 62 ve 73.
[68] 1982 B.M.D.H.S. Madde 60.

ulaşımına, bu alandaki deniz ulaşımına, telekomünikasyon kabloları veya enerji nakil boruları döşemeye, bilimsel araştırmalar yapmaya ve hukuken kabul edilmiş diğer faaliyetlere ilişkin haklarını kullanmaya devam edebileceklerdir.[69] Ancak yabancı kişi ve araçlar, kıyı devletinin bu alandaki yetkilerini kullanmasına ve kıyı devletinin bu alanda oluşturma ve uygulama yetkisine sahip olduğu düzenlemelerine uygun hareket etmek yükümlülüğü altındadırlar.[70]

M.E.B. alanının hukuken kabul edilmesi ile kıta sahanlığının hukuken ortadan kalkıp kalkmadığı ya da kıta sahanlığına artık ihtiyaç olup olmadığı da sorgulanmaya başlanmıştır. Zira M.E.B. 200 mile kadar deniz tabanındaki ve deniz tabanının altındaki doğal kaynakları da kapsamaktadır ve bu bölge o devletin kıta sahanlığı ile çakışmaktadır.

M.E.B. alanının hukuken doğmuş olmasına rağmen kıta sahanlığına ihtiyaç duyulmasının ve bu alanın hukuki bir kavram olarak varlığını sürdürmesinin bazı nedenleri vardır. İlk olarak M.E.B. kıyı devletinin ilan ederek sahip olabileceği bir deniz alanıdır. Oysa sahip olunması için Kıta Sahanlığının ilan edilmesine gerek yoktur. Birçok devlet günümüzde M.E.B. ilan etmemiştir ama kıta sahanlığına sahip durumdadırlar. Örneğin Türkiye, Karadeniz dışında ülkesini çevreleyen denizlerden hiçbirinde Münhasır Ekonomik Bölge ilan etmemiştir. İkinci olarak kıta sahanlığı bazı durumlarda 200 milin ötesine geçebilmektedir ki bu da kıta sahanlığının bazı durumlarda M.E.B.'den daha geniş olabileceğini göstermektedir. Kıta marjının 200 milin ötesine geçtiği durumlarda kıyı devleti 200 milden daha geniş kıta sahanlığına sahip olabilmektedir. Bu nedenlerle, kıta sahanlığı, hukuki önemini hala devam ettiren bir deniz alandır.

Münhasır ekonomik bölge alanlarına sahip olunabilmesi için ilan edilmesi gerektiğini belirtmiştik. Türkiye günümüze kadar sadece Karadeniz'de 1986 yılında Münhasır Ekonomik Bölge ilan etmiş,[71] 1987 yılında da Sovyetler Birliği ile Münhasır Ekonomik Bölge sınırını

[69] 1982 B.M.D.H.S. Madde 58.
[70] 1982 B.M.D.H.S. Madde 58 (3).
[71] **Resmi Gazete**, 17 Aralık 1986, sayı: 19314.

oluşturmuştur.[72] Bu antlaşmaya da Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Gürcistan haleftir. Bulgaristan ile olan sınırı (yan sınır) ise 1997 tarihli antlaşma ile oluşturulmuştur.[73] Ancak Türkiye halen hem Ege hem de Akdeniz'de M.E.B. ilan etmemiştir.

3.2.3. Devletlerin Egemenliğinde Olmayan Deniz Alanları

3.2.3.1. Açık Denizler (High Seas)

3.2.3.1.1. Tanımı ve Hukuksal Statüsü

Açık deniz kavramının tanımı geleneksel olarak "herhangi bir devletin iç suları ve karasularını oluşturmayan, yani herhangi bir devletin egemenliği altında bulunmayan deniz alanlarının tümü" olarak ifade edilmiştir. Örneğin, "1958 Cenevre Açık Denizler Sözleşmesi (C.A.D.S.)"nin 1. maddesi açık denizleri "bir devletin karasularını veya iç sularını oluşturmayan bütün deniz alanları" olarak tanımlamaktadır.

Ancak, 1958 C.A.D.S.'nin yapılmasından sonra ortaya çıkan ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde düzenlenen münhasır ekonomik bölge alanının ortaya çıkması ile açık deniz kavramının tanımı da değişmiştir. 1982 B.M.D.H.S.'nin 86. maddesi açık deniz kavramını "bir devletin münhasır ekonomik bölgesine, karasularına veya iç sularına dahil olmayan bütün deniz alanları" olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımlardan yola çıkarak açık denizin bir devletin egemenliği altında olmayan veya egemen yetkiler kullanamadığı bütün deniz alanlarını kapsadığı ifade edilebilir. M.E.B. alanları da kıyı devletinin egemen yetkiler kullandığı alanlar olduğundan, genel statüsü itibarı ile açık denizlerden sayılmayacaktır. Ancak belirtmek gerekir ki, M.E.B. ancak sınırlı konularda (doğal kaynaklar ve ilgili bazı konular üzerinde) kıyı devletine egemen yetkiler tanımaktadır ve bu alan diğer açılardan açık denizin sahip olduğu statüye tabidir.

---

[72] **Resmi Gazete**, 28 Aralık 1987, sayı: 19386.
[73] **Resmi Gazete**, 21 Temmuz 1998, sayı: 23409.

Hem 1958 C.A.D.S. hem de 1982 B.M.D.H.S. açık denizlerin hukuki statüsünü “Serbestlik” olarak ifade etmişlerdir. 1958 C.A.D.S.’nin 2. maddesi ve 1982 B.M.D.H.S.’nin 87. maddesi bu statüyü genel olarak tanımlamaktadır. 1958 C.A.D.S.’ne göre serbestlik ilkesi:

- Açık denizlerin bütün devletlerin yararlanmasına açık olduğu,
- Hiçbir devletin açık denizlerin bir parçası üzerinde egemenlik sahibi olamayacağı,

anlamına gelmektedir.

Devletlerin açık denizlerde sahip oldukları özgürlükleri ise şu şekilde sıralamaktadır:

- Ulaşım özgürlüğü,
- Balıkçılık özgürlüğü,
- Denizaltı kabloları ya da boru hatları döşeme özgürlüğü,
- Açık denizler üzerinde uçuş özgürlüğü.

Bu özgürlüklerin dışında, uluslararası hukukun genel prensiplerinden doğan diğer özgürlüklerin de geçerli olduğu ifade edilmektedir. Uluslararası hukukun genel prensiplerinden doğan diğer özgürlüklerin neler olduğu düşünüldüğünde bunlar askeri tatbikatlar ve silah testleri gerçekleştirme özgürlükleri olabilecektir.

1982 B.M.D.H.S.’nin 87. maddesi bu hükümlerde ya bazı değişiklikler yapmış, ya da bazı eklemelerde bulunmuştur. Yaptığı değişiklikler;

- Denizaltı kabloları ya da boru hatları döşeme özgürlüğü ile,
- Balıkçılık özgürlüğünü,

1982 B.M.D.H.S.’nde belirtilen diğer şartlara bağlamıştır. Ekledikleri ise;

- Uluslararası hukukun izin verdiği yapay adalar veya diğer yapılar inşa etmek,
- Bilimsel araştırma yapma özgürlüğü

olarak gözümüze çarpmaktadır.

Her iki sözleşme de devletlerin açık denizlerde sahip oldukları özgürlüklerin sınırsız olmadığını ve bazı şartlar ya da kısıtlamalar çerçevesinde kullanılması gerektiğini ifade etmektedirler. Bu şartlar genel olarak;

- Diğer ülkelerin çıkarlarına ve,
- Deniz yatağının korunmasına ilişkin,

gerekli özeni göstermek, şeklinde ifade edilebilir.

Bu sınırlamalar dışında ayrıca uluslararası hukukun genel hükümlerinden kaynaklanan başka sınırlamalar da mevcuttur. Bunlara örnek olarak nükleer silahların test edilmesi, korsanlık, izinsiz yayın yapma, köle ve uyuşturucu kaçakçılığı ve çevrenin kirletilmesinin yasaklanması gibi yasaklar sayılabilir.

3.2.3.1.2. Açık Denizlerde Devletlerin Yetkileri

Açık denizlerin statüsünün serbestlik ilkesine dayanması ve açık denizlerin hiçbir devletin egemenliği altında olmaması prensiplerine rağmen, devletler açık denizlerde bazı konularda egemen yetkiler kullanırken bazı durumlarda da başka devletlerin araç ya da kişileri üzerinde yetkiler kullanabilmektedirler. Devletler açık denizlerdeki kendi uyruğunda bulunan araçlar ve kişiler üzerinde egemen yetki kullanabilirken, bazı suçlardan dolayı ve sıcak takip hakkı gereği başka devlet uyruğundaki gemiler ve kişiler üzerinde de bazı yetkiler kullanabilmektedirler.

Devletin açık denizlerde kendi uyruğundaki gemiler üzerinde münhasır yetkiye sahip olmasına “bayrak yasası” denmektedir. Bu yasa gereği, bir devletin açık denizde bulunan uyruğundaki bir gemisi o devletin açık denizdeki bir ülke parçası gibi kabul edilir. Buna göre bir gemi, bayrağını yani uyrukluğunu taşıdığı ülkenin yasalarına ve cezai ve hukuki yetkisine tabidir ve diğer devletlerin yasaları ve yetkileri dışındadır. O gemi içerisinde bulunan

kişiler de aynı şekilde o devletin ülkesinde bulunan kişiler gibi muamele görecekledir.

Bir devletin açık denizlerde, uyrukluğunda olmayan yabancı gemiler üzerinde de bazı suçlar nedeni ile müdahale etme ve yetki kullanma hakkına sahip olduğunu belirtmiştik. Buna göre, deniz haydutluğu (korsanlık), köle ticareti ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi suçlara ilişkin şüphe oluştuğunda ve izinsiz yayın yapan gemilere ve uyruksuz gemilere bir devlet müdahale etme hakkına sahiptir.[74] Bu müdahale, ziyaret hakkı (gemiye çıkma) ve ilgili evrakları inceleme haklarını kapsamaktadır. Deniz haydutluğu ve izinsiz yayın suçlarında yargı yetkisi de bunun içerisinde bulunmaktadır. Deniz haydutluğu suçu ile ilgili bütün devletler ve izinsiz yayın ile ilgili ise zarar gören devlet yargı yetkisi kullanabileceklerdir.

Son olarak bir devlet sıcak takip (kesintisiz izleme hakkı) çerçevesinde açık denizlerde yabancı gemilere müdahale etme ve yargı yetkisi kullanma haklarına sahiptir. Bir yabancı gemi kıyı devletinin yetkisi altındaki bir deniz alanında o devletin yasalarını ihlal ederse, bu suçtan dolayı takibe alındığında bu gemi açık denize kaçar ise, gemiyi takibe devam edilebilir, durdurulabilir, yakalandığında kovuşturma amacı ile limana getirilebilir.[75] İzleme hakkı bazı şartlara tabidir. Bunlar:

- İhlal, iç sularda, karasularında takımada sularında ya da oralarda geçerli yasaların ihlali ile ilgili olarak kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge ve oralarda kurulu tesislerin güvenlik alanlarında olmalı,[76]
- Takibe bu sularda ve gemiye dur emri verilerek başlanmış olunmalı,
- Takip, ara verilmeden yetkili devletin gemi ya da uçakları ile yapılmalı,
- Takip bir başka devletin karasularına girildiğinde sona ermeli, ve
- İzleme ölçülü olmalı, yani orantısız (aşırı) güç kullanılmamalıdır.

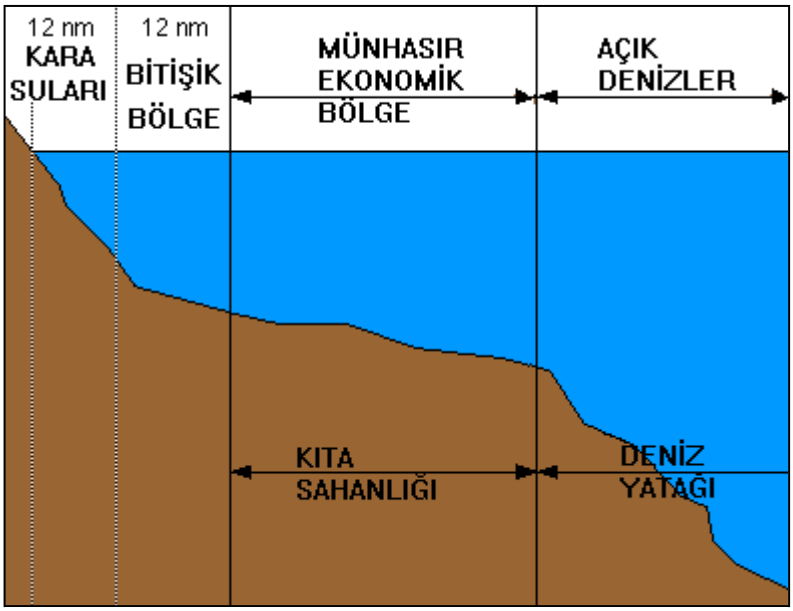
---

[74] 1982 B.M.D.H.S., Madde 110.
[75] Bu hak, 1958 C.A.D.S. ve 1982 B.M.D.H.S.'nde de yer almaktadır.
[76] 1958 C.A.D.S., Madde 23 (1) gereği sıcak takip; sadece iç sularda, karasularında ya da takımada sularında olan ihlaller için geçerli idi. 1982 B.M.D.H.S., Madde 111 (1, 2) ile bu kapsam genişletilmiş ve Kıta Sahanlığı, Münhasır Ekonomik Bölge ve oralarda kurulu tesislerin güvenlik alanlarına kadar da genişletilmiştir.

3.2.3.2. Uluslararası Deniz Yatağı (International Seabed)

Yüzyılımıza kadar kıta sahanlığının ötesindeki deniz tabanının mineral doğal kaynaklarını işletebilecek teknolojinin gelişmemiş olması, bu alana ilişkin hukuksal bir düzenleme yapılmasını gerektirmemişti. Bu nedenle deniz tabanı da, açık denizlerin sahip olduğu hukuki statüye tabi kabul ediliyordu.

Ancak gelişen teknoloji bu alanlardaki mineral (cansız) doğal kaynakların da işletilmesine olanak sağlamıştır. Bu teknoloji de daha ziyade gelişmiş ülkelerin elinde bulunmaktaydı ve bu nedenle de bu alanların mineral doğal kaynaklarının serbestçe işletilmesi, teknoloji sahibi ülkelerin lehine işlemekteydi.

Şekil 16 Uluslararası Deniz Yatağı.

Bu alanın açık denizlerden farklı bir statü ile düzenlenerek bu sorunun giderilmesi maksadı ile Birleşmiş Milletler bünyesinde bazı çalışmalar başlatılmıştır. Bu kapsamda deniz yatağını düzenleyecek hukuksal statünün oluşturulması yönünde çalışacak bir Deniz Yatağı Komitesi[77] kurulmuştur. Komite'nin çalışmaları sonunda BM Genel Kurulu, 1970 yılında aldığı 2749 (25) sayılı karar ile bu alana ilişkin bazı ilkeler belirlemiştir, ki bu ilkeler daha sonra kabul edilecek 1982 B.M.D.H.S.'nin bir parçası haline gelmiştir.

[77] Tam adı, BM Ulusal Yetki Alanları Dışındaki Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanının Barışçıl Amaçlarla Kullanılması Komitesi

1982 B.M.D.H.S.'nin 11. Bölümü, Uluslararası Deniz Yatağı Alanına ayrılmıştır. Ancak Sözleşme'nin bazı hükümleri, ABD başta olmak üzere bazı gelişmiş ülkelerin itirazlarına maruz kalmıştır. Bunun üzerine, Sözleşme'nin bu alana ilişkin bölümünü değiştiren ayrı bir uluslararası sözleşme yapılmıştır. BM Genel Kurulu'nun kararı ile 28 Temmuz 1994 tarihinde kabul edilen bu antlaşma "6. Bölümün Uygulanmasına Dair Antlaşma" adını taşımaktadır.

1982 B.M.D.H.S., Madde 136 uluslararası deniz yatağını "insanlığın ortak mirası" olarak nitelemektedir. Bu statü temelinde, uluslararası deniz yatağına ilişkin şu kurallar geçerli olacaktır.

- Bu alan hiçbir devletin egemenliği altına konamayacaktır,
- Bu alandaki doğal kaynaklar hiçbir devletin ya da kişinin mülkiyetinde olmayacaktır,
- Bu alan tüm insanlığın ortak çıkarına uygun olarak kullanılacaktır,
- Bu alandaki doğal kaynakların işletilmesinden elde edilen gelir tüm üye devletler arasında hakça paylaştırılacaktır,
- Bu alanın kullanılması, doğal kaynakların işletilmesi ve korunması Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'nin yetki ve sorumluluğu altındadır.

Bu temel prensipler çerçevesinde oluşturulan "Uluslararası deniz yatağının hukuksal statüsü tam olarak hangi alanları kapsamaktadır?" sorusuna ilişkin olarak da şu belirtilebilir. Bu alan devletlerin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının dışında kalan ve açık deniz alanlarının aşağısını oluşturan deniz tabanı ve onun altını kapsamaktadır.

Uluslararası deniz yatağındaki mineral doğal kaynakların işletilmesi iki yöntemle gerçekleştirilebilmektedir. Bunlardan ilki, Otorite tarafından kurulmuş olan ve onun bir organı olan "Teşebbüs" (Enterprise) adı ile anılan işletmenin bizzat kendisinin doğal kaynak işletme faaliyeti yapmasıdır. İkincisi ise, Otorite tarafından kendilerine doğal kaynak arama ve işletme (exploration and exploitation) ruhsatı verilmiş üye devletlere tabi kamu ya da özel girişimlerin doğal kaynak arama ve işletme faaliyetlerinde bulunmasıdır.

Otoriteden izin almadan hiçbir kuruluş uluslararası deniz yatağında doğal kaynak araması ve işletmesi yapamaz.[78] İşletme faaliyetinde bulunan kuruluşların elde ettikleri gelirlerinin bir kısmını Otorite'ye aktarmak durumunda olmaları, uygulamada bazı sorunlar çıkarmakta ve bu alanının yoğun işletilmesini engelliyor gözükmektedir. [79]

3.2.4. Ada Kavramı ve Adaların Deniz Alanları

Ada kavramının uluslararası deniz hukuk açısından hangi coğrafi oluşumları ifade ettiği, yani ada kavramının hukuksal tanımının ne olduğu uzun süre tartışma konusu olmuştur. Ada kavramının tanımının netleştirilmesi gereği, ada benzeri hangi coğrafi oluşumların yukarıda açıklanan deniz alanlarına sahip olduğunun belirlenmesi ihtiyacından doğmuştur.

Bu açıdan bakıldığında, tartışma yaratan noktalar, doğal olmayan, yani insan yapımı oluşumların ada kabul edilip edilmeyeceği ve denizlerin alçaldığı anda su yüzeyinde kalan ancak denizlerin yükseldiğinde su altında kalan coğrafi oluşumların da ada sayılıp sayılmayacağı konuları etrafında dönmüştür. Öte yandan, son dönemlerde ortaya çıkan kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi oldukça geniş deniz alanlarına bütün adaların mı sahip olacağı tartışma yaratmıştır. Özellikle, üzerinde insan yaşamaya elverişsiz adacık veya kayalıkların bu geniş deniz alanlarına sahip olup olamayacağı ciddi tartışmalar yaratmıştır.

1950'li yıllarda Uluslararası Hukuk Komisyonu'ndaki tartışmalarda, yapay adalar ve deniz feneri benzeri yapılar hariç bütün adaların karasularına sahip olduğu kabul edilmiştir. I. Deniz Hukuku Konferansı'nda yapılan tartışmalar sonucunda sadece doğal olarak oluşmuş ve yüksek dalgada su yüzeyinde kalabilen ve etrafı denizlerle çevrili oluşumların karasularına sahip olacağı kabul görmüştür. 1958 C.K.B.B.S.'nin 10. maddesi karasularına sahip olma açısından bir adayı, "doğal olarak oluşmuş, normal şartlarda sürekli su

[78] 1982 B.M.D.H.S., Madde 153 gereği kaynak arama tarama da dahil deniz yatağındaki doğal kaynaklara ilişkin aktiviteler BM Deniz Yatağı Otoritesi'nin organizasyonu ya da kontrolü ile olacaktır.
[79] Acer, a.g.m., s.1.

üzerinde kalan su ile çevrili bir kara parçası" olarak tanımlamıştır. Su üzerinde sürekli kalamayan oluşumlar ise kendi başlarına karasularına sahip olmayacaklar, ancak düz esas çizgi oluşturulmasında esas noktalar olarak kabul edilebileceklerdir.[80]

III. Deniz Hukuku Konferansı'nda bu hüküm tartışma konusu olmamış ancak hangi adaların daha geniş olan deniz alanlarına, yani kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarına sahip olacağı tartışılmıştır. 1958 C.K.S.S. ada kavramını tanımlamadan adaların kıta sahanlığına sahip olduğu hükmünü içermişti.[81] III. Deniz Hukuku Konferansı'nda ortaya çıkan hükme göre, adalar kendi kıta sahanlıklarına ve münhasır ekonomik bölge alanlarına sahip olacaklar ancak "insan yerleşimini veya kendi ekonomik hayatını idame ettiremeyen kayalıklar" kıta sahanlığına ve M.E.B. alanlarına sahip olamayacaklardır.[82]

Sonuçta, doğal olarak oluşmuş, normal şartlarda sürekli su üzerinde kalan su ile çevrili bir kara parçası olan adalar, yukarıda açıklanan bütün deniz alanlarına sahiptirler. Dolayısı ile, doğal olmayan veya sürekli su yüzeyinde kalamayan coğrafi oluşumlar ne karasularına ne de diğer deniz alanlarına sahip olabilirler. Fakat, bu tanıma göre ada sayılan ancak insan yerleşimini veya kendi ekonomik hayatını idame ettiremeyen kayalıklar karasularına sahip olabilirken, kendi kıta sahanlıklarına ve M.E.B. alanlarına sahip olamayacaklardır. Görüldüğü gibi bir adanın kendi kıta sahanlıklarına ve M.E.B. alanlarına sahip olup olamayacağı büyüklüklerine göre değil de, insan yerleşimini veya kendi ekonomik hayatını idame ettirip ettiremediğine bakılarak tespit olunmaktadır.

---

[80] 1958 C.K.B.B.S., Madde 11 (2).
[81] 1958 C.K.S.S., Madde 1 (b).
[82] 1982 B.M.D.H.S., Madde 121.

3.3. Sınırlandırma Hukuku

3.3.1. Genel Bakış

Devletin ülkesinin bir parçasını oluşturan ya da bazı egemen yetkiler kullandığı deniz alanlarının, ilgili devletler arasında sınırlarının tespiti gerekebilir. Bunun esas nedeni, iki ya da daha fazla devlet arasındaki deniz alanının, kıyıdaş bütün ülkelere hukuken öngörülen genişlikte deniz yetki alanları bırakacak derecede geniş olmamasıdır. Örneğin, iki ülke 12 deniz mili karasuları ilan etmişken, aralarındaki deniz alanı 24 deniz milinden daha az ise, o takdirde, bu iki ülkenin karasularını ayıran bir sınır tespit edilmelidir. Başka bir örnekle, iki ülke de M.E.B. ilan etmişken, aralarındaki deniz alanı 400 deniz milinden daha dar ise, o takdirde, bu iki ülkenin M.E.B. alanlarını ayıran bir sınır tespit edilmelidir.

Sınır oluşturulmasını gerektiren ikinci temel neden, iki ülkenin yandaş olması yani, bir denizin aynı kıyı düzleminde sınırdaş olmalarıdır. Bu durumda iki ülkenin kara sınırının denizle birleştiği noktadan itibaren, bu ülkelerin deniz alanlarını ayıran bir yan sınır belirlenmeli yani kara sınırlarının denize doğru uzantısı tespit edilmelidir.

Bu durumlarda, akla gelen ilk çözüm her iki ülkeye de eşit deniz alanı verilmesi, yani eşit uzaklık çizgisinin sınır olarak tespit edilmesidir. Ancak, bu yöntemin her durumda hukuktan beklenen adaletli çözümü vermediği görüldüğünden, deniz sınırlarının belirlenmesine ilişkin daha farklı hukuksal prensipler oluşturulmuştur.

İlgili uluslararası antlaşmalara bakıldığında; karasuları, kıta sahanlığı ve M.E.B. alanları için ayrı ayrı sınırlandırma prensiplerinin oluşturulduğunu görmekteyiz.

1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'ne bakıldığında karasularının sınırlandırılmasına ilişkin olarak 12. maddenin 1. fıkrası, iki

ülkenin karşı kıyıdaş ya da yandaş oldukları durumlarda, tarafların başka bir sınır üzerinde anlaşamamaları durumunda taraflardan hiç birisinin, her bir noktası esas çizgiye eşit uzaklıktaki orta sınır ötesine geçen karasularına sahip olamayacağı öngörülmektedir. Ancak, aynı maddenin aynı paragrafı bu genel prensibe bir istisna getirmiştir. Bu istisnaya göre "tarihsel hakimiyet veya diğer özel şartların bulunduğu durumlarda farklı bir sınırlandırma yapılması gerekiyorsa, bu paragrafın hükümleri uygulanmayacaktır."

Görüldüğü gibi bu hüküm, bir sınır olarak eşit uzaklık çizgisinin birçok durumda uygulanacak sınır olduğunu ancak bu sınırın her durumda uygulanmasının doğru olmadığını ve "özel şartlar"ın bulunduğu durumlarda farklı bir sınırlandırma yapılması gerektiğini öngörmektedir. Farklı sınırlandırmadan kastın, bu özel şartların dikkate alınarak yapılacak bir sınırlandırma olduğu anlaşılmaktadır. Fakat tam olarak hangi kurallar çerçevesinde bu unsurların dikkate alınarak değerlendirileceğini bu hükümde bulmak mümkün değildir.

1982 B.M.D.H.S., karasularının sınırlandırılmasına ilişkin olarak farklı bir hüküm getirmemiştir. Sözleşme, 15. maddede, 1958 C.K.B.B.S.'nin 12. maddesinin 1. fıkrasındaki hükmü aynen tekrar etmiştir.

1958 C.K.S.S., kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin ayrı bir sınırlandırma hükmü içermektedir. Buna göre, kıyıları karşılıklı ya da yandaş olan iki ya da daha fazla devletin kıyılarına aynı kıta sahanlığı bitişik ise, sınırlandırma antlaşma ile yapılacaktır. Şayet taraflar uzlaşamıyorlar ise ve özel şartlar başka bir sınırlandırmayı gerektirmiyor ise sınır, eşit uzaklık çizgisi olacaktır.

Dikkat edilirse, bu sınırlandırma prensibi de karasularının sınırlandırılmasına ilişkin prensiple büyük benzerlik göstermektedir. Özel şartların bulunduğu yerlerde eşit uzaklık dışında bir sınır oluşturulabilecektir. Ancak, yine benzeri bir biçimde, "özel şartlar" ifadesinin ne anlama geldiği, hangi şartların kastedildiği, açıklanamamıştır.

Kıta sahanlığı sınırlandırma prensibi olarak, 1982 B.M.D.H.S. biraz daha açık bir hüküm öngörmektedir. Sözleşme'nin 83. maddesinin 1. fıkrası, kıyıları karşılıklı ya da yandaş olan iki ya da daha fazla devlet arasında kıta sahanlığı sınırlandırmasının antlaşma ile uluslararası hukuk temelinde ve "hakça çözüm" bulmak maksadı ile yapılacağını hükme bağlamıştır. Çözümün hem uluslararası hukukun ilgili kuralları temelinde hem de hakça bir çözüm bulmak maksadı ile yapılmasından kastın hukuk kurallarının ilgili durumların kendine has şartlarının dikkate alınarak uygulanması olarak yorumlanabilir. Böylece, ilgili şartların dikkate alınış maksadı açıklığa kavuşturulmuş ve amacın "hakça çözüm" bulmak olduğu ifade edilmiştir.

Münhasır Ekonomik Bölge alanlarının sınırlandırılmasını düzenleyen uluslararası sözleşme hükümlerine bakıldığında yegane hükmün 1982 B.M.D.H.S.'nde bulunduğunu ve bu hükmün de kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin sözleşmede öngörülen hükmün aynısı olduğu görülmektedir. Sözleşme'nin 74. maddesinin 1. paragrafı, kıta sahanlığının sınırlandırılması için öngörülen hükmü aynen tekrar etmekte ve kıyıları karşılıklı ya da yandaş olan iki ya da daha fazla devlet arasında M.E.B. sınırlandırmasının antlaşma ile, uluslararası hukuk temelinde ve "hakça çözüm" bulmak maksadı ile yapılacağını öngörmektedir.

Görüldüğü gibi, uluslararası sözleşmelerdeki ilgili hükümler yeterince açık olmaktan uzaktır. Bu hükümlerin yorumu mahkemelere kalmıştır. 1958 C.K.S.S.'nden bu yana Uluslararası Adalet Divanı (U.A.D.)'nın gördüğü Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararlarında[83], kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin yapıla geliş kuralının ne olduğu tespit edilmiş ve yorumlanmıştır. Buna göre, sınırlandırma bir antlaşma ile, hakkaniyet prensiplerine uygun bir şekilde ve bütün ilgili unsurlar dikkate alınarak, her ülkenin doğal uzantısı mümkün olduğunca kendilerine bırakılacak şekilde yapılmalıdır.

[83] **www.icj-cij.org**, 22 Haziran 2007, "U.A.D. Danimarka - Norveç Davası Kararı" ve "U.A.D. Hollanda - Danimarka Davası Kararı".

Görüldüğü gibi, U.A.D. tarafından ifade edilen kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin yapıla geliş kuralı, bir miktar daha açık bir hükümdür. Zira sınırlandırmada dikkate alınacak özel şartların "hakkaniyet prensipleri" çerçevesinde ele alınacağını ifade etmektedir. Ancak, yine de önemli belirsizlikler yok değildir. Görülmektedir ki, burada da "hakkaniyet prensipleri"nin ve "ilgili unsurların" neler olduğu hala belirsizdir.

Bu dava ve bu davadan sonra gelen diğer deniz alanları sınırlandırma davaları bu iki temel kavramı ayrıntısı ile yorumlamışlardır. Uluslararası yargı kararlarından çıkan sonuca göre, deniz alanlarının sınırlandırılmasında, uygulanmasının gerekli olduğu hakkaniyet prensipleri;

- "coğrafi durumun sınırlandırmayı belirlemesi",
- "bir devletin deniz alanının diğer devletin kıyılarının önünü büyük ölçüde kapatmaması"

olarak sayılabilir. Yukarıdaki başlıklar altında daha detaylı değerlendirilmesi gereken unsurlar ise, kıyı uzunlukları, kıyıların çıkıntıları, bölgedeki ada ya da adacıklar, doğal kaynakların konumu, ülkelerin doğal kaynaklara nispi bağımlılıkları, ülkelerin doğal uzantıları ve benzeri faktörler olabilir.[84]

Günümüzde, 1982 B.M.D.H.S.'nde ifade edilen sınırlandırma prensipleri ile yapıla geliş hukukundaki sınırlandırma prensiplerinin esasta aynı olduğu kabul edilmektedir.[85] İlgili mahkeme kararlarına bakıldığında, coğrafi unsurlara daha fazla önem verilmesi gerektiği ama diğer faktörlerin, özellikle de doğal kaynaklara ilişkin faktörlerin de dikkate alındığı hakça bir sınırlandırma yapmanın, uluslararası hukukun bir gereği olduğu belirtilmektedir.[86]

Bazı durumlarda, tarihi hakların varlığı veya bu yöndeki iddialar da çakışmanın nedenleri olabilmektedir. Bu durumda ilgili ülkelerin deniz alanlarını ayıracak bir deniz sınırının belirlenmesini gerektirecektir. Belirtilen

[84] Acer, a.g.m., s.1.
[85] **www.icj-cij.org**, 22 Haziran 2007, "U.A.D. Danimarka - Norveç Davası Kararı".
[86] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. ABD - Kanada Davası Kararı" ve "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı".

şekilde ortaya çıkan bir deniz sınırlandırma sorununun çözümünü taraflar kendi aralarında diledikleri bir sınırlandırma metodunu uygulayarak çözümleyebilirler. Ancak, çözüm uluslararası hukukun ilgili kuralları temelinde olacaksa, aşağıdaki prensip ve kuralların uygulanması gerekmektedir.

3.3.2. Hakkaniyet Prensipleri ve Hakça Çözüm

1969 Kuzey Denizi Davaları kararlarında, Hollanda ve Danimarka'nın iddialarının aksine Uluslararası Adalet Divanı (U.A.D.), incelemesinin başlarında eşit uzaklık prensibinin, uygulanması zorunlu bir hukuk kuralı niteliğine sahip olmadığını belirtmiştir.[87] Eşit uzaklık prensibinin zorunlu olmadığı anlayışı, daha sonraki yıllarda verilen uluslararası yargı ya da hakemlik kararlarında sıkça vurgulanmıştır.

İngiltere-Fransa Davası kararında tarafların oluşturdukları Hakemlik Mahkemesi, 1958 C.K.S.S.'nin 6. Maddesi ile teamül hukuku arasında bir fark olmadığını ve her iki hukukun da eşit uzaklık prensibinin uygulanmasını zorunlu kılmadığını vurgulamıştır.[88]

İki veya daha çok devlet arasında herhangi bir kıta sahanlığı sınırlandırmasını eşit uzaklık prensibi düzenlemediğine göre, kıta sahanlığı sınırlandırmasını düzenleyen hukuk kuralı ya da kuralları neydi? Uluslararası sınırlandırma hukukunun günümüzde geldiği noktada hem yapıla geliş kuralları hem de geniş katılımlı uluslararası deniz hukuku sözleşmeleri, iki veya daha fazla sayıda ülke arasındaki sınırlandırmanın "Bölgenin bütün ilgili unsurları dikkate alınarak, hakkaniyet prensipleri temelinde 'hakça bir çözüm'e ulaşılacak şekilde" yapılması gerektiğini öngörmektedir.[89]

---

[87] U.A.D., Uluslararası Hukuk komisyonu'nun eşit Uzaklık prensibini yapıla geliş değeri kazanmış bir prensip olarak değerlendirmediğini vurgulamıştır.

[88] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. İngiltere - Fransa Davası Kararı" ve "U.A.D. Libya - Tunus Davası Kararı". Söz konusu 6. Madde, sınırlandırmada eşit uzaklık metoduna öncelik vermekte ancak "özel şartlar" başkaca bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa eşit uzaklık metodunun uygulanmasını öngörmektedir.

[89] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kuzey Denizi Davası Kararı"nda 'Sınırlandırma...bütün ilgili şartlar dikkate alınarak, hakkaniyet prensiplerine uygun bir biçimde, bir antlaşma ile yapılır.' ifadesini kullanmıştır.

Bütün ilgili uluslararası yargı ya da hakemlik kararlarında benimsenen bu prensip doğrultusunda, 1958 C.K.S.S.'nin 6. Maddesi'ndeki "özel şartlar" ibaresinin de sonuçta sınırlandırmanın hakça bir sonuca ulaşmak maksadını ifade ettiği kabul edilmiştir. Sözleşme'nin 6. Maddesindeki kuralın bu yönde anlaşılmasının temel bir sonucu olarak, karşı kıyılar arasındaki sınırlandırma çizgisinin çoğunlukla eşit uzaklık çizgisi olması, hakkaniyeti sağlayan metodun birçok durumda bu metot olmasına dayanmaktadır.[90]

1980'li ve 1990'lı yıllarda verilen yargı ya da hakemlik kararlarında, sınırlandırmaya ilişkin genel prensip bir miktar vurgu değiştirmiş ve hakkaniyet prensiplerinin yanı sıra, "hakça çözüm" de ön plana çıkarılmıştır.

Hakça çözüm üzerine yapılan bu vurgunun da ifade ettiği şey; sonuç olarak sınırlandırmanın hakkaniyet prensipleri ve bölgenin coğrafi ve diğer özellikleri çerçevesinde bir hakça çözüm oluşturacak sınırlandırma metotları içerisinde yapılması gerektiğini göstermektedir.[91]

Deniz hukuku üzerine en kapsamlı sözleşme olan 1982 B.M.D.H.S.'nin ilgili 74. ve 83. Maddeleri, uluslararası yargı ve hakemlik kararlarındaki anlayışı aynen yansıtmaktadırlar. Bu maddeler, hem kıta sahanlığı hem de M.E.B. sınırlandırması için "kıyıları karşıt ya da bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırması Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. Maddesinde belirildiği şekli ile uluslararası hukuk kurallarına dayanan bir antlaşma ile ve hakça çözüm bulmak maksadı ile yapılır." prensibini kabul etmektedirler.

Son elli yıl içerisindeki hukuksal evrimden sonra deniz alanlarının iki veya daha fazla ülke arasında sınırlandırılmasını düzenleyen bu genel prensibin, karasuları, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge ve diğer deniz alanlarının hepsine uygulanacak tek bir sınırlandırma kuralı haline geldiği de belirtilmelidir.

---

[90] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kuzey Denizi Davası Kararı".

[91] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. İngiltere - Fransa Davası Kararı" , "U.A.D. Libya - Tunus Davası Kararı" , "U.A.D. Kanada - Fransa Davası Kararı" ve "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı" , "U.A.D. ABD - Kanada Davası Kararı".

Her ne kadar 1958 Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, bir yandan karasuları diğer yandan kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının sınırlandırılmalarını farklı kurallara bağlamışlarsa da, bu kuralların içeriklerinin aynı olduğu konusunda bu gün pek tereddüt bulunmamaktadır. Sözleşmelerde bulunan sınırlandırmaya ilişkin maddelerin içeriğinin aynı olduğu anlayışı ilgili devletlerarası uygulama örnekleri ile de teyit edilmektedir.

Örneğin, karasularının sınırlandırılmasında eşit uzaklık metodu hiçbir zaman mutlak bir biçimde uygulanmamış, bazı unsurlar dikkate alınarak düzeltilmiş ve o şekilde karar verilmiştir. Bu unsurların, ulaşıma ilişkin unsurlar, balıkçılık, bir devletin ulaşım güvenliğine ilişkin düzenlemeleri ve özellikle yan sınır oluşturmada kıyıların genel doğrultusu gibi unsurlar olduğu verilen kararların incelemesinden anlaşılmaktadır.

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında hakkaniyet prensiplerinin uygulanmasına ilişkin bu genel kuralın, somut durumlara uygulanamayacak kadar soyut bir nitelik gösterdiği yukarıdaki analizden çıkan önemli bir sonuçtur.

Bu genel sınırlandırma prensibinin somut olaylara uygulanabilmesi, “hakkaniyet prensipleri” ile “hakça çözüm” kavramlarının ne ifade ettiğinin ve “ilgili şartlar”ın neler olduğunun açıklığa kavuşturulmasına bağlı gözükmektedir. Aşağıdaki incelemeler, bu önemli kavramları ilgili uluslararası yargı ya da hakemlik kararları ile devletlerarası uygulama örnekleri temelinde açıklığa kavuşturmaya yönelik olacaktır.

3.3.3. Coğrafyanın Üstünlüğü Prensibi

Hukuk kurallarının sonuç doğurmak için konduğu prensibinin bir gereği olarak, hakkaniyet kavramının soyut içeriğinin hukuksal açıdan daha somut bir hale getirilmesi, sonuç doğurması açısından zorunludur. Hakkaniyetin deniz alanlarının sınırlandırılması çerçevesinde ne ifade ettiği hem devletlerarası uygulama hem de ilgili uluslararası yargı ya da hakemlik kararlarında büyük oranda açıklığa kavuşturulmuş gözükmektedir.

İlgili yargı ve hakemlik kararlarından ortaya çıkmaktadır ki, herhangi bir sınırlandırma işleminde, aralarından duruma uygun olan prensiplerin seçilebileceği bir hakkaniyet prensipleri listesi mevcuttur.[92] U.A.D. Yargı kararlarında ön plana çıkarılan prensip "coğrafyanın üstünlüğü" prensibidir. Açıklamak gerekirse; Kuzey Denizi Davaları kararında "coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamaz", İngiltere - Fransa Davası kararında "eşit uzaklık ya da başka herhangi bir sınırlandırma metodunun uygunluğunu coğrafi şartlar belirler", Tunus - Libya Davası kararında "kıta denize hakimdir" ve Libya - Malta Davası kararında "tarafların kıyıları başlama çizgisini oluşturur" ifadesi kullanılmıştır. Hem kıta sahanlığı hem de M.E.B. alanlarının tek bir davada sınırlandırıldığı kararlarda da coğrafyanın üstünlüğü prensibi aynı şekilde ön plana çıkarılmıştır.[93]

Coğrafya kavramından ise, iki ülke arasında sınırlandırmaya konu olan alandaki anakara coğrafyasının kastedildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda en önemli coğrafi unsurlar, anakara kıyılarının genel formasyonu yani kıyı üzerindeki girintiler - çıkıntılar, ve anakara kıyılarının uzunluğudur. Sonuçta bu coğrafi unsurlar bir sınırlandırma sürecinde başlangıç ve daha sonra çok az değişecek olan "temel" sınırlandırma çizgisini belirlemektedirler.

İlgili coğrafi unsurların oynadığı temel rolü daha iyi anlayabilmek açısından, herhangi bir sınırlandırma sürecinin nasıl geliştiğini ilgili yargı ve hakemlik kararları ışığında ortaya koymak gerekir. Sınırlandırma sürecinde öncelikle uluslararası mahkemeler, sınırlandırma işlemine başlarken iki anakara ülke arasında, anakara ülkelerinin coğrafi özelliklerini yansıtan bir sınırlandırma çizgisi belirlemektedirler. Şayet iki ülke kıyı şekilleri birbirlerine benzer ve kıyı uzunlukları yaklaşık ise, sınırlandırma çizgisi başlangıç olarak eşit uzaklık çizgisi olmaktadır. Kıyı şekillerindeki önemli farklılıklar veya kıyı

[92] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Eritre - Yemen Davası Kararı" , "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı" , "U.A.D. ABD - Kanada Davası Kararı".
[93] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Danimarka - Norveç Davası Kararı" , "U.A.D. Katar - Bahreyn Davası Kararı" , "U.A.D. Fransa - Kanada Davası Kararı".

uzunlukları arasındaki fark ise, sınırın eşit uzaklık dışında bir sınır olmasını gerektiren unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.[94]

Sınırlandırmanın ikinci aşamasında ise mahkeme, belirlenen bu sınırın diğer "ilgili" coğrafi unsurlar dikkate alındığında da hakça sayılıp sayılmayacağını değerlendirmektedir. Bu diğer coğrafi unsurların başında adalar gelmektedir ve adalara verilecek etkinin ne olması gerektiği bu aşamada değerlendirilmektedir. Adalara ne kadar etki verileceğini de özellikle anakaralar arasındaki coğrafi denge ve büyüklük, konum ve nüfus gibi adaların sahip oldukları özellikler belirlemektedir.

Uluslararası Hukuk, adalara kıta sahanlığına sahip olma hakkını açıkça tanımışsa da, bundan adaların sınırlandırma esnasında anakara ülkeleri ile aynı statüde oldukları sonucu çıkmamaktadır. Bir başka deyişle sınırlandırmada adalar söz konusu olduğunda, sahip olma ile sınırlandırma arasında kesin bir ayrım mevcuttur. Sonuç olarak adalar bazı durumlarda, coğrafi konumları, ekonomik ve sosyal nitelikleri gibi özellikleri çerçevesinde sınırlandırma çizgisini ya hiç etkilememekte, ya da sınırlı bir biçimde etkilemektedirler.

Kendi ülkesinin kıyılarına daha yakın adaların, kıyı uzunlukları belirgin bir biçimde farklı olmayan, kıyı şekilleri benzer olan iki taraf arasındaki sınırlandırmada sınırı önemli bir oranda etkilemelerine izin verilmemektedir.[95] Özellikle de, söz konusu adalar kurak ve sosyal hayata elverişsiz ise tümden ihmal edilmektedirler.[96] Kendi ülkesinin kıyılarının hemen yakınında yerleşmiş bu tür kıyı adaları bazen sadece, deniz alanlarının ölçümüne esas

---

[94] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007 : "U.A.D. Danimarka - Norveç Davası Kararı" , "U.A.D. Katar - Bahreyn Davası Kararı" ve "U.A.D. ABD - Kanada Davası Kararı"nda U.A.D., kıyı coğrafyasını en iyi yansıtan eşit uzaklık çizgisi ile sınırlandırmaya başlamıştır. Sadece "U.A.D. Eritre - Yemen Davası Kararı"nda mahkeme, her iki tarafın da üzerinde anlaştığı bir tarihi çizgi başlangıçta temel sınırlandırma çizgisi olarak kabul edilmiştir.

[95] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Tunus - Libya Davası Kararı" , "U.A.D. Gine - Gine Bissau Davası Kararı".

[96] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Eritre - Yemen Davası Kararı".

teşkil eden kıyı çizgisinin belirlenmesinde bir etki sahibi olmaktadırlar. Bu durumda bile etkileri sınırlandırılmaktadır.[97]

Başka bir ülkenin kıyılarına yakın adalarının, sınırlandırmadaki rolü ise çok daha fazlaca kısıtlamaya tabi tutulmaktadır. Zira bu şekilde konumlanmış adaların, iki anakara arasındaki sınırlandırmada, anakaraların gerektirdiği sınırlandırma çizgisi üzerindeki "bozma" etkisi çok daha fazladır ve dolaysı ile bu şekilde konumlanmış adalara çoğu kez ya çok sınırlı etki verilmekte ya da tümden ihmal edilmektedir.[98] Şayet bu adalar sosyal olarak zayıf ve hacim olarak küçük iseler, herhangi bir etki sahibi olmaları çok daha zorlaşmaktadır. Bir başka devletin kıyılarına yakın olmayan, ama iki ana kıta arasındaki eşit uzaklık çizgisi dikkate alındığında diğer ülkeye yakın olan adaların da benzeri bir biçimde önemli bir sosyal hayat barındırmadıkça ihmal edildikleri görülmektedir.[99]

3.3.4. Diğer Faktörlerin Dikkate Alınmasına İlişkin Prensipler

Sınırlandırmada hakça çözüme ulaşılması için, sadece coğrafi unsurların değil diğer bütün ilgili unsurların da dikkate alınmasının gerektiği sınırlandırma hukukunun öngördüğü bir gerekliliktir. Bu nedenle uluslararası mahkemeler de, sınırlandırmanın bir sonraki aşamasında coğrafya dışı ilgili unsurları dikkate alıp, coğrafi unsurlar temelinde ulaşılan çözümün hakça olup olmadığını değerlendirmektedirler.[100]

U.A.D. 1969 yılındaki Kuzey Denizi Davaları kararında, dikkate alınacak unsurlara hukuksal bir sınır olmadığını belirtmiş[101] ancak, takip eden bütün yargı kararlarında, dikkate alınacak unsurların sadece kıta sahanlığı ve/veya münhasır ekonomik bölge kavramları ile "ilgili" olması gerektiği kabul edilmiştir.[102]

---

[97] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. İngiltere - Fransa Davası Kararı".
[98] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. İngiltere - Fransa Davası Kararı".
[99] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Katar - Bahreyn Davası Kararı".
[100] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Tunus - Libya Davası Kararı", "U.A.D. Gine - Gine Bissau Davası Kararı".
[101] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kuzey Denizi Davası Kararı".
[102] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı".

Yargı kararlarına göre, ilgili unsurlardan başta geleni, sınırlandırılacak alanlardaki doğal kaynaklardır. Kıta sahanlığı ve M.E.B. kavramlarının asıl varlık sebebinin doğal kaynaklar üzerinde kıyı devletine münhasır haklar sağlamak olduğu hatırlanırsa sonuç şaşırtıcı olmamalıdır.

Doğal kaynaklar faktörü, canlı türler olabileceği gibi madenler ve diğer mineral kaynaklar da olabilmektedir. M.E.B. sınırlandırması söz konusu olduğu zaman akıntılar ve rüzgar enerjisi gibi diğer doğal kaynaklar da bu faktörler arasında yer almaktadır. Bölgedeki varlığı bilinen doğal kaynakları orantısız paylaştıran bir sınırlandırma çizgisi hakkaniyete uygun bir sınır olarak kabul edilemeyecektir.[103]

Bölgedeki mevcut veya muhtemel sınırlar da, iki devlet arasındaki sınırlandırmayı etkileyen faktörlerdendir. Bölgede üçüncü devletlerle belirlenecek sınırlar veya taraflarca daha önceden petrol arama alanları gibi nedenlerle belirledikleri sınırlar da dikkate alınmaktadır.[104]

Sınır üzerinde etkili olabilecek bir başka faktör deniz tabanın jeolojik ve jeomorfolojik özellikleridir. Her ne kadar Kuzey Denizi Davaları kararında U.A.D., "doğal uzantı" kavramına sınırlandırmada büyük bir önem vermişse de,[105] sonraki yargı ya da hakemlik kararlarında doğal uzantı faktörünün etkisinin mutlak değil nispi olacağı kabul edilmiştir.[106] Özellikle kıta sahanlığı ve M.E.B. alanlarının birlikte sınırlandırıldığı durumlarda, sadece kıta sahanlığı açısından önem taşıyan ama M.E.B. kavramı ile bir ilgisi olmayan jeolojik öğeler sınırlandırma esnasında neredeyse tamamen etkisini yitirmektedirler.[107]

Deniz savunma ve güvenlik unsurlarının, kıta sahanlığı ve M.E.B. kavramları ile ilgilerinin azlığı nedeni ile sınırlandırmada, sınır çizgisini önemli

---

[103] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Danimarka - Norveç Davası Kararı" , "U.A.D. Eritire - Yemen Davası Kararı" , "U.A.D. Fransa - Kanada Davası Kararı".
[104] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Tunus - Libya Davası Kararı".
[105] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kuzey Denizi Davası Kararı".
[106] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Tunus - Libya Davası Kararı" , "U.A.D. Fransa - Kanada Davası Kararı" , "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı".
[107] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Gine - Gine Bissau Davası Kararı" , "U.A.D. Fransa - Kanada Davası Kararı".

oranda değiştirecek bir etkiye sahip olmayacakları ancak destekleyen ya da güçlendiren unsurlar olacakları kabul edilmektedir.[108] Öte yandan, ülkelerin birbirlerine göre nispi ekonomik gelişmişlik seviyeleri sınırlandırmada dikkate alınan bir unsur değildir. Yargı ve hakemlik kararlarında bu gibi unsurların zamanla değişken ve oldukça göreceli kavramlar oldukları vurgulanmıştır.[109]

3.3.5. "Oransallık" ve "Kapatmama" Prensipleri

Şu ana kadar üzerinde durulan prensipler, sınırlandırmanın belirli bir hukuksal çerçeve içerisinde yapıldığını ve bu çerçeveye göre coğrafi unsurların sınırlandırma çizgisini temel olarak belirlediğini, diğer ilgili faktörlerin ise, hakkaniyet sağlanması açısından bu sınır üzerinde kısmi etkiler sağladıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca, 'coğrafya' kavramından özellikle 'anakara coğrafyasının anlaşılması gerektiği' yargı kararlarında açıkça ortaya konmaktadır. Ancak, ortaya çıkan hukuksal çerçeve içerisinde bazı faktörlerin birbirlerine oranla sınırlandırma üzerindeki etkilerinin ne olacağı, ve ayrıca hakkaniyeti bozmadan ne dereceye kadar etki sahibi olacakları açık bir biçimde ortaya konabilmiş değildir.

Yargı ve hakemlik kararlarında ilgili faktörlerin birbirlerine göre etkilerine ilişkin de bazı prensipler ortaya konmuştur.

Bu prensiplerden birincisi "oransallık prensibi" (proportionality) dir. Buna göre, iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile sınırlandırma sonucunda bu ülkelere verilen kıta sahanlıkları ve/veya münhasır ekonomik bölge alanları arasındaki oranın birbirlerine yakın olması gerekir. Bir başka ifade ile oransallık, yukarıdaki çerçeve ile sonuçlanan sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğunu test eden bir nihai kontrol prensibi işlevi görmektedir. Bu prensip doğrultusunda, herhangi bir faktör, kıyı uzunlukları arasındaki oranın sınırlandırmaya yansımasını önemli ölçüde değiştirecek bir

---

[108] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. İngiltere - Fransa Davası Kararı" , "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı" , "U.A.D. Gine - Gine Bissau Davası Kararı" , "U.A.D. Kuzey Denizi Davası Kararı".
[108] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. İngiltere - Fransa Davası Kararı".
[109] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Danimarka - Norveç Davası Kararı" , "U.A.D. Tunus - Libya Davası Kararı" , "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı".

etkiye sahip ise sınırlandırmada hakkaniyeti sağlayan bir metot olarak değerlendirilemeyecektir.[110]

Benzeri nitelikteki bir başka prensip ise "kapatmama"[111] prensibidir. Özellikle kıta sahanlığı genişliğinin tespitinde mesafe unsurunun kabul edilmesiyle birlikte, sınırlandırma çizgisinin, her ülkeye, kıyılarına yakın alanları bırakmasını, yani kıyılarının önünü kapatmamasını sağlaması gerektiği kabul edilmiştir. Yani bir ülkenin yakınındaki deniz alanını bir başka ülkeye vermekle sonuçlanan bir sınırlandırma metodunun hakkaniyete aykırı olduğu vurgulanmıştır.[112]

Fakat, yine de belirtmek gerekir ki, hem oransallık hem de kapatmama prensipleri mutlak bir biçimde uygulanmamaktadır. Zira, sınırlandırma çizgisi, sadece anakara kıyı uzunluklarını tam olarak yansıtan bir çizgi olsaydı, diğer ilgili faktörlere bir rol tanınmamış olacak ve hakkaniyet sağlanamamış olacaktı. Öte yandan, bir anakaranın deniz çıkışını ne pahasına olursa olsun kapatmamaya çalışmak, belki de bölgenin daha önemli bir faktörüne hakkaniyet açısından gereken değerin verilmemesine yol açabilecektir. Bu nedenlerle, bu iki prensibi, adalar da dahil olmak üzere, ilgili faktörlere ne dereceye kadar etki tanınacağını "genel olarak" belirleyen prensipler olarak değerlendirmek gerekir.[113]

---

[110] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. İngiltere - Fransa Davası Kararı". Ayrıca devletlerarası uygulamalara örneğin Fransa-İspanya (1974) ve Hollanda (Antilles)-Venezüella (1978) antlaşmalarında da oransallık rol oynamıştır.

[111] "Kapatmama" kavramı, yargı kararlarında kullanılan "non-encroachment" kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır. Her ne kadar kapatmama kavramı non-encroachment kavramının Türkçe sözlük karşılığı değilse de, sınırlandırma hukuku çerçevesinde ifade ettiği anlam açısından kapatmama kavramı uygun bir karşılık olarak kabul edilmelidir.

[112] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. ABD - Kanada Davası Kararı" , "U.A.D. Fransa - Kanada Davası Kararı".

[113] Yücel ACER, "Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye", **Dz.K.K.lığı Deniz Hukuku Sempozyumu**, Ankara, 21-22 Haziran 2004, ss.3-7.

4. Kıyıdaş Devletler ve Diğer Aktörler

4.1. Neden Akdeniz?

Doğu Akdeniz, tarih boyunca çevresindeki halkların iletişim ve fikir alışverişi ile kültürel etkileşim alanı olmuştur.

Türkiye'nin dış alım satımının % 90'ından fazlasının deniz ulaşımı yolu ile yapıldığı dikkate alındığında, Doğu Akdeniz'de deniz ulaşımının sekteye uğraması durumunda ortaya çıkacak açığın başka yollarla doldurulması mümkün gözükmemektedir. Liman kapasiteleri açısından duruma bakıldığında yaklaşık 44 milyon tonluk yükleme boşaltma kapasitesinin %32'sinin Akdeniz limanlarında bulunduğu görülmektedir.

Ancak Marmara ve Karadeniz liman kapasiteleri de Ege ve Akdeniz'deki trafik yoğunluğunu artırmaktadır. Böylece, Akdeniz'de Türkiye limanlarına yönelik her gün ortalama 50-60 gemi geçiş yapmakta ve ithal edilen petrolün yaklaşık % 85'i Akdeniz'i geçerek İzmir, İskenderun ve İzmit rafinerilerine ulaşmaktadır. Bu verilere göre, Akdeniz'de Türkiye'ye yönelik deniz trafiğinin herhangi bir nedenle sekteye uğraması, dış ticareti ve akaryakıt üretimini önemli ölçüde sekteye uğratabilecektir.

Dünya ticaretinin % 30'unun mevcut olduğu[114] Akdeniz; Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının birbirlerine yakınlaştığı ve birleştiği, oldukça geniş ve önemli bir coğrafyayı; Kıbrıs Adası da, Doğu Akdeniz'i kontrol etmektedir. Bu kontrollerin ekonomik, politik ve güvenlik açılarından oldukça önemli bir değeri vardır.[115] Hemen hemen 11 Trilyon Dolar değerindeki eşya/yük, dünya çapında küresel ticaret için 4.500 limanla bağlantılı olarak, 50.000 den fazla ticaret gemisi ile dünya denizlerinde taşınmaktadır. Kabaca, 4.000 gemi Akdeniz sularında ilerlemektedir. Aslında, bu deniz alanı dünya okyanuslarının sadece % 3'ünü kapsamasına rağmen, Akdeniz deniz trafik yolları sayesinde dünya deniz trafiğinin 1/6'sını oluşturmaktadır. Cebelitarık

---

[114] Tahir Bayındır, “Türk Denizcilik Sektörünün Durumu ve Dünya Denizcilik Sektöründeki Yeri”, **www.denetde.org.tr**, 23 Ekim 2007.

[115] Osman Metin Öztürk, "Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs Adası'nın Stratejik Dengeleri Bağlamında Annan Belgesi", **www.stradigma.com**, 03 Ağustos 2007.

Boğazından her gün 160'tan fazla gemi geçmekte olup bu sayı Süveyş Kanalında 40 ve Türk Boğazlarında ise 150'dir.

1990 sonrasında, Hazar'ın önünde, ham madde kaynakları yönünden zengin, oldukça büyük bir pazar alanının ortaya çıkmış olduğu dikkate alınırsa Doğu Akdeniz'in, Cebelitarık, Süveyş ve Karadeniz üzerinden işleyen deniz ticaretini kontrol edebilen önemli bir coğrafya olduğu açıklıkla görülebilecektir.

Önemli ticaret yolları ile enerji merkezlerini kontrol eden Doğu Akdeniz dünyanın en kritik su yolunu oluşturmakta olup doğal olarak kendisini kontrol eden aktörlere önemli politik avantajlar sağlamaktadır. Bu bağlamda, enerji kaynaklarına hükmeden Doğu Akdeniz'in Türkiye tarafından kontrolü, yakın gelecekte Türkiye'ye önemli siyasi ve hukuki avantajlar sağlayacaktır. Ayrıca, Doğu Akdeniz'i kontrol etmek kadar bu coğrafyaların hasım/rakip aktörlerin kontrolüne girmesinin beraberinde getirebileceği riskleri de hatırda tutmak gerekir.

Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adası, bölgesel ve küresel barış ve istikrar açısından önemli bir coğrafyadır. Bölgenin, Orta Doğu'da ortaya çıkmış kriz, gerginlik ve çatışmalarda önemli roller oynadığı bilinmektedir. Örneğin, ABD, 1980'li yılların ilk yarısında yaşanan kanlı Lübnan olayları sırasında, bu ülkedeki vatandaşlarını Kıbrıs Adası üzerinden tahliye etmişlerdir. Daha yakın zamanlarda, Körfez Krizi'nde, İngilizler, Irak'a yaptıkları hava saldırılarında Kıbrıs Adasını kullanmışlardır.[116]

Ayrıca, Temmuz 2006'da İsrail'in Lübnan'a saldırması ve akabinde Orta Doğu'da dengelerin değişmeye yüz tuttuğu bu dönemde Fransa'nın 01 Mart 2007'de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile Baf kentinde bulunan "Andreas Papandreu Hava Üssü"nün kullanımını da içeren bir askeri iş birliği anlaşmasını[117] uluslararası hukuk kurallarına tamamen aykırı bir şekilde

[116] Öztürk, a.g.m., s.1.
[117] **www.ntvmsnbc.com**, 15 Şubat 2007.

imzalamış olması, Doğu Akdeniz'in Orta Doğu'ya hakimiyet ve istikrarda ne kadar önemli rol oynadığının bir göstergesidir.

Diğer taraftan, Doğu Akdeniz'de yer alan Kıbrıs Adası'nın ise başta güvenlik olmak üzere ve bölgeye hakimiyet açısından değerinin en önemli göstergesi ise 01 Mayıs 2004 tarihinde GKRY'nin bütün Kıbrıs adına Avrupa Birliği (AB) ne girişidir. AB, başta enerji merkezlerini kontrol altına almak amacıyla, Kıbrıs Adası'nın Doğu Akdeniz'de sunduğu bütün avantajlarından yararlanmaya ve bu bağlamda, Ada'yı AB'ye dahil etmeye yönelmiş ve bunda da başarılı olmuştur. GKRY'nin AB üyeliğine kabul edilmesi, AB'nin Doğu Akdeniz'e vermiş olduğu önemin en büyük göstergesidir.

Unutulmamalıdır ki Türkiye, soğuk savaş sonrası yaşanan barış döneminde en önemli gerilim ve etki alanlarının ortasında yer almaktadır. Türkiye, ayrıca dünyanın en önemli su yollarından biri olan ve alternatifi bulunmayan Türk Boğazları'na (İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı) sahip olup, Doğu Akdeniz'de de çok önemli su yolu olan Süveyş Kanalını ve "Doğu-Batı ve Kuzey-Güney" enerji koridorunu kontrol eder durumdadır. Böyle bir coğrafyada, Türkiye'yi hedef alan ya da almayan her türlü tehdit Türkiye'nin güvenliğini ve ekonomisini doğrudan etkileyebilecektir.

Son olarak, doğal gaz ve hidrokarbon potansiyeli yüksek olduğu değerlendirilen Doğu Akdeniz'de, Kıbrıs Adası'nın kendisi uyuşmazlık konusu iken GKRY'nin, Kıbrıs Adası'nın tümünü temsil etme savıyla günümüze kadar Doğu Akdeniz'de henüz belirlenmemiş kıta sahanlığını ve Münhasır Ekonomik Bölgeyi sahiplenmeye yönelik olarak (M.E.B.'ne ilişkin anlaşma yaptığı Mısır ve Lübnan'ın haklarını da erozyona uğratarak[118]) yapmış olduğu

[118] Deniz Yetki Alanlarının sınırlarını belirmek üzere uluslararası uygulamada; Hakkaniyet, Eşit Uzaklık, Oransallık, Coğrafyanın Üstünlüğü, Kapatmama (non-encroachment), Özel Koşullar, Beşeri Koşullar gibi genel prensipler ve bu prensiplerin birbirleriyle kombinasyonunun kullanılması gerektiği önceki bölümde açıklanmıştı. Bir ülkenin ana karası ile bütünlük arz eden deniz alanının diğer bir ülkeye ait deniz yetki alanı ile kısıtlanmasının hakkaniyet prensibine aykırı olduğu U.A.D.'nın Kanada-Fransa Davası kararında vurgulanmıştır. Bu kapsamda, Kanada-Fransa davasında mahkeme, Kanada sahillerine yakın Fransız adalarına güneybatı yönünde uzanacak bir deniz alanı vermemiştir. Gerekçe olarak da bu durumun, Kanada kıyılarının deniz alanlarını keseceğini (cut-off) göstermiştir.

diplomatik ve uluslararası hukuka aykırı girişimleri,[119] Doğu Akdeniz'in önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bölgede yaşanan son gelişmelerden sonra Ege ve Doğu Akdeniz sorunları birbirinin içerisine girmiş bulunmaktadır.

4.1.1. Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Boru Hattı ve Önemi

Günümüzün giderek daha açık ve rekabetçi küresel ekonomik ortamında, sürekli yükselen enerji talebi, ulusların yalnız ekonomi politikalarına değil, aynı zamanda siyasi stratejilerine de şekil vermektedir. Türkiye ve AB üyesi ülkelerin, giderek artan ham petrol taleplerini karşılayabilmede sürekli daha büyük ölçüde ithalata bağımlı olacakları savı yaygın olarak kabul görmektedir.

Bu çerçevede Türkiye çabalarını, Hazar havzasının kayda değer rezervlerinin Batı pazarlarına güvenli ve çevreye dost bir şekilde naklini sağlamak için ekonomik olarak sürdürülebilir projeler geliştirmek üzerinde yoğunlaştırmıştır. BTC Ham Petrol Boru Hattı Projesi bu çabaların bugüne kadar ulaştığı birikimi temsil etmektedir.[120]

13 Temmuz 2006 tarihinde BTC petrol boru hattının devreye girmesi ile beraber Hazar berisindeki ülkeler için önemli bir ithalat ve ihracat kapısı durumuna gelmiş olan İskenderun Körfezi, Doğu Akdeniz'i tamamıyla etkisine almıştır.

Uluslararası Hukuk, adalara Kıta Sahanlığına sahip olma hakkını açıkça tanımaktadır; ancak iddiaların aksine bu durum, adaların sınırlandırma esnasında ana kara ülkeleri ile aynı statüde oldukları manasına gelmemektedir. Sonuçta adalar; coğrafi konumları, ekonomik ve sosyal nitelikleri gibi faktörler çerçevesinde sınırlandırma çizgisini ya hiç etkilememekte ya da sınırlı bir biçimde etkilemektedirler. Kendi ülkesinin kıyılarına yakın adaların rolü ile ilgili örneği, Tunus-Libya davasında Tunus'un Kerkennah Adaları oluşturmuştur. Mahkeme bu adalara yarım etki (half-effect) tanımış, bölgedeki diğer unsurların daha önemli olduğunu belirterek Jerba Adası'nı ise tümden ihmal etmiştir. Gine-Gine Bissau davasında Mahkeme, kıyı uzunlukları belirgin şekilde farklı olmayan, kıyı coğrafyası benzer olan iki taraf arasındaki sınırlandırmada, bu tür adaların sınırı önemli bir derecede etkilememesi gerektiğini belirtmiştir. Hakem Mahkemesi, Alcatraz Adalarının kuzey kesimlerine doğru bu adalara, 12 millik kara sularının ötesinde hiç Kıta Sahanlığı veya MEB vermemiştir.

[119] **www.un.org**, 12 Temmuz 2006.

[120] **www.mfa.gov.tr**, 30 Şubat 2007, “T.C. Dışişleri Bakanlığı”.

Yıllık 50 milyon ton (günde 1 milyon varil) kapasitesi olan BTC boru hattının açık denizlere çıkışı olmayan Hazar bölgesinin petrol kaynakları için ana ihraç güzergahı olması öngörülmektedir. Hazar ham petrolü, Avrupa'ya Orta Doğu bölgesinden bağımsız alternatif bir kaynak sağlayarak AB üyesi devletlerin kaynak ve güzergah çeşitlendirme hedefini gerçekleştirmelerine yardımcı olacaktır. Bu boru hattı, Güney Kafkasya'yı ve Orta Asya'yı Türkiye'ye ve buradan Batı pazarlarına bağlayacak olan "Doğu-Batı Enerji Koridoru"nun başarıyla tamamlanmasında önemli bir kilometre taşıdır.

Şekil 17 Bakü - Tiflis - Ceyhan Boru Hattı.

BTC, toplam 1776 km uzunluğuyla dünyanın en uzun boru hatlarından biridir. Türkiye, bunun 1076 kilometresine ev sahipliği yapmaktadır. 1776 km uzunluğundaki boru hattının ve hat boyunca yer alan pompa istasyonlarının tümünün inşaatı tamamlanmış ve boru hattının tamamı Azeri-ACG ham petrolü ile doldurulmuştur. 28 Mayıs 2006 tarihinde petrol, Ceyhan'da inşa edilen ve dünyanın en büyük ham petrol ihraç tesisleri arasında bulunan Ceyhan Haydar Aliyev Terminali'ne ulaşmıştır. 4 Haziran 2006 tarihinde, BTC boru hattıyla Doğu Akdeniz'e ulaşan petrol, ilk tankerle dünya piyasalarına doğru yelken açmıştır.

Türkiye, Kazakistan'ın BTC'ye katılımına ilişkin anlaşmanın Azerbaycan ve Kazakistan'ın cumhurbaşkanları tarafından 16 Haziran 2006 günü imzalanmış olmasını memnuniyetle karşılamaktadır. Anlaşma, Kazak petrolünün de Doğu Akdeniz'e doğrudan akmasına olanak sağlayacaktır. İlave Kazak petrolüyle BTC, etkinliğini ve kaynak ve güzergâh çeşitlendirmesindeki rolünü pekiştirecek yeni bir boyut kazanacaktır.[121]

BTC petrol boru hattının resmi açılış töreni, çeşitli ülkelerin devlet ve hükümet başkanları, dışişleri ve enerji bakanları, bazı uluslararası örgütlerin üst düzey temsilcileri ve dünya enerji camiasının üyelerinin katılımıyla 13 Temmuz 2006 günü Ceyhan'da gerçekleşmiştir. Böylece Doğu Akdeniz, dünyanın en önemli "Doğu-Batı-Kuzey-Güney Enerji Koridoru" haline gelmiş ve birçok asimetrik risk ve tehditlere karşı hassas bir bölge niteliğine bürünmüştür.

Bölgede yaşanan bu gelişmeler, Doğu Akdeniz'de güvenliği de ön plana çıkarmakta olup, bu meyanda Türkiye Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'de güvenliğin sağlanması hususunda inisiyatifi ele alması gerektiği değerlendirilmektedir.

4.1.2. Siyasi Ağırlık

İki kutuplu yapı sonrasında oluşan ve çok taraflılık olarak nitelediğimiz yeni çok taraflı dünyanın bölgesel, kıtasal ve global seviyedeki güvenlik dengesi iki ana eksen arasında yer almaktadır. Kuzey-Batı Ekseni ve Pasifik ekseni olarak isimlendirdiğimiz bu yeni eksenlerin gerilimini üzerinde taşıyan orta hat güvenlik şeridi bir terazi olarak iki kefe üzerinde bulunmaktadır. Doğu kefesi, Hint üçgeni olarak isimlendirdiğimiz Hindistan-Pakistan-Afganistan alanıdır. Batı Kefesi ise, Yakın Doğu ve Doğu Akdeniz olarak isimlendirdiğimiz alandır.

Hazar havzasının Güney-Batı alt açılımı, Körfez havzasının Batı açılımı ve Afro-Avrasya eklemlerinin kesişme noktası olarak çekirdek

[121] **www.mfa.gov.tr**, 30 Şubat 2007, “T.C. Dışişleri Bakanlığı”.

güvenlik alanı olarak tanımlanan Doğu Akdeniz alanı, kendine özgü bir yapıya sahiptir.

Avrupa Birliği açısından, Güneydoğu Avrupa Güvenlik Mimarisi, Türkiye açısından ise (ABD, İngiltere, İsrail ve Mısır) Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi olarak adlandırılmaktadır. Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi, Merkezi Avrasya ile Afro-Avrasya alanı arasında temel kontrol noktasıdır.

Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi için merkez üs Kıbrıs'tır. Kıbrıs için alan içi denge noktası ise Filistin'dir. Güneydoğu Avrupa Güvenlik Mimarisi için merkez alan orta Balkanlardır. Bu güvenlik mimarisinin alt sınır noktası veya Avrupa'nın güneydoğu sınır merkezi ise Kıbrıs'tır. Global denge üzerinde etkili olma çabası, Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi'nin tanımlanması ve Kıbrıs için konumlanma stratejisi ile doğrudan orantılıdır.[122]

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Doğu Akdeniz bölgesine, kıyısı olan ve olmayan devletlerin büyük bir önem verdiği görülmektedir. Bu kapsamda Doğu Akdeniz, bu deniz alanına kıyısı olan devletlerin deniz kuvvetleri, sahil güvenlik unsurları ve NATO'nun diğer destekleyici görev kuvvetleri veya görev gruplarına ev sahipliği yapmaktadır. Akdeniz'e kıyısı olmayan diğer güçler de Akdeniz'de bulunmaktadır. Örneğin, Doğu Akdeniz'de son bir yılda, 5'i sahildar ve 11'i sahildar olmayan deniz kuvvetleri dahil, günlük ortalama 16 savaş gemisi faaliyetlerini görmekteyiz. Bu durum Doğu Akdeniz'i daha karmaşık yapmaktadır.[123]

4.1.3. Doğu Akdeniz'in Sınırlandırılması. Ama nasıl?

Önceki bölümde analiz edilen sınırlandırma prensipleri ve uygulamaya dönük daha somut sınırlandırma kuralları ve metotları çerçevesinde, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de deniz alanlarının komşu ülkelerle sınırlandırılmasında başlangıç noktasının coğrafi unsurların belirlediği sınır olması gerektiği açıktır. Daha sonraki aşamada ise, başlangıç sınırının, diğer

[122] www.turksae.com , 30 Haziran 2007, "Stratejik Araştırmalar Enstitüsü".
[123] Şenay Kaya, "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Şubat 2007, sayı:9, s.28.

ilgili faktörler temelinde değerlendirildiğinde hakkaniyete uygun olup olmadığı gözden geçirilecek ve bu sınır üzerinde belirli değişiklikler yapılmasının gerekli olup olmadığı anlaşılacaktır.

Sınırlandırmanın belirtilen temel aşamaları takip edilirken, coğrafi özellikleri açısından birbirlerinden oldukça farklı olan bölgeler ayrı ayrı ele alınmalıdır. Coğrafi açıdan farklı bölgelerin ayrı ayrı ele alınması, uluslararası yargı kararlarında kabul edilip uygulanmış bir yöntemdir. Böylelikle, özellikle coğrafi faktörlerin hakkaniyet açısından hak ettikleri değeri görmeleri, bir başka ifade ile her kesimin kendine has temel coğrafi özelliklerinin daha uygun bir biçimde değerlendirilmeleri mümkün olmaktadır. Aşağıdaki incelememizde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz sınırlarının belirlenmesi her ülke ile ayrı ayrı ele alınmayacak, Kıbrıs Adası dikkate alınarak sınırlandırma bölgeleri belirlenecek ve bu bölgeler ayrı ayrı ele alınacaktır.[124]

4.1.4. Yarı Kapalı (AK)Deniz

Akdeniz'in yarı kapalı (semi-enclosed) bir deniz olması, Doğu Akdeniz'le ilgili sorunları yakından ilgilendirmektedir.

Burada önemli olan husus, Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olmasının, Doğu Akdeniz havzasında deniz yetki alanlarına (Kıta Sahanlığı, Münhasır Ekonomik Bölge) ilişkin yapılacak sınırlandırmada bölgenin niteliğine uygun olarak ve bütün ilgili durumlar dikkate alınarak özel kuralların uygulanmasını gerektirecek olmasıdır.

Uluslararası uygulamada ve öğretide daha önce de karşılaşılan "yarı kapalı" deniz kavramı, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (B.M.D.H.S.)'nin 122 ve 123'üncü maddelerinde düzenlenmiştir. Türkiye, bu Sözleşmeye[125] taraf olmamakla beraber görüşmelere katılmış ve "yarı kapalı" denizlerle ilgili hususlarda önemli katkılarda bulunmuştur. Söz konusu 122

---

[124] Yücel ACER, "Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye", **Dz.K.K.lığı Deniz Hukuku Sempozyumu**, Ankara, 21-22 Haziran 2004, ss.3-7

[125] Pazarcı, a.g.e., s. 110., "Sözleşme ya da eski adıyla mukavelename (Convention; Konvention): Genellikle önemli ve kural koyucu çok-taraflı anlaşmaları bildirmektedir; ancak bunu özel hukukta kullanılan ve eski adıyla mukavele (contract; contrat; kontrakt) olarak adlandırılan sözleşme ile karıştırmamak gerekmektedir."

ve 123'üncü maddelerin sözleşme metnine Türkiye'nin katkıları sonucu girdiğini söylemek mümkündür.[126]

Kapalı ve yarı kapalı denizlerle ilgili hukuki durumun belirginleştirilmesi ihtiyacı Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı öncesinde yapılan toplantılarda gündeme gelmiş, Türkiye ve Uruguay Deniz Yatağı Komitesine öneriler sunmuşlardır. Türk heyeti tarafından karasularının genişliği kapsamında yapılan ilk öneriye göre:

"Her ne kadar her devletin kendi kara sularının genişliğini saptama hakkı mevcut ise de kapalı ve yarı kapalı denizler gibi özellikleri olan denizlerde devletlerden birinin kara sularını genişliğinin tespiti aynı bölgedeki diğer bir devletin hak ve menfaatlerini zedeleyecek nitelikte ise karasularının genişliği bölge devletlerinin aralarında yapacakları anlaşma ile tespit edilmelidir."

Deniz Yatağı Komitesinde konferans gündemine alınan bu konu, konferans süresince çeşitli devletlerin ve bu arada Türkiye'nin de önerdiği taslaklar[127] çerçevesinde tartışılmıştır. Bu öneriler değerlendirildiğinde, Türkiye'nin bütün kapalı ve yarı kapalı denizlerde özel bir rejim uygulamasını amaçlamadığı görülür. Türkiye için önemli olan husus, yarı kapalı denizlerin özel nitelikleri dolayısıyla, genel kuralların adaletsiz sonuç verdiği durumların göz önüne alınmasıdır. Türkiye, bu durumlarda karasularının genişliğinin o bölgedeki devletler tarafından birlikte kararlaştırılmasını istemişti. Kapalı ve yarı kapalı denizlerle ilgili düzenlemeler, sözleşme metnine tam anlamıyla Türkiye'nin istediği biçimde girmemiştir. Bununla beraber, bu kavrama sözleşmede özel bir bölümde yer verilmiş olması, Türkiye açısından önemli hukuki bir dayanak noktası oluşturur.

1982 B.M.D.H.S.'nin 122'nci maddesine göre yarı kapalı deniz: İki veya daha çok devlet tarafından çevrili ve diğer bir denize veya okyanusa dar

---

[126] Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları**, Türk Deniz Araştırmaları Yayın No: 15, İstanbul: 2003, s. 10.

[127] **www.un.org**, 30 Ocak 2007, Türkiye'nin önerdiği madde taslaklan icin bakınız: The Third United Nations Conference on the Law of the Sea (UNCLOS) Off. Rec., Vol.III.

bir geçitle bağlı bulunan veyahut da bütünüyle veya küçük bir bölümü ile iki veya daha çok devletin kara sularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan bir körfez, bir deniz havzası veya bir denizdir.

Kapalı ve yarı kapalı denizleri birlikte alan bu hükümdeki tanımı dayandığı ölçütler coğrafi ve hukuki nitelik taşıyan iki ayrı grupta toplanabilir. Tanımda, bir taraftan iki ya da daha fazla devlet tarafından çevrili körfez, deniz havzası veya denizin, diğer bir denize veya okyanusa dar bir geçitle bağlı bulunması gibi coğrafi ölçütlere; diğer taraftan da daha fazla devletin kara suları ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşacağını belirten hukuki ölçütlere yer verilmiştir.[128]

Doğu Akdeniz, Türkiye, Suriye, İsrail, İtalya, Hırvatistan, Arnavutluk, Yunanistan, Lübnan, Mısır, Libya, Tunus, Slovenya, Sırbistan, Karadağ, Malta, KKTC ve GKRY ile çevrili olduğu için, coğrafi ölçütler içinde yer alan "iki veya daha çok devlet tarafından çevrili olma" koşulunu sağlamaktadır.

1982 B.M.D.H.S.'nin yarı kapalı denizlere bağladığı sonuçlar ise esas olarak 123'üncü maddede düzenlenmiştir. Buna göre:

"Kapalı veya yarı kapalı bir denize kıyısı olan devletler, bu sözleşmeden doğan haklarını kullanırken ve görevlerini yerine getirirken birbirleri ile iş birliği etmelidir. Bu amaçla, doğrudan doğruya veya uygun bir bölge teşkilatı aracılığı ile:

a. Denizin canlı kaynaklarını idaresi, muhafazası, araştırılması ve işletilmesinin eş güdümünü yapmak,

b. Deniz çevresinin korunması ve muhafazası konusundaki hak ve görevlerinin yerine getirilmesinin eş güdümünü yapmak,

c. Bilimsel çalışma politikalarının eş güdümünü yapmak ve uygun olduğu yerlerde bölgede müşterek ilmi araştırmaları yapmak,

[128] Başeren, ss. 10-11.

d. Bu maddenin hükümlerini daha da geliştirmek için yerine göre ilgili devletlerle veya milletlerarası örgütlerle iş birliği yapmak için onları davet etmek hususunda çaba sarf edeceklerdir."

Ayrıca, Uluslararası Adalet Divanı (U.A.D.) da Libya-Malta Kıta Sahanlığı Davasına ilişkin 03 Haziran 1985 tarihli kararında, kapalı ve yarı kapalı denizlerde, komşu devletler arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasının bölgenin bu durumuyla yakından ilişkili olduğunu bildirmiş[129] ve Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olduğu belirtilmiştir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de belirlenecek deniz yetki alanları (Kıta Sahanlığı, M.E.B.) konusunda ileri sürebileceği tezlerden biridir.

Yukarıdaki ifade tarzından da anlaşılacağı üzere, kapalı ve yarı kapalı bir denize kıyısı olan devletlerin, bu sözleşmeden doğan haklarını kullanırken ve görevlerini yerine getirirken birbirleri ile iş birliği yapmaları[130] esas olup, hüküm iş birliği yapıp yapmama konusunda devletlere bir takdir hakkı tanımamış ve böylece devletlere bir mükellefiyet getirmiştir.

Bu bağlamda, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve M.E.B. gibi deniz yetki alanlarının sınırlandırmasında Akdeniz'in yarı kapalı deniz statüsünde oluşunu ve buna bağlanan sonuçları dikkate almak gerekmektedir.[131]

4.2. AB'nin Doğu Akdeniz Politikası

İdeolojik ayrımların sembolü haline gelmiş olan Berlin Duvarı'nın 1989 yılında yıkılmasına ve iki Almanya'nın birleşmesine yol açan politik değişimler, Avrupa Birliği'ni stratejik ve jeopolitik önceliklerini yeniden gözden geçirmeye zorlamıştır. Avrupa Birliği'nin dış politika penceresinde güneye doğru derinleşme seçeneğini açan bu gelişme, Akdeniz bölgesiyle ticari ve ekonomik ilişkilerde yaşanan karşılıklı bağımlılıklar ve bölge ülkeleri

[129] Başeren, s. 12.
[130] Başeren, s. 13.
[131] Şenay Kaya, "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Şubat 2007, sayı:9, s.30.

ile AB ülkeleri arasındaki yüksek gelir farklılıkları göz önüne alındığında, bölgenin barışı, güvenliği, evrenselleşen ekonomiye eklenerek artan refahtan pay alması açısından, AB ve Akdeniz ülkeleri arasında daha yakın ve güçlü ilişkilerin kurulmasını zorunlu kılmıştır.

AB, 1990'a kadar Akdeniz bölgesiyle sınırlı olarak ilgileniyordu. 1992 yılından itibaren, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra AB yasama organı niteliğindeki AB Konseyi, Akdeniz politikasında değişikliğe gitti ve Akdeniz politikasına daha çok ağırlık vermeye başladı.

Bu kapsamda, Avrupa Konseyinin sırasıyla, 1992 Lizbon, 1994 Corfu ve Essen toplantılarında gelişerek, nihayet 1995 Cannes toplantısında, Avrupa Komisyonu tarafından sunulan "Avrupa-Akdeniz Ortaklığı" önergesinin benimsenmesiyle son halini alan politikasının sonraki aşaması, AB ülkeleri ve Akdeniz ülkelerinden (Cezayir, GKRY, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Malta, Fas, Suriye, Tunus, Türkiye, Filistin Yönetimi) 27 dışişleri bakanının Kasım 1995'te Barselona'da bir araya gelerek bölgenin refahı, barışı, güvenliği gibi ana amaçların yanı sıra, bu amaçlara hizmet edecek bir çalışma programını da içeren Barselona Bildirgesi'ni imzalaması olmuştur.

Bu girişim bölgedeki faaliyetler içinde tarafların katılımda en fazla istek sergiledikleri iş birliği faaliyeti olmuştur. Girişim; geniş katılımlı olmuş, ve serbest ticaret, güvenlik konuları, kültürel faaliyetler ile sivil toplum konularını içermiştir. Bu kapsamda, geniş sayıda Avrupa-Akdeniz semineri, konferansı, araştırmaları gibi faaliyetler gerek hükümet temsilcilerinin gerekse zaman zaman dışişleri bakanlarının katılımıyla gerçekleşen toplantılar aracılığıyla koordine edilmiştir. Bu faaliyetlere enerji alışverişi konusunda uzmanların yaptıkları çalışmalar da dahil edilebilir. Bu ortaklık faaliyeti iş birliği anlayışını temel aldığından, güvenlik ve ekonomik konularla ilgili geleceğe yönelik beklentiler de ilk ve temel sıraları almıştır.[132]

2001 yılından sonra deniz ulaştırması AB ticaret zincirinde kilit bir rol üstlenmeye başlamış, AB üye ülkelerin ticaret filoları ve gemi inşa

[132] Avrupa Akdeniz Ortaklığı Bildirisi.

sektörleriyle ilgili bilim, araştırma ve geliştirmeye dayalı diğer ülke / kurumların sektörleriyle yarışabilir olmuş; dolayısıyla Avrupa'nın Denizcilik Politikasının çatısını oluşturacak sağlıklı dinamik politikalar geliştirme ihtiyacı doğmuştur.

2007 yılında sınırları Karadeniz'e ulaşan 27 üyeli AB, etrafı 4 deniz ve 2 okyanusla çevrili, ABD'nin 7, Rusya'nın 4 katı uzunluğunda sahil şeridine ve tonaj olarak dünyanın en büyük ticari gemi filosuna sahip bir güç olmuştur.

Bu kapsamda, denizde emniyetin sağlanması maksadıyla 2002 yılında faaliyete geçen bir kuruluş olmasına rağmen AB bünyesinde her geçen gün etkinliğini artıran Avrupa Deniz Emniyeti Ajansı (EMSA)'nın, Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) gibi etkili ve yetkili bir kurum olma yolunda çabalarına devam ettiği bilinmektedir.

Ayrıca, AB Komisyonunun 07 Haziran 2006 tarihinde kabul ettiği "Birliğin Gelecekteki Denizcilik Politikasına Doğru: Okyanuslar ve Denizlere Yönelik Avrupa Vizyonu" başlıklı Yeşil Belge, AB'nin gelecekteki denizcilik siyasasını oluşturmaktadır. Söz konusu belgede Karadeniz dahil, Akdeniz, Baltık ve Adriyatik'te deniz emniyeti ve güvenliğinin sağlanmasına yönelik alınması öngörülen tedbirlerden bahsedilmekte, bu hususta EMSA ve Avrupa Birliği Dış Sınırları Yönetimi Ajansı (FRONTEX) tarafından planlanan ve yürürlükte olan projelere değinilmekte, bu kapsamda Akdeniz, Baltık, Adriyatik ve Karadeniz bölgesinde uygun konumdaki AB üyesi ülkelerden birinin yetkilendirilerek, ticaret gemilerinin hareketlerinin kontrol edilmesi konusunda görevlendirileceği belirtilmektedir.[133] Belgede yer alan düzenlemelerin doğrudan Türkiye Cumhuriyeti'nin denizcilik siyasasını da etkileyeceği değerlendirilmektedir.

[133] Yeşil Belgenin İngilizce metnindeki ifade aşağıdaki gibidir: "…Europe is surrounded by many islands and by four seas: the Mediterranean, the Baltic, the North Sea and the Black Sea; and Arctic. This Continent is a peninsula with thousands of kilometers of coast - longer by two oceans: the Atlantic and the than that of other large land masses such as the United States or the Russian Federation. This geographical reality means that over two thirds of the Union's borders are coastal and that the maritime spaces under the jurisdiction of its Member States are larger than their terrestrial territory. Through its outermost regions, in addition to the Atlantic Ocean, Europe is also present in the Indian Ocean and the Caribbean Sea. Their maritime stakes are many and concern the EU as a whole…"

Diğer taraftan söz konusu belgede anılan "Deniz Emniyeti Sistemi-Safe Sea Net System", "Avrupa Küresel Denizcilik Uydu Sistemi-European Global Navigation Satellite System (GNSS)", "Ulusal Balıkçılık İzleme Merkezleri-National Fisheries Monitoring Centers" projelerinin Ege ve Akdeniz'de hayata geçirilebileceği kıymetlendirilmektedir. Söz konusu projeler gerçekleştirildiği taktirde, AB'nin 2010 yılına kadar Karadeniz'i ve Akdeniz'i kapsayacak şekilde kesintisiz bir gemi takip mekanizmasına sahip olacağı düşünülmektedir.

Söz Konusu belgede sık sık 1982 B.M.D.H.S.'ne atıf yapılmakta, AB Komisyonu uygulamakta olduğu ve uygulayacağı denizcilik politikalarını bu sözleşmeye dayandırmaktadır. Bilindiği üzere, Türkiye Cumhuriyeti 1982 B.M.D.H.S.'ne taraf değildir.[134] Avrupa Topluluğu (AT), 1998 yılında verdiği bir deklarasyon ile 1982 B.M.D.H.S.'ni ve bu sözleşmenin deniz yatağının işletilmesine ilişkin bölümünün uygulanmasına dair 1994 Anlaşmasını resmen teyit (formal confirmation) ederek taraf olmuştur. AT'nin de 1982 B.M.D.H.S.'ne taraf olması ile anılan sözleşmenin aday devletler için de bağlayıcı hale gelerek, kuvvetle muhtemel olarak AB müktesebatının bir parçası haline geldiği çeşitli çevrelerce ifade edilmektedir. Zira Müzakere Çerçeve Belgesi'nin ‘Müzakerelerin İçeriği’ başlığı altında yer verilen maddesinde de "Topluluğun yaptığı anlaşmaların AB müktesebatına dahil olduğu" ifadesine yer verilmiştir.[135]

---

[134] Türkiye müzakerelerin her safhasına katılmış, ancak sözleşmenin 309. maddesi gereğince çekince kaydı koyamadığı için imzalamamıştır. Buna karşılık Türkiye bu sözleşme ile Deniz Hukuku'na giren M.E.B. kavramına uygun olarak, 1986 yılında "Karadeniz M.E.B."ni açıklayarak ilan etmiştir. Türkiye 1982 B.M.D.H.S.'ne taraf olmamakla birlikte teamüli uluslararası hukuk kuralları haline gelen bu uygulamaları (bir kısım çekinceleri hariç) benimsemektedir.

[135] Ancak, her ne kadar Müzakere Çerçeve Belgesi'nde topluluğun yaptığı anlaşmaların AB müktesebatına dahil olduğu ifade edilse de 1982 B.M.D.H.S., AB müktesebatı haline gelmemiştir; çünkü AB'nin tüzel kişiliği yoktur ve uluslararası sözleşmelere katılma yetkisi Avrupa Topluluğu'nun yetkisindedir. Bununla beraber AT'nin 1982 B.M.D.H.S.'ne ilişkin yetkileri sınırlıdır. 1982 B.M.D.H.S.'nin 9. EK'inde uluslararası kuruluşların sözleşmeye katılımı ve yetkileri düzenlenmektedir. EK'in 4. maddesine göre, bir uluslararası kuruluş sözleşmeye, yine aynı EK'in 5. maddesinde öngörülen bildiriler, tebliğler veya ihbarnameler uyarınca sahip olduğu yetkiler ölçüsünde taraf olacaktır. 5'inci maddeye göre, Bir uluslararası organizasyonun resmi teyit veya katılma belgesi işbu sözleşmeye taraf bulunan üye devletlerin hakkında kendisine yetki devrettiği, sözleşmenin düzenleme konularını belirten bir bildiriyi ihtiva edecektir. Üye devletlerce bildiri ile açık bir şekilde belirtilmediği takdirde sözleşmenin düzenlediği bütün konularda organizasyonun yetkileri olduğu

AB'nin Kıbrıs'a yönelik politikası son derece önemlidir. Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz'e olan hakimiyeti doğal olarak bölgedeki enerji kaynaklarına ve ticaret yollarına olan hakimiyetinin bir göstergesidir

AB'nin Kıbrıs konusunda inisiyatifi ele geçirmek için çok "dikkatli" hareket ettiğini, "sessiz ve derinden gittiğini" de ayrıca ifade etmek gerekir. Bu, 1990'lı yılların başından itibaren, Kıbrıs konusundaki inisiyatifin yavaş yavaş BM'den AB'ye kaymasını beraberinde getirmiş ve AB, Kıbrıs konusunda giderek daha etkin bir rol oynamaya başlamıştır.

AB, bir taraftan ilgili bütün aktörleri, BM Genel Sekreteri'nin gözetiminde sürdürülen çabalara destek olmaya çağırırken, diğer taraftan 1999 Helsinki Zirvesi'nde, Kıbrıs konusunda alınan karar, bu yaklaşımın çok somut bir örneğidir. Bu zirvede, hem BM çalışmaları için destek istenmiş hem de bu çalışmalar hangi aşamada olursa olsun, bunun Kıbrıs'ın mevcut haliyle AB'ye alınmasına engel teşkil etmeyeceği ifade edilmiştir.

Burada iki noktanın altını çizmek gerekir: Birincisi, AB'nin bu yaklaşımının, Rum tarafını rahatlattığı ve masada uzlaşmaz kıldığıdır. Rum tarafı, AB'nin verdiği destekten güç alarak karşılıklı ve dengeli tavizlerle sorunu çözmek yerine, kendi görüşlerini çözüm olarak kabul ettirmeyi öngören bir yaklaşım içine girmiştir. İkinci nokta, AB'nin, Rum kesimi ile, Ada'nın bütünü için katılım müzakerelerinde bulunduğu ve dolayısıyla tam üyelik kararının Kıbrıs'ın tamamını kapsadığıdır. AB'nin Kıbrıs'a ilişkin İlerleme Raporlarında, Ada'nın kuzeyi için, "işgal altındaki AB toprakları" ifadesinin kullanılmış olması oldukça önemlidir. Bu ifadenin, AB'nin Kıbrıs'ın tamamını kapsayan bir genişleme stratejisine sahip olduğu anlamına geldiği değerlendirilmelidir.

---

varsayılacaktır. Üye devlet açık bir şekilde topluluğa yetki vermediğini beyan ederse, uluslararası zorunluluklar gereği topluluk, sözleşmenin üye devletler tarafından uygulanmasını zorunlu tutamayacak veya isteyemeyecektir. Bu bağlamda AB, Türkiye'nin 1982 B.M.D.H.S.'ne taraf olmasını talep edemeyecektir.

Bunun bir diğer anlamı da, AB'nin Kıbrıs stratejisinin, Ada'daki ve Doğu Akdeniz'deki mevcut dengeleri hedef aldığıdır. İlk etapta Türkiye'nin Ada ile olan ilgisini kesmeyi hedef almış gözüken bu stratejinin, müteakiben İngiltere'nin Ada'daki varlığını da hedef alacağı düşünülebilir.[136]

Bu pencereden bakıldığında GKRY'nin tüm Ada adına 01 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye kabul edilmesi, AB'nin Doğu Akdeniz'e göstermiş olduğu önemin bir göstergesidir.

Ada'nın şu veya bu şekilde, bir bütün olarak AB'ye girmiş olması, Ada'nın ve dolayısıyla Doğu Akdeniz'in kontrolünün de, AB'nin eline geçmiş olduğu anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra, Doğu Akdeniz'in kendisi ve kontrol ettiği coğrafyaların, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) için de oldukça önemli olduğunun altını çizmekte fayda vardır.

4.3. NATO'nun Doğu Akdeniz Politikası

Varşova Paktı'nın yıkılması ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılmasıyla soğuk savaşın sona ermesi ve özellikle Kuzey ve Orta Avrupa'da NATO'ya direkt askeri tehdidin ortadan kalkması nedeniyle NATO, "Esnek Mukabele Sistemi" olarak adlandırılan askeri doktrinini değiştirme ihtiyacı hissetmiştir.

Bu değişimlere uyum sağlayabilmek için 1994 Brüksel Zirvesi'nde ittifakın iç ve dış adaptasyonu çalışmaları başlatılmış, Washington Zirvesi'nde yeni stratejik konsept ile güvenlik, caydırıcılık, danışma ve kriz yönetimi gibi unsurlara önem verilmesi gerektiği vurgulanarak "5'inci madde dışı krizlere müdahale operasyonları" fikri ortaya atılmıştır.

Yeni tehdit algılamaları ve değişen uluslararası ortam, NATO'nun komuta ve kuvvet yapılanmasının bölgesel çatışmalar ile kolektif güvenlik gereksinimlerine cevap verebilecek şekilde daha esnek ve fonksiyonel bir yapıya kavuşturulmasını gerekli kılmış, bu çerçevede müşterek

[136] Öztürk, a.g.m., s.1.

operasyonların etkin bir şekilde yapılabilmesini temin için Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (B.M.G.K.) Konsepti geliştirilmiştir.

NATO güvenlik ortamı açısından, doğu bölgesinin soğuk savaş sırasındaki durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Aradaki farklar tek bir tehdit yerine; sınırlara yönelik birden fazla tehdit, kamuoyu güvenliği üzerine daha kapsamlı bir yöneliş ve ABD ile ilişkiler dahilinde güç intikali imkanlarının merkezileştirilmesi hususlarıdır. Güvenliğe yönelik bu bakış açısı ittifakın güney ve kuzey ülkeleri arasında uzun dönemli farklılıkların ortadan kaldırılması açısından önemli bir rol oynamıştır.

NATO'nun genişleyerek daha etkin ve kapsayıcı bir örgüt haline getirilmesi düşüncesi ve buna göre belirlenen yeni strateji, üyelerin Akdeniz, Orta Doğu, Kafkaslar ve Güneydoğu Asya'daki çıkarlarını garanti altına alma hedefini içermektedir.[137]

NATO, dış adaptasyon bağlamında genişlemeyi hedeflemekte, bu çerçevede "Açık Kapı" politikası uygulamaktadır. Barış İçin Ortaklık (BİO) programı ve Akdeniz Diyaloğu ile ittifak dış adaptasyonunu geliştirmektedir.[138]

1994 yılında hayata geçirilen Akdeniz Diyaloğu ile İsrail, Mısır, Tunus, Cezayir, Fas, Moritanya ve Ürdün ile ittifak arasında anlayış birliği sağlanması, güven ve iş birliğinin tesisi hedeflenmiştir. Akdeniz'in güvenliğinin sağlanabilmesi, özellikle Hazar petrolünün B.T.C. petrol boru hattı ile dünyaya pazarlanması ve Orta Doğu'daki güvenlik endişeleri göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin bu diyaloğun yaşatılması ve daha da geliştirilmesine daimi taraftar olması kaçınılmazdır. [139]

Bununla beraber, NATO'nun güney müttefiklerinin temel politik ve ekonomik açılardan ilerlemeleri kolaylaşmıştır. Türkiye de kendi özel zorlukları olmasına rağmen geçen on yılda bu yönde ilerleme kaydetmiştir.

---

[137] Yıldız Gökalp Yavuz, **Oyun İçinde Oyun - Büyük Ortadoğu**, 2.b., İstanbul: IQ Yayınları, 2004, s. 54.

[138] Hasan Kanbolat, "NATO Kime Karşı Nereye Doğru Ve Nereye Kadar Genişliyor", **Stratejik Analiz**, c. 5, Sayı 49, Mayıs 2004, s. 16.

[139] Ergin Yıldızoğlu, "Jeopolitiğin 'Geri Dönüşü' ve Kaynak Savaşları", **Stratejik Analiz**, c. 5, Sayı 47, Mart 2004, ss. 16-17.

Özet olarak: Akdeniz'e yönelik güvenlik ve strateji tartışmaları ittifakın bir bütün olarak büyüyen şekilde ilgisini çekmektedir. Güney Avrupa ülkelerinin Akdeniz'e yönelik geleneksel yaklaşımları daha aktif ve yeterli hale gelmektedir. Aynı zamanda Soğuk Savaş döneminde ilgileri başka yönlerde bulunan İngiltere ve Almanya'nın da bu yönde katılımları hatırı sayılır seviyeye gelmiştir. Hatta Akdeniz'e yönelik uzun dönemli yakınlaşma hedefleyen bir Avrupa ve Orta Doğu gücü olan ABD de daha belirli bir Akdeniz politikasının yararlarını gözeterek Akdeniz Diyaloğu'nu dikkate almaya başlamıştır.

Yakın zamandaki gelişmeler ve tartışmalar, Akdeniz'in güvenlik mülahazalarında bölgeler üstü bağlantıların merkezileşmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Avrupa, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın güvenlik mülahazaları birbiri ile bağlantılıdır. Bu nedenle Kitle İmha Silahları (KİS) ve balistik füzelerin artışı, enerji güvenliği, mülteci akımları ve Orta Doğu Barış Süreci sorunları NATO'nun bölgedeki ilgi alanlarını oluşturmaktadır.

Önümüzdeki on yıllık dönemde Güney Avrupa'nın büyük nüfuslu merkezlerinin Akdeniz çevresine konuşlanmış KİS ve balistik füze tehdidine maruz kalacağına yönelik emareler giderek artmaktadır. Hatta Türkiye hâlihazırda Orta Doğu'da bulunan komşularından kaynaklanan KİS ve balistik füze tehdidine maruzdur.

NATO'nun güneyde bulunan üyeleri bu kadar büyük bir tehdide maruz kalmasalar da bu tehdit potansiyel olarak büyümektedir. Bölgedeki KİS ve balistik füze artışı Avrupa ve Orta Doğu güvenlik mülahazalarını birbiri ile irtibatlandırmakta ve NATO'nun Akdeniz ve çevresinde uyguladığı politikalar karşılığında bir misilleme unsuru olarak Avrupa'ya yönelik potansiyel tehdit olma hususu ortaya çıkmaktadır. Bugünlerde Avrupalılar ile ABD arasında en çok tartışmalı husus olan NATO'nun geleceği sorunu, "Büyük Ortadoğu" politikalarıyla yakından ilgilidir.[140]

[140] Yıldız, a.g.e. s. 23.

Enerji kaynaklarının bulunduğu bölgelerde enerji yolları ve enerji güvenliği konularında meydana gelen gelişmeler, Akdeniz bölgesinde de kuzey-güney arasındaki bağlantıların da güçlenmesini gündeme taşımaktadır. Günümüzde Hazar bölgesindeki enerji kaynaklarına ve coğrafi durumlarına göre enerji nakil yollarına büyük önem gösterilmektedir. Son analizler, Hazar bölgesindeki kaynakların dünyaya dağıtılmasının son derece önem arz ettiğini ortaya koymaktadır. Her şeye rağmen bölgede petrol ve doğal gaza ilişkin meydana gelen gelişmelerin Doğu Akdeniz, Karadeniz ve Orta Asya'da meydana gelecek gelişmeler ile birlikte Avrupa ve ABD'yi önemli ölçüde etkileyeceği ve etkilediği değerlendirilmektedir.

Karadeniz, Hazar, Orta Asya, İran, Irak bölgelerinde önümüzdeki yıllarda yaşanacak gelişmeler Doğu Akdeniz güvenlik mülahazalarını da önemli ölçüde ilgilendirecektir. Yunanistan da dahil olmak üzere Balkan ülkeleri de bundan payını alacaktır. Burada üzerinde önemle durulması gereken konu: Hazar ve Orta Asya'da yer alan enerji kaynaklarının dünyaya dağıtılması konusunda başta B.T.C. petrol boru hattı olmak üzere, en güvenli enerji yollarının Türkiye üzerinden geçen ve Doğu Akdeniz'e ulaşan yolların olduğunun ortaya konulması konusudur. Bunun da Doğu Akdeniz güvenlik mülahazalarının üzerinde çok önemli bir etki yaratacağı mütalaa edilmektedir.

Ortaya çıkan yeni hatlar, Akdeniz çevresindeki ülkelerin ekonomik ve güvenlik geleceklerini birbirine bağlayacaktır. Bu husus NATO'nun Doğu Akdeniz inisiyatifinin gelişiminde temel bir esas olarak yerini almıştır. Bu konuda, NATO çevrelerinde teknik bazı kavramlar da dahil olmak üzere birçok güvenlik zafiyetinin bulunduğu ve NATO'nun bu enerji kaynaklarının ve enerji intikal yollarının güvenliğini sağlama ve savunma konusunda kendisini çok karmaşık ortamlarda bulabileceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, Hazar havzası ve Orta Asya'daki enerji kaynaklarının Avrupa ve dünya pazarlarına açılması ve intikal ettirilmesi açısından Türkiye'nin güçlü bir NATO üyesi olarak sunduğu güvenlik mülahazalarının önemi bu şekilde bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Soğuk savaş süresince, NATO'nun tüm stratejileri, doktrinleri ve askeri imkan ve kabiliyetleri, Sovyetler Birliği'nden gelecek tehdidi karşılamaya yönelmiştir. Günümüzde ise tehditler hem çok çeşitli hem de nereden geleceği belirsiz bir hâle gelmiştir. Aynı zamanda, bu risk ve tehditlerin kaynaklandığı mevkiler de değişmiştir. Soğuk Savaş süresince, ana tehdit eski Batı Almanya ve Doğu Almanya sınırı boyunca merkez Avrupa'ya yönelmişti. Günümüzde ise ana tehdit ve riskler başta Güney Avrupa ve Türkiye olmak üzere Avrupa'nın kenar çevrelerine ve sınır ötesine yönelmiştir. Buna ilave olarak çoğu durumda bu risk ve tehditler NATO topraklarına doğrudan bir askeri saldırıyı da içermemektedir. Gelişen risk ve tehditler daha dolaylı ve belirsizdir.[141]

Tehditteki değişime karşılık, NATO uzun vadeli bir değişim ve adaptasyon süreci başlatmıştır. Artık 1991'in başlarındaki "Sorumluluk sahamızın dışındadır ve bizim işimiz değildir." anlayışı sona ermiştir. NATO'nun Bosna ve Kosova müdahaleleri sorumluluk sahasının dışında ve işin içinde olduğunun bir göstergesidir. Bugün anlaşılmıştır ki NATO topraklarına doğrudan bir saldırıyı içermeyen 5'inci Madde dışı çatışmalar, ittifakın güvenliğine yönelik ciddi tehditlerin varlığını da teyit etmektedir. Buna ilave olarak ittifak hem Merkez Avrupa'ya istikrar getirme amaçlı bir genişleme süreci hem de daha önce düşman olan ülkeler ile ilişkileri güçlendirecek önemli iş birliği girişimlerini başlatmıştır. Bu inisiyatifler, Barış İçin Ortaklık (BİO), Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi (EAPC) ve Rusya Federasyonu (RF) ile Daimi-Müşterek Konsey faaliyetlerini kapsamaktadır. İttifak aynı zamanda bölgesel ve alt bölge komutanlık karargahlarının da sayısını azaltacak şekilde yeni bir komuta yapısını da hayata geçirmiştir.

---

[141] **www.mgk.gov.tr**, 18 Aralık 2007, Genel olarak bunların tümü “Asimetrik Tehdit” olarak tanımlanmaktadır. **Asimetrik Tehdit:** Yarattığı ani ve hazırlıksız durum nedeni ile ülkelerin siyasi, sosyal ve ekonomik sistemlerinde istikrarsızlıklarına neden olan, düşük seviyede kuvvet ve teknoloji kullanarak etkin olmayı amaçlayan tehdit algılamasıdır. **İç Tehdit:** Kökü ve kışkırtıcı kaynakları içeride ve/veya dışarıda olan, yurt içinde açık veya gizli olarak yürütülen Devletin anayasal düzeni, ülkenin bölünmez bütünlüğü ile milletin refahına yönelik örgütlü suç ve şiddet hareketlerini de kapsayan bir tehlike algılamasıdır. **Dış Tehdit:** Diğer bir ülkenin veya uluslararası terör örgütlerinin niyetlerinin, imkân ve kabiliyetleri ile hareketlerinin, asimetrik tehdidi de kapsayan değerlendirilmesine dayanan tehlike algılamasıdır.

NATO'nun geçirmekte olduğu değişim süreci, önümüzdeki dönemde NATO'nun karşılaşabileceği tehditlere karşı daha etkin bir yapıya kavuşmasını sağlayacaktır. Bununla beraber bu değişim sürecinin, başta Doğu Akdeniz İnisiyatifi'ne katılan ülkeler olmak üzere Kuzey Afrika ülkeleri tarafından nasıl algılandığı da göz önünde bulundurulmalıdır. NATO'nun ortak çıkarların savunulmasına verdiği öncelikler, gelecekteki faaliyetleri için genişleyen bakış açısı, BM onayı olmadan bazı krizlere müdahale etme isteği ve kuvvet yığınaklandırma kabiliyetlerinin artırılmasına verdiği önem, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da NATO'nun amaçlarına yönelik tepkileri ve kendi bölgelerine müdahale korkusunu açığa çıkarabilir.

NATO'nun K.İ.S. tehdidi üzerinde yoğunlukla durması da benzer korkulara yol açabilir. Batı Akdeniz'deki ülkeler başta olmak üzere bölgedeki birçok ülke kendi K.İ.S. üretme / elde etme programları nedeniyle, Akdeniz'in bir tehdit bölgesi olarak algılanmasından ve bunun bir müdahale için bahane olarak ileri sürülmesinden korkmaktadırlar. Bu nedenle NATO'nun K.İ.S. ile ilgili yeni riskleri ortaya koyması için buna yönelik diplomasi ve askeri stratejisini iyi belirleyerek uyumlu hale getirmesi gerekmektedir. Bunun aksi olduğu takdirde, NATO'nun Güney Akdeniz ülkeleriyle iş birliğine yönelik diyalog ve ortak güvenlik yaklaşımı faaliyetlerine zarar verebilecek yanlı algılama ve yanlış anlamalar ortaya çıkabilir.

NATO'nun Orta Doğu ve Akdeniz stratejisi çerçevesinde, ABD ile Avrupa'da askeri gücüyle öne çıkan Fransa arasında iş birliğinin gelişeceğinden söz edebiliriz. Fransa birçok değişikliği yapabilecek askeri güç ve siyasal hırsa sahip bir ülke olarak anahtar konuma sahiptir. Bu çerçevede NATO'nun yeni yapılanmasında Akdeniz ülkeleri, özellikle Türkiye, İspanya, İtalya ve Fransa daha ağırlıklı rol oynayacaklardır.[142]

Akdeniz bölgesindeki güvenlik sorunu öncelikle mevcut parçalanmış yapı nedeniyle, bölgenin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunların ekonomik, sosyal ve politik temelleri

[142] Yıldız, a.g.e. s. 65.

bulunmaktadır. NATO halihazır yapısıyla bu sorunların tümüyle başa çıkabilecek durumda değildir.

4.4. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikası

Türkiye, Doğu Akdeniz'de 800 deniz mili uzunluğunda bir kıyı şeridine sahiptir. Doğu Akdeniz'in Türkiye için önemi; Türk Boğazlarına gelen ve Karadeniz'de üretilen petrol miktarının artması, B.T.C. petrol boru hattının tamamlanması ve dolayısı ile İskenderun ve Mersin Limanlarında deniz trafiğinin artışı nedeniyle gün geçtikçe artmaktadır.

2004 yılı içerisinde, Karadeniz'de üretilen petrolün 145 milyon tonu Türk Boğazları vasıtasıyla dünya piyasalarına taşınmıştır.

2009 yılının sonunda, B.T.C. petrol boru hattının tam olarak devreye girmesi ile ortalama günlük 1 milyon ton olmak üzere yaklaşık 50 milyon ton üzerinde üretilen petrolün Ceyhan terminalinden dünya piyasalarına ihraç edildiğini göreceğiz. Türk Boğazlarından gelen tankerler ve Mersin ile İskenderun Limanlarından dünya piyasalarına açılan tankerler bir arada telaffuz edildiğinde, Türk deniz yetki alanlarını günlük olarak 30 - 35 tanker[143] kullanmış olacaktır.

Bu resimde Türkiye, Doğu Akdeniz'de deniz trafik yollarının emniyetinin sağlanmasında yeni görevler almaktadır. Bu kapsamda, yasa dışı faaliyetlerin ve terörün önlenmesi, deniz yetki alanların korunması gibi konular, Türk Deniz Kuvvetlerinin birincil sorumluluk alanı haline gelmektedir. Buna paralel olarak, Türk Deniz Kuvvetleri, Doğu Akdeniz'de stratejik deniz güvenlik operasyonlarında yeni pozisyonuna uyum sağlamıştır. Nitekim, Ege ve Doğu Akdeniz'in kesiştiği yerde, Aksaz Deniz Üssünde, fırkateynler, denizaltılar, hızlı botlar ve deniz hava araçlarından oluşan bir filo konuşlandırılmış durumdadır. Böylece, Aksaz Deniz Üssü, Doğu Akdeniz'de deniz güvenliğinin sağlanmasında sadece Türk Deniz Kuvvetleri için değil

---

[143] Cem Gürdeniz; "Security, Stability and Co-operation in The Meditarranean Region: building a vision" sunum, **1. International Conference on Mediterranean and Middle East**, Roma: Kasım 2005.

aynı zamanda müttefik deniz kuvvetleri açısından da anahtar bir rol üstlenmektedir. NATO'nun ACTIVE ENDEAVOUR Harekatını başlattığı 07 Ekim 2001 tarihinden beri, Aksaz Deniz Üssü tarafından hemen hemen 450 müttefik deniz birimine ev sahipliği yapılmıştır. Bir NATO üyesi olan Türkiye, NATO'nun Akdeniz'deki barış ve dengenin sağlanmasına yönelik girişimlerini desteklemektedir. Bundan başka, onlarca parça yüzer ve uçar platformu ile Türkiye kıyı şeridinde konuşlanmış Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı, deniz güvenliğinin sağlanmasında büyük rol almaktadır.[144]

Diğer taraftan, limanların güvenliğinin sağlanmasından sorumlu devlet birimi olan Türk Denizcilik Müsteşarlığı; Otomatik Tanımlama Sistemi (Automatic Identification Systems-AIS) ve uzun Türk sahil şeridinin korunmasına yönelik istasyonları içeren büyük projeleri üstlenmiştir. 28 Ağustos 2007 itibarı ile 25 AIS istasyonu tamamlanmış, Türkiye'nin tüm kıyıları Ankara'dan takip edilebilir hale gelmiştir.[145]

GKRY'nin KKTC'ni de kapsayacak şekilde Avrupa Birliği'ne girmiş olması ve Kıbrıs'ta Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması durumunda, güvenlik mülahazaları açısından Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de etkin olarak varlık göstermesi hayati önem taşımaktadır.

Aksi takdirde GKRY, Kıbrıs Adası'nın tamamının AB toprağı olması iddiası ve demografik - siyasi şartlar nedeniyle de kendilerinin Yunanistan'a yakın olması nedeniyle adanın kuzey bölgesinde de inisiyatifi ele alarak Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin varlığını zayıflatmaya/ortadan kaldırmaya çalışacaktır.

Bu itibarla Türkiye Cumhuriyeti Doğu Akdeniz yetki alanlarında bayrak sancak varlık göstermeli ve bu deniz alanlarında emniyetin ve güvenliğin sağlanmasını kendi inisiyatifine alması gerekli olup, B.T.C. ve Kerkük-Yumurtalık boru hatlarından akan petrolün Ceyhan'daki dolum tesisleri ve denizden yaklaşma bölgesinde asimetrik tehdit unsurlarına karşı

---

[144] Gürdeniz, a.g.s. ss. 102-104.
[145] **www.denizhaber.com.tr**, 27 Kasım 2007.

güvenliğin sağlanması ile terörizmle mücadele, kitle imha silahlarının yayılmasının ve yasa dışı göçün önlenmesinin sağlanmasının gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

Hali hazırda Doğu Akdeniz'in kuzeydoğu-kuzey ve kuzeybatı kısmının güvenliği sadece Türkiye tarafından sağlanmaktadır. Bu açıdan Türkiye, gerek küresel aktörlere gerekse de NATO'ya "Bölgenin güvenlik konsepti Türkiye'siz düşünülemez ve planlanamaz" mesajı da verdiği söylenebilir.

Ayrıca mevcut jeopolitik ve jeostratejik konumu nedeniyle NATO şapkası haricinde milli şapkası ile Türkiye'nin, özellikle de bölgedeki en güçlü deniz kuvvetleri gücüne sahip olması nedeniyle, bölgede politik ve diplomatik faaliyetlere ağırlık vermesi, bölgede istikrarı ve güvenliği sağlayabilecektir.[146]

4.5. GKRY'nin Doğu Akdeniz Politikası

GKRY'nin karasularının genişliği 12 mildir;[147] 200 m derinlik ya da işletilebilirlik esasında kıta sahanlığına sahip olduğunu öngören bir yasaya[148] sahiptir. Uluslararası Adalet Divanı Başsavcılığı tarafından 1972'de verilen bir mütalaada, U.A.D.'nın Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığında verdiği kararın ötesindeki deniz alanlarının, eğer Kıbrıs'ın deniz altında doğal uzantısını oluşturuyorlarsa kıta sahanlığı olarak görülebileceği bildirilmiştir.[149] Kıbrıs ile karşılıklı sahilleri olan devletlerin kıta sahanlığı dış sınırının, Kıbrıs ile, ilgili devlet tarafından aksine karar verilmedikçe, ortay hattın ötesine geçemeyeceği hüküm altına alınmıştır.[150]

GKRY, Rodos-Meis-Kıbrıs hattında ve güneyinde Türkiye'nin Kıta Sahanlığı haklarını elinden alma politikasına paralel bir tutum

---

[146] Şenay Kaya, "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Şubat 2007, sayı:9, ss.42-46.
[147] **www.un.org**, 11 Kasım 2006, "Territorial Sea Law, No. 45 of 1964".
[148] **www.un.org**, 11 Kasım 2006
[149] **www.un.org**, 11 Kasım 2006, "Continental Shelf Law No.8 of 5 April 1974".
[150] Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölgedeki Kıta Sahanlığı ile Muhtemel Münhasır Ekonomik Bölgesinin Sınırları", **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, sayı:393, s.30

sergilemektedir. GKRY bu bağlamda, Kıbrıs'ın Kıta Sahanlığı sınırlandırmasını Türkiye'yi dışlayarak halletmeye çalışmaktadır. 24 Ağustos 2001 tarihinde GKRY Hükümet Sözcüsü Kıbrıs deniz alanlarındaki petrol yatakları konusunda hükümetinin Suriye ve Mısır'dan sonra, Lübnan, İsrail ve muhtemelen Libya ile temaslarda bulunacağını ifade etmiştir .[151]

Ocak 2001'den itibaren GKRY basınında geniş şekilde yer almaya başlayan Kıbrıs'ın güneyinde petrol bulunduğuna ilişkin haberler,[152] bölgeye olan ilgiyi artırmıştır. GKRY Sanayi, Ticaret ve Turizm Bakanı, 11 Eylül 2002 tarihinde basına yaptığı açıklamada, M.E.B. ile ilgili olarak hazırlanan taslağın GKRY Bakanlar Kurulunda uygun görüldüğünü ve bu tasarı ile ilgili olarak Mısır ile görüşmelerde bulunulacağını ve anlaşmanın muhtemelen önümüzdeki dönemde imzalanacağını ifade etmiştir. Türkiye tarafından yapılan girişimlere rağmen GKRY ile Mısır arasında M.E.B. sınırlandırmasını öngören anlaşma GKRY Sanayi, Ticaret ve Turizm Bakanı Nikos Rolandis ve Mısır Dışişleri Bakanı Ahmed Maher tarafından 17 Şubat 2003 tarihinde imzalanmıştır.[153] GKRY ve Mısır basınında, söz konusu anlaşmaya "Ortak Ticaret Bölgesi" Anlaşması olarak atıfta bulunulmuştur. Bu anlaşmanın 1'inci maddesine göre, iki ülke arasındaki M.E.B. sınırları, Kıbrıs Adası ile Afrika sahilleri arasında belirlenen sekiz nokta[154] ile ana kara statüsünde ve coğrafi açıdan üstün olan Mısır'ın Doğu Akdeniz'deki hakları erozyona uğratılarak,

---

[151] "Papapetru ve Rolandis'in Petrol Yatakları Konusundaki Açıklamaları", **Makedonya Haber Ajansı** (Yunanistan) (MDE), 24 Ağustos 2001. den Şenay Kaya, "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Şubat 2007, sayı:9, ss. 37-42.

[152] "Kıbrıs'ın Güneyinde Petrol ve Doğal Gaz Bulunmasına İlişkin Belirtiler Cesaret Verici", **Kıbrıs Haber Ajansı**, 16 Mayıs 2006. dan Kaya, a.g.m., ss. 37-42.

[153] **www.un.org**, 12 Temmuz 2006.

[154] **www.un.org**, 12 Temmuz 2006, "EGY-CYP2003EZ.pdf : Bölüm I, Münhasır Ekonomik Bölgenin sınırlandırmasına ilişkin Mısır Arap Cumhuriyeti ve GKRY arasında yapılan anlaşmaya göre tespit edilen 8 noktanın coğrafi koordinat listesi :"

Nokta	Enlem (Kuzey)	Boylam (Doğu)
1.	33°45'00"	030°05'00"
2.	33°34'00"	030°28'30"
3.	33°30'40"	030°36'40"
4.	33°21'20"	031°07'00"
5.	33°11'30"	031°36'30"
6	33°07'20"	032°01'20"
7.	33°00'40"	032°31'00"
8a.	32°53'20"	032°58'20"

eşit uzaklık çizgisi esasında tespit edilmiştir. Türkiye bu anlaşmayı tanımamaktadır.

Akabinde, 19 Temmuz 2005 tarihinde Mısır Petrol Bakanı Fahmy ile GKRY Ticaret, Sanayi ve Turizm Bakanı Yorgos Lillikas arasında "Anlayış Memorandumu"nun imzalanması ve 8 Eylül 2005 tarihinde, memorandumun uygulanmasını hedefleyen Akdeniz'de petrol yataklarının aranmasını da öngören "Petrol Araştırmaları iş Birliği Protokolü" imzalanmıştır.[155] Son olarak, GKRY Dış İşleri Bakanı Yiorgos Lillikas 17 Ocak 2007 tarihinde Lübnan'a yapmış olduğu ziyaret esnasında, Lübnan ile GKRY arasında "GKRY ve Lübnan Arasında Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırmasına İlişkin Anlaşma" imzalanmıştır.[156]

Diğer taraftan, GKRY'nin son zamanlarda Doğu Akdeniz'de, diğer sahildar devletlerin uluslararası hukuktan doğan haklarını dikkate almayan statükoyu bozucu faaliyetleri ve tek taraflı hareketleri gözlenmekte; GKRY'nin bölgede kendi lehine siyasi coğrafyadan istifade edip tek taraflı fiili uygulamaları ile Doğu Akdeniz'de inisiyatifi ele alma gayretleri, bölgeyi bugün ve yakın gelecekte bir sorunlar denizine götürmektedir. GKRY'nin gerçekleştirdiği uluslararası hukuka tamamıyla aykırı tek taraflı fiili uygulamaları, 1982 B.M.D.H.S. hükümleri ile bağdaşmamaktadır. 1982 B.M.D.H.S.'nin M.E.B. sınırlarının belirlenmesine yönelik 74[157] ve Kıt'a

---

[155] **Kıbrıs Haber Ajansı**, 20 Temmuz 2005.

[156] **www.mfa.gov.cy**, 18 Ocak 2007, "Anlaşma metni, GKRY resmi İnternet sitesinde yayınlanmamıştır".

[157] 1982 B.M.D.H.S.: Madde 74 - Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması:
1- Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği şekilde uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır.
2- Uygun bir süre içerisinde bir anlaşmaya varamadıkları takdirde ilgili devletler 15. Kısımda öngörülen usullere başvuracaklardır.
3-1. paragrafta öngörülen anlaşma akdedilinceye kadar ilgili devletler, anlayış ve işbirliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemelere girişmek ve bu geçiş süresi içerisinde nihai anlaşmanın akdini tehlikeye düşürmemek veya engellememek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir. Geçici düzenlemeler, nihai sınırlandırmaya halel getirmeyecektir.
4- İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin sorunlar bu anlaşmaya uygun olarak çözümlenecektir.

Sahanlığı sınırlarını belirleyen 83'üncü[158] maddeleri, GKRY'nin tek taraflı fiili uygulamalarının hukuksuzluğunun birer göstergesidir.

Her ne kadar, Yunanistan Hükümet Sözcüsü Thodoros Rusopulos ve GKRY Dışişleri Bakanı Yorgos Lillikas'ın[159] "GKRY'nin 146 ülke ile imzaladığı ancak Türkiye'nin imzalamadığı 1982 B.M.D.H.S. ile ilgili uluslararası sözleşmelere karşı sorumlu ve bağlı olduğuna ve dolayısıyla yapılan anlaşmaların geçerli olduğuna ilişkin" açıklamaları mevcut olsa da aldatmaya yönelik bu tarz açıklamalara katılmak hukuken mümkün değildir.

Çünkü; 149 devletin taraf olduğu ve uzlaşma sağladığı 1982 B.M.D.H.S., bilindiği üzere deniz ve deniz yatağına ilişkin uyuşmazlıklarda uzlaşmayı[160] düzenlemektedir ve böylece devletler de sözleşmeye taraf olarak sözleşmenin bütün hükümlerini bir bütün halinde uygulamaya yönelik olarak büyük bir sorumluluk ve mükellefiyet altına girmiş bulunmaktadırlar. Dolayısıyla sözleşmeye taraf bir devlet salt bir maddeye dayanarak hukuka uygun davrandığını iddia edemez. Ederse de bu sadece bir kandırmacadan ibaret olacaktır. Bu kapsamda, 1982 B.M.D.H.S.'nin "Sahilleri Bitişik veya Karşı Karşıya Olan Devletler Arasında Kara Sularının Sınırlandırması"na ilişkin 15. maddesi,[161] "Sahilleri Bitişik veya Karşı Karşıya Olan Devletler

---

[158] 1982 B.M.D.H.S.: Madde 83 - Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıt'a sahanlığının sınırlandırılması:
1- Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıt'a sahanlığının sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği şekilde, uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır.
2- Uygun bir süre içerisinde bir anlaşmaya varamadıkları takdirde, ilgili devletler 15. Kısımda öngörülen usullere başvuracaklardır.
3- 1. paragrafta öngörülen anlaşma akdedilinceye kadar , ilgili devletler, anlayış ve işbirliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemelere girişmek ve bu geçiş süresi içerisinde nihai anlaşmanın akdini tehlikeye düşürmemek veya engellememek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir. Geçici düzenlemeler nihai sınırlandırmaya halel getirmeyecektir.
4- İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, kıt'a sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin sorunlar bu anlaşmaya uygun olarak çözümlenecektir.

[159] **www.phileleftheros.com**, 06 Şubat 2007, "Filelefttheros Gazetesi" ve **www.cna.org.cy**, 07 Şubat 2007, "Kıbrıs Haber Ajansı (KİPE)". den Başeren, ss. 26-43.
[160] Gennady M. Danilenko, "International Jus Cogens: Issues of Law-Making", **www.ejil.org**, 13 Ocak 2007.
[161] 1982 B.M.D.H.S.: Madde 15 - Sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler arasında karasularının sınırlandırılması :

Arasında Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması"na ilişkin 74. madde, "Sahilleri Bitişik veya Karşı Karşıya Olan Devletler Arasında Kıt'a Sahanlığının Sınırlandırması"na ilişkin 83. madde, "Yarı Kapalı Denizler"e ilişkin 122 ve 123. maddeler,[162] "Sözleşmenin uygulanmasında hakkın kötüye kullanılmamasını "içeren 300.[163] ve 311.[164] maddeleri, aynı

İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla beraber bu hüküm, tarihi hakların veya diğer özel durumların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka şekilde sınırlandırılmasını gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz.

[162] 1982 B.M.D.H.S. : Madde 122 - Kapalı veya Yarı Kapalı denizler :

İşbu Sözleşmenin amaçları uyarınca "kapalı veya yarı kapalı deniz"den, iki veya daha çok devlet tarafından çevrili ve diğer bir denize veya okyanusa dar bir geçitle bağlı bulunan veyahut da bütünüyle veya büyük bir bölümü ile, iki veya daha çok devletin kara sularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan bir körfez, bir deniz havzası veya bir deniz anlaşılır.

1982 B.M.D.H.S. : Madde 123 - Kapalı veya yarı kapalı denizlere kıyısı bulunan devletler arasında işbirliği :

Kapalı veya yarı kapalı bir denize sahildar olan devletler, işbu sözleşme gereğince kendilerine ait olan hakların kullanılmasında ve yükümlülükerin yerine getirilmesinde aralarında işbirliğinde bulunmalıdırlar. Bu amaçla, doğrudan doğruya veya ilgili bir bölgesel kuruluş aracılığı ile aşağıdaki konularda gayret göstereceklerdir:

a) Denizin canlı kaynaklarının yönetimini, araştırılmasını ve işletilmesini koordine etmek;

b) Deniz çevresinin korunmasına ve muhafazasına ilişkin haklarının kullanılması ve yükümlülükerinin yerine getirilmesini koordine etmek;

c) Bilimsel araştırma politikalarını koordine etmek ve gerektiği takdirde, sözkonusu bölgede ortak bilimsel araştırma programlarına girişmek;

d) İşbu maddenin uygulanmasında, kendileriyle işbirliğinde bulunmaları için, gerektiğinde diğer devletleri veya ilgili uluslararası kuruluşları davet etmek.

[163] 1982 B.M.D.H.S.: Madde 300 - İyi niyet ve hakkın kötüye kullanılması :

Taraf Devletler işbu Sözleşme hükümleri uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirmeli ve işbu Sözleşmede tanınan hakları, yetkileri ve serbestileri hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak biçimde kullanmalıdırlar.

[164] 1982 B.M.D.H.S.: Madde 311 - Diğer uluslararası Sözleşme ve Antlaşmalarla ilişkiler :

1- İşbu Sözleşme, Taraf Devletler arasında, Deniz Hukuku hakkında 29 Nisan 1958 Cenevre Sözleşmeleri yerine geçecektir.

2- İşbu Sözleşme, kendisine aykırı olmayan ve diğer Taraf Devletlerin Sözleşme dolayısıyla elde ettikleri haklardan yararlanmalarına ve Sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmelerine halel getirmeyen diğer antlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklerini herhangi bir şekilde değiştirmeyecektir.

3- İki veya ikiden fazla Taraf Devlet işbu Sözleşmenin hükümlerinin uygulanmasını değiştiren veya askıya alan ve sadece karşılıklı ilişkilerinde uygulanacak anlaşmalar akdedebilirler; yeter ki, bu anlaşmalar, Sözleşmenin, riayet edilmemesi onun konusunun ve amacının gerçekleştirilmesine aykırı düşecek bir hükmüne ilişkin olmasın ve yine aynı şekilde, yeter ki bu anlaşmalar, Sözleşmede belirtilen temel ilkeleri etkilemesin; ve ne diğer Taraf devletlerin Sözleşme dolayısıyla elde ettikleri haklardan yararlanmalarına ve ne de Sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmelerine halel getirsin.

4- 3. Paragrafta öngörülen bir anlaşmayı akdetmeyi amaçlayan devletler, işbu Sözleşmenin tevdi makamı aracılığı ile diğer tarafları anlaşma akdetme niyetlerinden haberdar edecekler

zamanda uluslararası kamu düzeni (Jus Cogens) kuralları niteliğine bürünmektedir. Bu bağlamda, sözleşmeye taraf devletler salt sözleşmenin bir maddesine dayanarak diğer hükümlerini uygulamaktan imtina edemeyeceklerdir. Bu durum uluslararası zorunluluk ve mükellefiyetin bir gereğidir.

Ayrıca, GKRY Ada'nın tamamını temsil etmemektedir. Bu ve yukarıda sunulan geçerli hukuki nedenlerden dolayı GKRY tarafından çıkarılan yasaların ya da diğer taraflarla yaptığı anlaşmaların Türkiye Cumhuriyeti açısından ve diğer devletler açısından bir geçerliliği söz konusu değildir.

Bu kapsamda, hukukun üstünlüğünü tanıyan devletlerin ve uluslararası örgütlerin, GKRY'nin Doğu Akdeniz'e yönelik olarak gerçekleştirmekte olduğu hukuka aykırı girişimlerine ortak olmamaları ve Doğu Akdeniz'de barışı ve istikrarı bozacak eylemlere iştirak etmemeleri uluslararası hukuk ve kamu düzeninin gereklerindendir.[165]

4.6. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Politikası

Yunanistan karasularının genişliği 6 mildir.[166] Ayrıca karasularının deniz yatağında ve altında ve karasularının dışında ve ada kıyılarına bitişik deniz yatağında ya da altında 200 metre derinliğe kadar ya da bunun ötesinde üzerindeki suların araştırma ve işletmeye elverişli olduğu derinliği kadar yeni uluslararası sözleşmelerle kabul edilen kıta sahanlığında münhasır hakları olduğunu kabul eden bir yasası bulunmaktadır.[167]

---

ve aynı zamanda işbu Sözleşmenin, değiştirilmesini veya uygulanmasının askıya alınmasını düşündükleri hükümlerini bildireceklerdir.
5- İşbu madde, işbu Sözleşmenin diğer maddeleri ile açıkça izin verilen veya muhafaza edilen uluslararası anlaşmalara halel getirmez.
6- Taraf Devletler, 136. maddede ifadesini bulan insanlığın ortak mirasına ilişkin temel prensipte herhangi bir değişiklik yapılamayacağını ve bu prensipten sapan hiçbir anlaşmaya taraf olmayacaklarını kabul ederler.

[165] Şenay Kaya, "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Şubat 2007, sayı:9, ss.37-42.

[166] **www.un.org**, 11 Mart 2007, "Compulsory Law no.230 of 17 September/13 october 1936 concerning the establishement of the territorial sea af Greece, Efımerıs tis Kiverniseos no.325,of 13 October 1936. p.2387".

[167] **www.un.org**, 11 Nisan 2007, "Decree-Law no. 142/1969 Concerning Exploration for and

Yunanistan Meis Adası'na dayanarak Türkiye'nin Girit – Kaşot – Çoban – Rodos – Meis - Kıbrıs hattının güneyinde kıta sahanlığı haklarını elinden alacak bir anlayış oluşturmaya çalışmaktadır. Yunanistan bu politikalarını diplomatik girişimlerine de yansıtmış kıta sahanlığının sınırlandırılması için Mısır ile görüşmeler yapmaya başlamıştır. Yunanistan Meis Adasına kıta sahanlığı açısından tam etki tanımak yani Meis ile arasında kıta sahanlığı yapacak kadar Meis'e kıta sahanlığı tanımak isteyince Mısır Türkiye'yi incitmek istemediğini bildirmiş ve görüşmeler bir neticeye ulaşmadan sona ermiştir. Bununla beraber Yunanistan'ın Girit – Kaşot – Çoban – Rodos – Meis hattını kendi ilgili kıyısı kabul ederek Mısır ile kıta Sahanlığı ve M.E.B. sınırlandırması yapmak için girişimlerini sürdüreceğini tahmin etmek zor değildir. Yunan Dışişleri Bakanlığı kaynakları, Yunanistan ile Mısır ve Libya arasında kıta sahanlığının belirlenmesi ve devamında da kara sularında 6 mil sınırında kalarak M.E.B. belirlenmesi için görüşmelerin ilerlediğini, Libya ile bir, Mısır ile iki istikşafi görüşme yapıldığını açıklamıştır.[168]

Yunanistan'ın Girit – Kaşot – Çoban – Rodos – Meis hattını ilgili kıyı kabul ederek Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den dışlama politikasını, GKRY'nin ortak hatları esas alarak ve bunları hakkaniyete uygun hale getirilmeksizin sınırın Meis'den sonra Antalya açıklarında Türkiye'ye çok az bir kıta sahanlığı ve M.E.B. alanı bırakacak şekilde Kıbrıs adasına uzatılmasını öngören politikaları tamamlamaktadır.[169]

NIMA (ABD Savunma Bakanlığı Harita Dairesi)'nın Deniz Uyarı mesajlarında GKRY bandırmalı Northern Access adlı geminin 11-19 Mart 2002 tarihleri arasında 35 30 00 K ve 32 30 00 K enlemi ile 027 50 00 D ve 029 20 00 D boylamları arasında belirlenen sahada jeofizik araştırmalar yapacağı ilan edilmiştir.

Expotation of the Minarel Resources in the sea-Bed and the beds of Lakes".

[168] ''Yunanistan 12 Mil Uygulamasını Bırakıyor mu?'', **Eleftherotypia Gazetesi**, 05 Şubat 2007, den www.tumgazeteler.com, 05 Mayıs 2007.

[169] Bununla beraber GKRY'nin Yunanistan ile koordineli hareket etmediği de düşünülebilir. Yunanistan'ın Türkiye'nin GKRY'ye karşı gösterdiği tepkiler karşısında GKRY'ye sınırlı bir destek verdiğini düşünmek mümkündür. Benzer yorumlar için bakınız. K.Özersay'ın ''Petrol Krizi'' başlıklı beyanatı, Türk Ajans, Kıbrıs, 04 Şubat 2007, 02 Şubat 2007.

Şekil 18 Northern Access Araştırma Sahası.

Northern Access fiilen anılan bölgede üzerinde sarı çakarlı fener bulunan 8.800 m uzunluğunda bir kablo çekerek ve taşıdığı ses topu ile patlamalar gerçekleştirerek araştırma seyrine çıkmıştır. Northern Access'in akıl dışı ihtirasları temsil eden araştırma sahasına Türkiye dışında ilgili kıyı devletlerinden tepki gelmemiştir.

Bununla beraber Türkiye, Yunanistan ve GKRY'nin yanında İsrail, Suriye, Mısır ve Lübnan'ın da petrol yatakları ile yakından ilgilendikleri görülmektedir.[170]

4.7. Mısır'ın Doğu Akdeniz Politikası

Mısır 1958'den buyana 12 mil genişliğinde kara suları uygulamasını sürdürmektedir.[171] Aynı zamanda 200 metre ya da işletilebilir derinliğe kadar kıta sahanlığı haklarını kullanacağını öngören düzenlemeye de sahiptir.

[170] Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölgedeki Kıta Sahanlığı ile Muhtemel Münhasır Ekonomik Bölgesinin Sınırları", **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, sayı:393, s.26.

[171] **www.un.org**, 15 Mart 2007, "Decree Concerning The Territorial Waters of The Arab Republic of Egypt of 15 January 1951, as amended by Presidential Decree of 17 February 1958".

Ayrıca 1982 B.M.D.H.S.'ni onaylarken 26 Ağustos 1983'de 1982 B.M.D.H.S. bölüm 5 ve 6 hükümleriyle Akdeniz ve Kızıldeniz de karasularının ötesinde kendisine verilen M.E.B.'ye ilişkin haklarını kullanacağını sözleşmeye göre M.E.B.'de haklarını kullanıp yükümlülüklerini yerine getirirken diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerine gereken saygıyı göstereceğini ve sözleşme hükümlerine uygun hareket edeceği M.E.B. sınırlarını sözleşmede ortaya konan kurallara göre belirleyeceğini beyan etmiştir.[172]

Şekil 19 Mısır - GKRY Anlaşma Sınırları.

Mısır'ın GKRY büyükelçisi sık sık; kendi ülkesi ile GKRY'nin doğalgaz sahasında ortak işletmeler oluşturmasının söz konusu olduğunu, henüz bu konuda bir antlaşma bulunmamakla beraber bir düzenleme yapılabileceğini, 1982 B.M.D.H.S.'ne taraf olan iki devlet arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların kolayca çözülebileceğini, kıta sahanlığı ve M.E.B.'nin belirlenmesi konusunda işbirliği yapmaya hazır olduklarını, basın yoluyla beyan etmektedir. Mısır müzakere açısından tanınan tek bir devlet olduğunu ve GKRY'nin muhatap alınacağını bildirmiştir.

Diğer yandan GKRY hükümet sözcüsü ve Kıbrıs deniz alanlarındaki petrol yatakları konusunda hükümetinin Suriye'den sonra Mısır, Lübnan, İsrail ve muhtemelen Libya ile de temaslarda bulunacağını söylemiştir.[173] GKRY Ticaret Sanayi ve Turizm Bakanı Rolandis 11 Eylül 2002 tarihinde basına yaptığı açıklamada, M.E.B. ile ilgili olarak hazırlanan taslağın GKRY Bakanlar

[172] **www.un.org**, 15 Mart 2007, "Declarations, entered into force August 26,1983, United Nations –C.N. 272. 1983. Treaties-16 (Depositary Notification-Translated from Arabic by the United Nations)".
[173] "Papapetru ve Rolandis'in Petrol Yatakları Konusundaki Açıklamaları", **Makedonya Haber Ajansı** (Yunanistan) (MDE), 24 Ağustos 2001. den Kaya, a.g.m., ss. 37-42.

Kurulunda uygun görüldüğünü ve bu tasarı ile ilgili olarak Mısır ile görüşmelerde bulunacağını ve antlaşmanın muhtemelen 1 hafta sonra imzalanacağını söylemiştir. GKRY ile Mısır arasında M.E.B. sınırlandırmasına ilişkin antlaşma 17 Şubat 2003 tarihinde imzalanmış Şubat 2004'de de Birleşmiş Milletler'e tescil ettirilmiştir.[174]

Antlaşmada; sınırlandırmanın 1982 B.M.D.H.S.'nin referans kabul edildiği belirtilerek yapıldığı Mısır – GKRY sahilleri arasında Güney – Kuzey yönünde ortak hat belirlenirken sekiz coğrafi koordinatının kullanıldığını[175] doğu – batı yönünde bir sınırlandırma yapıldığı, sınırlandırmanın en kuzey noktasının 33 45 00 D boylamından geçtiği görülmektedir.

Rolandis, daha sonra GKRY - Mısır M.E.B. sınırlandırma antlaşmasının imzalandığını ilan etmek için yaptığı bir başka açıklamada GKRY – Mısır antlaşmasının bu meyanda yapılan ilk antlaşma olduğunu, iki ülke arasında usul olarak orta hattın belirlenmesinin GKRY için çok önemli olduğunu, bu antlaşma ile GKRY'nin bugün sahip olduğu deniz alanının dört katı fazlası bir alanda egemenlik haklarına sahip olacağını ifade etmiştir.

Mısır'ın GKRY ile yaptığı M.E.B. sınırlandırması antlaşmasında orta hattı esas alması nedeni ile gerçekten de önemli kayıplara uğradığı görülmektedir. Türkiye kıyıları ile Mısır kıyıları arasında çizilecek orta hat esas alınarak yapılacak bir sınırlandırma, Mısır'a mevcut duruma bakarak yaklaşık 11.000 km^2 daha fazla kıt sahanlığı ve M.E.B. alanı verecekti. Mısır'ın toplam yüz ölçümünün % 1'ine tekabül eden bu alan aynı zamanda Kıbrıs Adası'ndan [176] daha büyük bir sahadır.

GKRY ile Mısır arasında petrol ve doğalgazın işletilmesi konusunda da işbirliği yapılmaktadır. Bu konuda ilk mutabakat muhtırası 19 Temmuz 2005 tarihinde GKRY'de Mısır Petrol Bakanı Sameh Fehmi ile GKRY Ticaret Sanayi ve Turizm Bakanı Nikos Rolandis arasında imzalanmıştır.[177] Daha

---

[174] **www.un.org**, 15 Mart 2007, "UNCLOS Bültenleri".
[175] **www.un.org**, 15 Mart 2007, "UNCLOS Bültenleri".
[176] Kıbrıs Adası'nın yüzölçümü 9.245.88 km^2 (iki boyutlu),9.521,85 km^2 (üç boyutlu) dir.
[177] **weekly.ahram.org.eg**, 28 Ocak 2007, "Al-Ahram Gazetesi, 20 Temmuz 2005".

sonra, Tasos Papadapoulos'un 03–07 Mayıs 2006 tarihleri arasında Mısır Başbakanı Ahmet Nazif'i ziyareti sırasında, 04 Mayıs 2006 tarihinde bilimsel araştırma, kültür, enerji, elektrik ile petrol ve doğalgaz alanlarında işbirliği öngören beş adet ikili antlaşma imzalanmıştır.[178]

GKRY'nin yukarıda izah edilen politikaları doğrultusunda, kıta sahanlığı M.E.B. sınırlandırması için Lübnan, Suriye ve İsrail nezdinde de girişimlerde bulunduğu ayrıca bilinmektedir.

Türk basınında, zamanın Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün GKRY – Mısır petrol işbirliği antlaşmasının askıya alındığına dair bir açıklaması yayımlanmış,[179] Ancak takip eden günlerde bu haber doğrulanmamıştır.[180] [181]

4.8. Lübnan'ın Doğu Akdeniz Politikası

Lübnan'ın[182] 1970–1975 yılları arasında Rus, İngiliz ve ABD'li uzmanlara deniz ve karada petrol yatakları ile ilgili etüt çalışmaları yaptırdığı, etüt sonuçlarına göre petrol çıkarma maliyetinin petrolden elde edilecek gelirden fazla olması nedeniyle petrol arama faaliyetlerine son verdiği; 1975–1990 yılları arasında da iç harple uğraştığı için petrol arama faaliyetlerinde bulunmadığı, başka ülkelerin faaliyetlerine de katılmadığı görülmektedir. 1990 yılından itibaren gerek dini cemaatler esasına göre oluşturulan koalisyon hükümetlerinin başarısızlığı, gerekse İsrail işgali ve İsrail işgaline karşı teşkil edilen silahlı örgütlerin varlığı gibi istikrarı olumsuz etkileyen nedenlerle stratejik kararlar alınamadığı, devletin ekonomik gücünün bütün yatırımlara yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca istikrarsızlık ortamından endişe duyan büyük iş adamlarının da yatırımdan ziyade ticarete yönelmesi

---

[178] **weekly.ahram.org.eg**, 28 Ocak 2007, "Al-Ahram Gazetesi, 05 Mayıs 2006". **www. philelefttheros.com**, 28 Ocak 2007, "Filelefttheros Gazetesi, 05 Mayıs 2006". den Başeren, ss. 20-40.

[179] **www.dha.com.tr**, 23 Mart 2007, "Doğan Haber Ajansı- 'Mısır–Rum Petrol Anlaşması Askıda' ".

[180] **Cumhuriyet Gazetesi**,24 Mart 2007, **Vatan Gazetesi**, 25 Mart 2007.

[181] Başeren, a.g.m., s.27.

[182] **www.un.org**, 01 Nisan 2007, "Lübnan kara sularının genişliği 12 mildir.".

gibi nedenlerle, petrol arama gibi uzun zaman ve büyük finansa ihtiyaç gösteren girişimlerde bulunamadığı görülmüştür.

Bununla beraber GKRY, Mısır ile M.E.B. antlaşmasını imzaladıktan sonra Lübnan nezdindeki girişimlerini yoğunlaştırmış, aynı amaçla yürüttüğü müzakereler çerçevesinde Lübnan ile 06 Ekim 2005 tarihinde M.E.B. oluşturması için işbirliği memorandumu imzalamıştır.[183] GKRY'nin Lübnan ile deniz yetki alanlarını sınırlandırma antlaşması imzalama çalışmalarına ilişkin Türkiye'nin olumsuz yaklaşımı, Lübnan Başbakanı ve Dışişleri Bakanına iletilmiştir. Anılan girişimlere rağmen Rum ve Lübnan basınında 15–17 Ocak 2007 tarihleri arasında GKRY'nin Lübnan ile yürütmekte olduğu M.E.B. sınırlandırma antlaşması müzakerelerinin imza aşamasına geldiğine ilişkin haberler yer almıştır. Bu gelişme üzerine Dışişleri Bakanlığı yetkilileri tarafından Ankara'da Lübnan büyükelçisi ve Beyrut'ta Lübnan Dışişleri Bakanlığı nezdinde yeniden girişimlerde bulunulmuştur[184]. Ancak yapılan görüşmeler sonrasında Beyrut'ta bir antlaşma imzalandığı öğrenilmiş, Lübnan'ın sesi radyosu da GKRY ile Lübnan arasında M.E.B. sınırlandırma antlaşmasının 17 Ocak 2007 tarihinde imzalandığını duyurmuştur.

Şekil 20 Lübnan - GKRY Anlaşma Sınırları.

[183] **www.phileleftheros.com**, 06 Ekim 2005, "Fileleftheros Gazetesi : Rum Sanayi Ticaret ve Turizm Bakanı Yorgos Lılıkas, Rum Yönetimi ve Lübnan arsında M.E.B. tespitine dair antlaşmanın çerçevesini belirleyecek iş birligi memorandumunun imzalandığını bildirmiştir.", den Başeren, ss. 29-32.

[184] **www.mfa.gov.tr**, 30 Ocak 2007, "T.C. Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması No 18 : Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki ülkelerle deniz yetki alanlarını ilgilendiren ikili antlaşmalar yapma gayretleri".

GKYR ile Lübnan arasındaki M.E.B. sınırlandırması antlaşmasına göre, her noktası tarafların esas hatları üzerindeki en yakın noktalardan eşit uzaklıkta olan orta hat esas alınarak çizilmiştir. M.E.B. sınırı, 1'den 6'ya kadar altı noktada belirlenmiştir.[185][186]

4.9. Suriye'nin Doğu Akdeniz Politikası

Suriye, 1981'de kara sularının genişliğini 35 mile çıkarmış[187] daha sonra 12 mile çekmiştir.[188] 200 metre ya da işletilebilir derinliğe kadar kıta sahanlığına sahip olduğunu hüküm altına alan bir düzenlemesi bulunmaktadır.[189] Suriye Doğal Kaynaklar ve Petrol Bakanlığı ile GKRY Ticaret Bakanlığı arasında yapılan görüşmelerden sonra 2001 yılı sonunda Suriye ile GKRY'nin kıta sahanlığı ve M.E.B. sınırlandırılmasına ilişkin antlaşmayı imzalamayı umut ettikleri açıklanmış,[190] ancak anılan antlaşmanın imzalanması bugüne kadar gerçekleşmemiştir. Son dönemdeki

[185] 17 Ocak 2007 tarihli GKRY-Lübnan M.E.B. sınırı anlaşmasının ekinde yer alan coğrafi koordinatlar :

Nokta	Enlem (Kuzey)	Boylam (Doğu)
1.	33°38'40"	033°53'40"
2.	33°51'30"	034°02'50"
3.	33°59'40"	034°18'00"
4.	34°23'20"	034°44'00"
5.	34°39'30"	034°53'50"
6	34°45'00"	034°56'00"

[186] Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölgedeki Kıta Sahanlığı ile Muhtemel Münhasır Ekonomik Bölgesinin Sınırları", **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, sayı:393, s.28.

[187] **www.un.org**, 11 Kasım 2007, "Law 37 of 16 August 1981 on extention of its territorial sea".

[188] **www.un.org**, 11 Kasım 2007, "Law no. 28 dated 19 November 2003 'Definition Act of Internal Waters and Territorial Sea Limits of the Syrian Arab Republic'.

[189] **www.un.org**, 11 Kasım 2007, "Legislative Decree No. 304 of 28 December 1963".

[190] ''Suriye ve GKRY Petrol Araştırma Projesinde Anlaştı'',**Kathimerini Gazetesi**, 07 Ağustos 2001, den Başeren, s.28.

gelişmeler üzerine Türkiye ile yakınlaşan Suriye'nin kısa dönemde GKRY ile böyle bir antlaşma imzalamaktan kaçınacağı düşünülmektedir.[191]

4.10. İsrail'in Doğu Akdeniz Politikası

Lübnan ile olan sorunlar, Filistin konusu,[192] İsrail'in bölgedeki toplumsal, politik ve ekonomik durumu, ciltler dolduracak kadar yoğundur. İsrail'in yakın gelecekte doğal zenginliklere ilişkin uzun vadeli bir yatırımda bulunması beklenmemekle birlikte ülke çıkarları doğrultusunda kıta sahanlığı ve M.E.B. konusunu GKRY veya başka ülkeler ile pazarlık maddesi olarak kullanabileceğini düşünmenin hayal olmayacağı gibi, yer altı zenginliklerinin işletilmesi durumunda önceliğin doğrudan doğruya ABD'nde olacağını tahmin etmek için de kahin olmak gerekmemektedir.

4.11. İngiltere'nin Doğu Akdeniz Politikası

Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs tarafından 16 Ağustos 1960'ta imzalanan Kurucu Antlaşmanın ilgili hükümleri,[193] Kıbrıs Cumhuriyetine, iki egemen İngiliz üssü Akrotiri ve Dikelya topraklarından çizilen dört çizgi arasında kalan deniz sahasını, kendi kara sularını bir parçası olduğunu ileri sürmeme mükellefiyeti getirmektedir. Antlaşmanın bitişik iki ülke arasında kara sularını sınırlandırıldığını ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Buna karşılık aynı antlaşmanın diğer deniz alanlarını da sınırlandırıp sınırlandırmadığı şüphelidir. Çizgiler arasındaki suların İngiliz karasuları mı yoksa açık deniz mi olduğu hukuken belli değildir. Anlaşmada karasularından başka diğer deniz alanlarına herhangi bir referans yapılmamıştır.[194]

Bununla beraber, İngiltere'nin konuya ilgisiz kalması beklenmemelidir. Yunan basınında İngiltere'nin Kıbrıs'taki üsleri vasıtasıyla Akdeniz'deki

---

[191] Başeren, a.g.m., s.29.

[192] **www.un.org**, 11 Kasım 2007, "İsrail Kara sularının genişliği 12 mildir.(Territorial Waters (Amendment)Law,5750-1990 of february 1990). Ayrıca İsrail ülkesinin karasularını ve altını kapsadığını öngören bir yasaya da sahiptir. (Submarine Areas Law of 10 February 1953)".

[193] **www.kktcb.eu**, 06 Mayıs 2007, "1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Antlaşması - Ek-A fasıl 3".

[194] I.J. Charney,and M.L Alexander, **International Maritime Boundaries**, Vol II, 1991, s.1559'dan Başeren, s.30.

petrolden hak isteyebileceğine, Kıbrıs ve Yunanistan'ın M.E.B. belirlenmesinde söz sahibi olduğuna dair yorumlar yapılmaktadır.[195] Daha da önemlisi Kıbrıs'taki diplomatik kaynakların "Londra'nın petrollerden pay almak üzere Kıbrıs'taki üsleri için egemen devlet haklarını talep etmeyi düşündüğünü" bildirdiği yazılmıştır. İngiliz Donanmasına ait "HMS Enterprise" isimli oşinografi ve hidrografi gemisinin[196] 07–10 Şubat 2005 tarihleri arasında Akrotiri ve Dikelya üssü arasında, Limasol açıklarında petrol araştırması yaptığı bildirilmiştir.[197]

4.12. KKTC'nin Doğu Akdeniz Politikası

KKTC'nin karasuları genişliği 12 mildir.[198] Ayrıca, karasularının ötesinde kıta kenarının veya Kıbrıs Adası'nın doğal uzantısının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının veya Kıbrıs Adası'nın doğal uzantısının dış sınırının 200 metreye kadar uzanmadığı yerlerde kara sularını ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan su altı alanlarını kıta sahanlığı olarak kabul eden bir Deniz Yetki Alanları Yasası bulunmaktadır.[199]

Dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, konunun taşıdığı önem karşısında GKRY– Mısır M.E.B. Antlaşması imzalanması öncesinde daha ilk açıklamalar yapılırken KKTC'nin ilgi ve tutumunu ortaya koymuştur. Denktaş, ayrıca temasta bulunduğu petrol şirketlerinin yetkililerine ve yabancı temsilcilere bölgede petrol veya doğalgaz yatakları bulunması durumunda KKTC'nin % 50 pay alması gerektiğini bildirmiştir.

Yukarıda ''Lübnan, Suriye ve İsrail'in Uygulama ve politikaları'' başlığı altında izah edilen kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin GKRY–Suriye ilişkileri karşısında Denktaş, KKTC'nin pozisyonunu daha ayrıntılı olarak

---

[195] **www.tanea.gr**, 17 Şubat 2007, "Ta Nea Gazetesi,17 Şubat 2007 : Ege'deki Siyah Altına İngilizler de Nişanlı".den Başeren, s.31.

[196] HMS Enterprise gemisinin hem petrol hem de gaz araştırmaları için destek bilgi sağlayacak donanıma sahip olduğu bilinmektedir.

[197] Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölgedeki Kıta Sahanlığı ile Muhtemel Münhasır Ekonomik Bölgesinin Sınırları", **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, sayı:393, s.31.

[198] **KKTC Resmi Gazete**, 04 Haziran 2002, "KKTC Kara Suları Yasası".

[199] **KKTC Resmi Gazete**, 28 Kasım 2005, Sayı: 206, Ek I.

ortaya koymuştur. Suriye Doğal Kaynaklar ve Petrol Bakanının GKRY'ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında yapılan açıklamalar üzerine Denktaş bir açıklama yaparak "Kıbrıs Adası'nın münhasır ekonomik bölgesi ve kıta sahanlığının sınırlandırılmadığını, her şeyden önce bu sınırlandırmanın uluslararası hukuka uygun olarak bölgedeki, Türkiye dahil tüm ilgili ülkelerle karşılıklı anlaşmalarla gerçekleştirilmesi gerektiğini, bu sınırlandırmanın öncelikle KKTC ile bir antlaşmaya varılmadan mümkün olamayacağını, güneydeki GKRY'nin tek başına sınırlandırma antlaşması akdetme yetkisi bulunmadığını, KKTC ile birlikte hareket etme mecburiyeti bulunduğunu; aksi halde KKTC'nin haklarını gerektiği gibi savunacağını; Rum İdaresi'nin bölgede yeni bir kriz kaynağı olabilecek sorumsuz davranışlar içine girmemesi gerektiğini ve ilgili devletlerin buna fırsat vermeyeceklerini ümit ettiklerini" beyan etmiştir.[200]

17 Şubat 2003 tarihli GKRY–Mısır M.E.B. Sınırlandırması Antlaşması'nın imzalanmasının hemen ardından KKTC Dışişleri Bakanı Tahsin Ertuğruloğlu, 24 Şubat 2003'te makamında Mısır'ın Lefkoşe Büyükelçisi Omar Metwally ile görüşerek yapılan antlaşmayı tanımadıklarını resmen bildirmiştir.[201] KKTC Cumhurbaşkanı Talat, yaptığı bir açıklamada, ''Kıbrıs çevresindeki petrollerden müşterek istifade edilmesi gerektiğini, aksi halde sıcak durumların meydana geleceğini'' kaydetmiştir. Cumhurbaşkanı Talat, bu konudaki uyarılarını, yazılı olarak, Lübnan ve Mısır hükümetlerine de bildirmiştir.[202]

KKTC, 17 Ocak 2007 tarihli GKRY–Lübnan M.E.B. sınırlandırması Antlaşması'na da itiraz etmiştir. Cumhurbaşkanı Talat, 02 Şubat 2007 tarihinde BM Genel Sekreteri Ban Ki-Mon'a bir mektup yazarak, bütün Kıbrıs'ın hükümeti olmak iddiası ile hareket eden GKRY'nin Lübnan ile Kıbrıs Türk tarafının haklarını yok sayan bir M.E.B. Sınırlandırması Antlaşması yaptığının öğrenildiğini, GKRY'nin tüm adayı ya da Kıbrıs Türk halkının Kıbrıs

---

[200] Suriye Doğal Kaynaklar ve Petrol Bakanı Muhammet Mahir Cemal'lin GKRY'ye gerçekleştirdiği ziyaret konusunda Denktaş tarafından 09 Ağustos 2001 tarihinde yapılan yazılı açıklama. dan Başeren, s. 33.
[201] KKTC Dışişleri Bakanlığının 24 Şubat 2003 tarihli görüşme tutanağı. dan Başeren, s. 33.
[202] "Talat'tan Rumlara "petrol" uyarısı", **Yeni Düzen Gazetesi**, 28 Ocak 2007. den Başeren, s. 33.

Adası'nın kara ve deniz alanlarındaki doğal kaynakları üzerinde eşit haklara sahip olduğunu, Kıbrıs Türk tarafının, GKRY'nin 2003 yılında Mısır ile gerçekleştirdiği benzer bir antlaşmaya da aynı sebeplerle itiraz ettiğini, GKRY'nin bütün Kıbrıs'ı temsil etme iddiası ile imzaladığı bu antlaşmanın hükümsüz olduğunu, Kıbrıs Türk tarafı veya adanın tamamı üzerinde herhangi bir bağlayıcılığı olmadığını, bu antlaşmaların imzalanmasının ve GKRY tarafından yapılan açıklamaların bütün Doğu Akdeniz bölgesinde istikrarı yok ettiğini bildirmiştir.[203]

KKTC Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Hasan Erçakırca,[204] KKTC Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Turgay Avcı[205] tarafından da bu konuda benzer açıklamalar yapılmıştır.

KKTC, ayrıca uygulamada da kıta sahanlığına ilişkin haklarını kullanmakta ve korumaktadır. NIMA (ABD Savunma Bakanlığı Harita Dairesi)'nın 2474/2002(54) sayılı Deniz Uyarı mesajlarında Türk bayraklı 'MTA Sismik-1' gemisi tarafından 11-16 Kasım 2002 tarihleri arasında sismik araştırma yapılacağı ilan edilmiştir.[206] Araştırma, Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC ile işbirliği halinde yapılmıştır.

[203] **www.un.org**, 30 Ağustos 2007.
[204] 29 Ocak 2007 tarihli açıklama.
[205] 29 Ocak 2007 ve 30 Ocak 2007 tarihli açıklamalar.
[206] KKTC'nin Sismik Araştırma yaptığı sahanın koordinatları :

Nokta	Kuzey	Doğu
A	36° 02'K	032° 48'D
B	36° 34'K	035° 24'D
C	34° 42'K	034° 55'D
Ç	34° 53'K	034° 27'D
D	35° 07'K	034° 16'D
E	35° 12'K	033° 54'D
F	35° 24'K	032° 55'D

5. Hakkaniyet İlkelerine Uygun Sınırlandırma ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığının Muhtemel Sınırları

5.1. Hakkaniyet İlkelerine Uygun Sınırlandırma

Kıta sahanlığı sınırlandırılmasına ilişkin kurallar gereğince, hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın ortaya çıkaracağı sınır çizgilerinin muhtemel güzergahı üzerine bir tahmin yürütebilir. Uluslararası hukuka göre sınırlandırmada ön plana çıkan yöntemler sınırın baştan hakkaniyete uygun olarak çizilmesi ile ilgili kıyılar arasında ortay hatların çizilmesini müteakiben hakkaniyete uygun hale getirilmeleri için tadil edilmeleridir. Anılan yöntemlerden giderek ağırlık kazanan ikinci metot esas alınırsa başlangıç aşamasını Anadolu'nun ilgili kıyıları ile Mısır'ın ve Kıbrıs Adası'nın ilgili kıyıları arasında çizilecek ortay hatlar oluşturacaktır.

Türkiye'nin söz konusu sınırlandırma sahasına bakan ilgili kıyıları Antalya Gazipaşa'dan Muğla Deveboynu Burnu'na kadar uzanmaktadır. Bu iki nokta arasındaki Türkiye'nin gerçek kıyı uzunluğu 656 mildir. Bu kıyıların profil[207] uzunluğu ise 294 mildir. Buna karşılık, GKRY'nin batı kıyılarının gerçek uzunluğu 32, profil uzunluğu ise 28 mildir. Türkiye'nin görece 10 kat daha uzun ilgili kıyılarının, U.A.D.'nın Fransa ile Kanada arasındaki St.Pierre ve Miquelon Adaları Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı Kararında belirtildiği gibi[208] açık deniz alanlarına azami erişiminin kesilmemesi için Türkiye ile GKRY'nin ilgili kıyıları arasında çizilecek ortay hattın, Türkiye sahillerini önünü açacak şekilde doğuya doğru çekilmesi gerekir. Bilindiği gibi, UAD'nin Malta – Libya Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı Kararında, ortay hat sınırı Malta aleyhine 18 mil kuzeye çekilmiştir[209]. Bu ölçünün, Anadolu kıyıları ile Kıbrıs adasının batı kıyılarının oranları ve bunlara verilecek kıta sahanlıklarının da bu orana uygun olması gerekliliği dikkate alındığında, hakkaniyeti sağlamaya yetmediği görülecektir. Ayrıca bölgedeki önemli su yolu Süveyş kanalına

---

[207] Coğrafyanın genel karakterini bozmadan teferruat mahiyetindeki girinti ve çıkıntıları gidermek maksadıyla, kıyının üç noktalarının birleştirilmesiyle oluşturulan siluet.
[208] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Fransa - Kanada Davası Kararı".
[209] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı", "Orijinal metinde 18 ibaresi geçmekte, bu değer 18 deniz miline denk gelmektedir.".

ulaşımının ve Gine – Gine Bissau karırında belirtildiği gibi[210] bölgenin en önemli limanlarından olan Antalya ve Mersin limanlarının önünün kapanmaması gerekir. Bu gerekçeler dikkate alındığında Türkiye ile GKRY'nin ilgili kıyıları arasındaki sınırın çizilmesinde başlangıç noktasını oluşturacak ortay hattın kıta sahanlığı sınırı oluşturabilmesi için, 032 16 18 D boylamına kadar doğuya doğru çekilmesi hukuki bir zorunluluk halini almaktadır. Türkiye'nin Kıbrıs'ın batı sahillerine bakarak çok daha uzun olan güney sahillerinin etkisinin kesilmemesi için Kıbrıs'ın daha kısa olan batı sahillerine etki tanınmaması ise hakkaniyete uygun olacaktır. Güneye doğru Türkiye ile Mısır'ın ilgili kıyıları arasındaki ortay hatta kadar 032 16 18 D boylamını takip edecek sınır, gereken yerde GKRY'nin ilgisine girmemesi için GKRY'nin kara sularının dış sınırını takip edecektir.

Buna karşılık, Mısır ile Türkiye'nin ilgili kıyıları arasındaki en yakın noktalara eşit uzaklık esasına göre belirlenecek ortay hakkaniyete uygun bir sınır oluşturması için değiştirilmesine gerek yoktur. Yarı kapalı bir nitelik taşıyan Doğu Akdeniz, ağırlıklı olarak kuzeyde ve güneyde Doğu – Batı girişli deniz cephelerine sahiptir. Türkiye ve Mısır'ın kıyı cepheleri karşılıklı olarak birbirlerine açılmaktadır. Türkiye ile Mısır arasındaki hakkaniyet ilkesine uygun M.E.B. sınırlandırması, ilgili koşullarla dikkate alınarak bu çerçevede yapılabilir. Bu sınırlandırma, 032 16 18 D boylamının batısında kalan alanda karşılıklı kıyı cepheleri esas alınmak sureti ile saptanacak eşit uzaklık hattını izlenmesi sureti ile gerçekleştirilmelidir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınıra gelince, bu sınırlandırma bölgesinde iki devlet, Türkiye'nin Antalya Gazipaşa'dan Muğla Deveboynu Burnu'na kadar ilgili kıyı şeridinin batı ucunda hemen bu kıyı şeridinin önünde yer alan, doğudan batıya Meis, Rodos, Sömbeki, Nimos, Limuniya, Herke, Askino, İlyaki, Küçükçoban, Çoban ve Kaşot adaları nedeniyle komşudurlar.

Sözü geçen adalar, U.A.D.'nın İngiltere ile Fransa arasındaki kanal kıta sahanlığı uyuşmazlığında belirttiği gibi,[211] Türk ana karası ile Yunan ana

[210] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Gine-Gine Bisse Davası Kararı".
[211] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Fransa - İngiltere Davası Kararı".

karası arasında çizilecek ortay hattın ters tarafında yer aldıkları için, bunlara sınırlandırma esasında kara suları dışında kıta sahanlığı ya da M.E.B. verilmeyecektir.

Aynı sebeple Girit, Kaşot, Çoban, Rodos ve Meis adalarının bir hatla birleştirilerek Yunanistan için Türkiye'nin sınırlandırma bölgesine cepheli ilgili kıyı şeridini ortadan kaldıran yeni bir ilgili kıyı oluşturması mümkün değildir. Bu nedenle, Türkiye ile Mısır arasındaki ortay hat, Muğla Deveboynu Burnu'ndan geçen 027 22 00 D boylamı ile kesiştiği 33 57 30 K – 027 22 00 D noktasına kadar batıya doğru Türkiye ile Mısır arasında kıta sahanlığı sınırını oluşturmalıdır. Sınırın bundan sonra Türkiye ile Yunanistan arasında çizilecek kısmı, şüphesiz Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'deki kıta sahanlığının Akdeniz'e ulaştığı noktanın etkisi altında kalacaktır. 33 57 30 K – 027 22 00 D noktasında sona eren Türkiye ile Mısır arasındaki kıta sahanlığı sınırı kuzeye doğru yükselecek ve Ege kıta sahanlığı sınırlandırma sahasında bulunan "ters taraftaki adalar" enclave[212] edilerek sınır oluşturacak ortay hattın Kaşot ve Girit adaları arasından Akdeniz'e ulaşacak ucuna eklenerek Türk – Yunan sınırı haline dönüşecektir.

5.2. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığının Muhtemel Sınırları

5.2.1. Türkiye-Kıbrıs Deniz Sınırı

Sınırlandırmaya konu bölgenin kimi kesimlerinin diğer kesimlerine göre coğrafi olarak önemli farklılıklar göstermesi, kendisini tarafların kıyılarının birbirlerine göre konumu, kıyı şekillerindeki farklılıklar, bölgede adaların bulunup bulunmaması gibi unsurlar çerçevesinde göstermektedir. Türkiye ile Kıbrıs Adası arasındaki sınırlandırmaya konu bölgenin iki alt bölge olarak ele alınmasını gerektiren unsur, tarafların kıyılarının Kıbrıs Adası'nın kuzey kesiminde karşılıklı konumda olmaları, Kıbrıs Adası'nın batısında ise yandaş ya da yandaşlık benzeri bir konumda olmalarıdır.

[212] Çember içerisine almak.

Öte yandan, incelememizde sınırlandırma açısından, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKYR) ayrımı yapılmasına gerek olmayacaktır. Zira, ada üzerinde iki ayrı siyasi oluşumun bulunuyor olması, sonuçta Türkiye ile Kıbrıs Adası arasındaki sınırlandırmaya uygulanacak genel ve öznel prensip ve kurallarda önemli bir farklılık yaratmayacaktır. Coğrafi unsurların temel unsurlar olduğu hatırlanınca, Ada üzerinde iki ya da tek bir devletin bulunması önemli bir fark doğurmamaktadır.

5.2.2. Kıbrıs'ın Kuzey Bölgesinde Sınırlandırma

5.2.2.1. Coğrafi Unsurlar Çerçevesinde Sınırlandırma

Sınırlandırmaya taraf ülkelerin kıyıların karşıt olduğu durumlarda, kıyı şekilleri benzer ve kıyı uzunlukları yakın ise, başlangıç aşamasında sınırın eşit uzaklık metoduyla olması gerektiğini belirtmiştik. Bu noktadan hareketle, kuzey kesimde Türkiye ile Kıbrıs Adası arasında başlangıç sınırı eşit uzaklık çizgisi olarak belirlenebilir. Eşit uzaklık sınırının belirlenmesinde karşılaşılacak tek sorun, eşit uzaklık çizgisinin hangi kıyı çizgisinden ölçüleceğidir.

Türkiye'nin ülkesini çevreleyen denizlerde ve bu arada Akdeniz'de düz esas hat yöntemi uygulayıp uygulamadığı açıklığa kavuşmuş bir mesele değildir. 1982 yılında yürürlükten kaldırılan 1964 tarihli ve 476 sayılı Karasuları Kanunu'nun 4. maddesinin 1. fıkrası, 'normal esas hat' yönteminin uygulanacağını belirtirken, 2. fıkrası kıyıların girintili çıkıntılı olduğu veya yakınında adaların bulunduğu yerlerde 'düz esas hat' yönteminin uygulanacağını öngörmektedir. 1974 tarihli Kanun'un yerini alan ve günümüzde yürürlükte olan 20 Mayıs 1982 tarih ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu, yetkiyi Bakanlar Kurulu'na verirken, Bakanlar Kurulu'nun 29 Mayıs 1982 tarihinde aldığı kararla[213] önceki durumun devam edeceği kararlaştırılmıştır.

[213] **Resmi Gazete**, 29 Mayıs 1982, sayı: 17780. "8/4742 sayılı karar".

Ancak bazı yazarlar, Türkiye'nin 1970'li yılların başından beri düz esas hat yöntemini uygulamadığını belirtmekteler ve günümüzde de bu durumun devam ettiğini öne sürmektedirler.[214] Gerçekten de Türkiye'nin düz esas hat yöntemini uyguladığını gösteren bir resmi harita yayınlamamış olması konunun kesinlikten uzak olduğunu göstermektedir.[215]

Çalışmamızın maksadı açısından, hem kıyı uzunluklarının ölçümünde hem de eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesinde Akdeniz kıyılarında uç noktaları birleştiren bir kıyı hattının esas alınmasında bir sakınca olmayacaktır.[216] Türkiye kıyıları üzerinde Anamur Burnu, Kızılliman Burnu ve Mersin Körfezi'nin iç noktasına kadar benzeri çıkıntıları ve sonra da İskenderun Körfezi ağzına kadar benzeri çıkıntıları birleştiren çizgiler Türkiye kıyıları üzerindeki düz esas hatları oluşturacaktır. İskenderun Körfezi'nin ağzını kapatan bir çizgi belirlenmesine de gerek olacaktır. İskenderun Körfezinin, 1982 B.M.D.H.S.'nin 10. maddesinde belirlenmiş şartlara uyduğu açıktır. Körfez ağzının bir düz esas çizgi ile kapatılıp iki taraf arasında eşit uzaklık ya da başka bir sınırlandırma çizgisinin bu esasta belirlenmesi hem hukuksal hem de pratik nedenlerle uygun bir yaklaşım olacaktır. Ancak, 1982 B.M.D.H.S.'nin 10. maddesinde yer alan prensipler çerçevesinde çok geniş bir ağza sahip olan Mersin Körfezi ve Antalya Körfezi'nin ağzı (Tarihi Körfez olarak iddia edilmediği sürece) kapatılamamaktadır.[217]

Kıbrıs tarafında ise, Kıbrıs Rum Kesimi, bütün Kıbrıs adasının etrafında düz esas hat yöntemini uygulamış ve bunu 1996 yılında bir harita ile Birleşmiş Milletler'e sunmuştur. Haritaya göre, Arnauti (Akamas) Burnu ile

---

[214] Y. İnan ve S. Başeren, 'The Troubled Situation of the Aegean Territorial Waters', Hellenic Studies, vol. 4, 1996, s. 58; T. Scovazzi, 'Maritime Limits and Boundaries in the Aegean: Some Maps with Legal Commentaries', içinde S. Taşhan (ed), Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix, Conference Papers, Foreign Policy Institute, Ankara, 1995, s. 82, den Başeren, s. 34.

[215] Düz esas çizginin uygulandığını gösteren bir harita S.H.O.D. tarafından 1965 yılında yayınlanmıştır ancak bu haritanın resmi nitelikli olmadığı açıktır.

[216] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Gine - Gine Bissau Davası Kararı"nda Mahkeme, tarafların belirlediği ve tartışmalı olan düz esas çizgiler meselesini dikkate almayarak kendisi bu konuda ayrı bir değerlendirme yapmıştır".

[217] Buraların Tarihi Körfez oldukları gerçeği ile ağızlarının kapatılabileceği düşünülebilir. Bu sınırlandırma çizgisi üzerinde önemli etkiler doğuracak bir durum olacakken, burada amaç özellikle uygulanacak prensipleri ortaya koymak olduğundan bu şekilde değerlendirmek çalışmamız açısından önemli bir sorun yaratmayacaktır.

Erenköy açıklarını, oradan Lefke açıklarını, daha sonra Koruçam Burnu'nu ve oradan da Zafer Burnu'na kadar çeşitli çıkıntıları birleştiren düz esas çizgiler, esas alınacak Kıbrıs kıyılarını oluşturacaktır. Çalışmamız açısından bir başka önemli nokta ise Güzelyurt Körfezi'nin ağzının bu uygulama çerçevesinde kapatılmamış olmasıdır.

Eşit uzaklık çizgisinin başlangıç olarak sınır kabul edilmesi durumunda, belirtilen bu kıyı hatlarından ölçülen eşit uzaklık çizgisi sınır olacaktır. Kıbrıs kıyıları ile Türkiye kıyıları arasındaki mesafe bölgelere göre önemli farklılıklar göstermekte ve 68 km'den 122.5 km'ye kadar çıkmaktadır.[218] İskenderun Körfezi civarında ise sınır, Körfez'in ağzının bir çizgi ile kapatıldığı düşünülerek oluşturulmalıdır ve İskenderun Körfezi'nin ağzı ile Zafer Burnu arasındaki eşit uzaklık noktasından geçerek, aşağıda inceleyeceğimiz Türkiye-Suriye deniz yan sınırına kadar devam etmelidir.

Türkiye ve Kıbrıs Adası arasındaki sınırlandırmada, yukarıda belirlediğimiz başlangıç yani eşit uzaklık sınırının, öncelikle bölgenin diğer coğrafi unsurlar çerçevesinde değerlendirildiğinde hakça sayılıp sayılamayacağı, sınırlandırma sürecinin ikinci önemli aşamasını oluşturmalıdır. Eşit uzaklık çizgisi her ne kadar kıyıların genel formasyonunu yansıtmaktaysa da yine de bu sınırlandırma çizgisinin hakça bir sınırlandırma olmadığının önemli bir göstergesi tarafların, sınırlandırmaya konu bölgeye bakan kıyılarının uzunlukları arasında belirgin bir farkın bulunuyor olmasıdır.

Genel olarak ifade edildiğinde, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde Türkiye'ye bakan kıyılarının uzunluğu yaklaşık 234,5 km dir. Bu rakamın yaklaşık 192.5 km kadarı, KKTC kıyılarının Türkiye'ye bakan kesimi tarafında oluşturulmaktadır. Kıbrıs Rum Kesimi'nin Türkiye'ye bakan, yani kuzey kıyılarının uzunluğu ise yaklaşık 42 km dir.[219]

---

[218] S.H.O.D. Başkanlığı tarafından yapılan ölçümlere göre, GKRY üzerindeki Arnauti (Akamas) Burnu ile Türkiye anakarası arasındaki mesafe 122.5 km, diğer uçta ise KKTC üzerindeki Zafer Burnu ile Türkiye anakarası arasındaki mesafe yaklaşık 116.5 km dir. En dar kesimde, KKTC üzerindeki Koruçam Burnu ile Türkiye'de Anamur Burnu arasındaki mesafe yaklaşık 68 km dir.

[219] Bu rakamlar ve çalışmada kullanılan diğer rakamlar 1:1,102,000 ölçekli S.H.O.D.

Türkiye'nin Kıbrıs'ın kuzey kıyılarına bakan kıyı uzunluğunun hesaplanmasında, Kıbrıs Adası'nın kuzey kıyılarının en batı noktasının yani Arnauti (Akamas) Burnu'nun tam karşısındaki noktadan İskenderun Körfezi'nin ağzını kapatan çizginin Suriye tarafındaki ucu olan Akıncı Burnu'na kadar ölçüme esas teşkil etmesinin, sınırlandırma prensipleri açsından doğru olacağı belirtilmelidir. Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin prensiplerin uluslararası yargı organlarınca uygulanmasına bakıldığında, kıyı uzunluklarının hesaplanmasında öncelikle "ilgili kıyılar" ın tespit edilmesi gerektiği görülmektedir. İlgili kıyılar, sınırlandırmaya taraf devletlerin bütün kıyılarını değil, sınırlandırmaya konu bölgeye bakan ya da birbirlerinin denize doğru yansımalarını (projeksiyonlarını) gören kıyıları içermektedir.[220] Ancak, sınırlandırmaya konu bölgeye ya da diğer tarafın kıyılarına bakan kıyıların mutlaka bölgeyi ya da diğer kıyıları dik görmesi gerekmemekte, çapraz bir şekilde görmesi de yeterli olmaktadır.[221]

Öte yandan, kıyı uzunluklarının hesaplanmasında, düz esas çizgi üzerinden hesaplama yeterli olacak, yani kıyılar üzerindeki her girinti ve çıkıntının ölçülmesine gerek olmayacaktır.[222] Ancak bu uygulama, kıyı bölgesi üzerinde tek bir düz hat çizerek bu hattın ölçülmesi değil, düze esas hatların ya da buna benzer bir biçimde çıkıntıları birleştiren çizgilerden oluşan kıyı hatlarının ölçülmesi gerekmektedir.[223]

Bu değerlendirmeler ışığında, Kıbrıs Adası'nın kuzeyinde Türkiye ve Kıbrıs Adası arasındaki sınırlandırmada ölçüme esas teşkil edecek Türk kıyıları, Antalya Gazipaşa açıklarından itibaren doğuya doğru Akıncı Burnu'na kadar olan kıyı şeridir. Bu kıyı şeridi üzerinde, oluşturulan ve

---

Başkanlığı'nın İskenderun-Derna haritası üzerinde yapılan hesaplamalar sonucu elde edilmiştir.

[220] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Libya - Tunus Davası Kararı", "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı", "U.A.D. Kanada - Fransa Davası Kararı".

[221] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kanada - Fransa Davası Kararı"nda, Mahkeme, kıyıların birbirlerinin projeksiyonunu dik ya da çapraz görmeleri durumunda bu kıyıların ilgili kıyılar olacağını belirtmiştir. Bu kararda Mahkeme, Kanada'nın bazı kıyılarını, sınırlandırma bölgesine hiç bakmadıkları için hesaplamaların dışında bırakmıştır".

[222] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı".

[223] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kanada - ABD Davası Kararı".

yukarıda değinilen düz esas hat temelinde ölçüm sonucu Türkiye kıyı uzunluğunun yaklaşık 354 km olduğu saptanmıştır.[224]

Belirtilen ölçümler sonucunda, kuzey kesimindeki sınırlandırmada kıyı uzunlukları arasındaki farkın yaklaşık 119,5 km olduğu görülmektedir. Bu farkın, başlangıç olarak belirlenmiş eşit uzaklık sınırının üzerinde değişiklik yapılmasını gerektirecek kadar önemli bir fark olduğunu düşünmek gerekir.[225] Türkiye kıyıları ile Kıbrıs kıyıları arasındaki orana bakıldığında, Türkiye kıyılarının 1.5 oranında daha uzun olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu oran gereği eşit uzaklık çizgisi olarak belirlenen başlangıç sınırının, 1.5 oranında Kıbrıs Adası'na doğru kaydırılması gerekmektedir.

Ancak, uluslararası yargı ve hakemlik kararlarında sıklıkla dile getirildiği gibi sınırlandırma, ilgili deniz alanlarının, taraflar arasında kıyı uzunluklarına göre tahsis edilmesi işlemi değildir. Kıyı uzunluklarının dikkate alınışı sadece genel bir hakkaniyet testi olarak karşımıza çıkmaktadır ama bu asla sınırlandırmanın birebir kıyı uzunlukları bağlamında yapılacağı manasına gelmemektedir.[226] Hakkaniyetin sağlanması, daha başka coğrafi unsurların da dikkate alınmasını gerektirmektedir.

Bu bağlamda etkisi değerlendirilmesi gereken unsur kıyı şekilleri, yani kıyıların yaptığı girinti ve çıkıntılardır. Kıyı şekilleri açsından sınırlandırmada dikkate alınacak unsur temel olarak ilgili kıyıların genel doğrultusudur.[227] Kıyıların her bir girinti ve çıkıntısı sınırlandırmada dikkate alınan unsurlar değildir. Kuzey Denizi Davaları kararında açıkça belirtildiği gibi, dikkate alınacak coğrafî şekiller, bölgenin coğrafi yapısı çerçevesinde önemsiz

---

[224] Yukarıda belirtildiği gibi bu hesaplama, İskenderun Körfezi'nin ağzının, uzunluğu yaklaşık 23,5 Deniz Mili (44 km) olan bir düz çizgi ile kapatılması ile yapılmaktadır. Türkiye'nin bütün Akdeniz kıyı uzunluğunun, Kadırga Burnu'ndan Türkiye-Suriye kara sınırına kadar 1,665,321 km olduğu hesaplanmaktadır.

[225] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kanada - ABD Davası Kararı"nda mahkeme, ABD'nin ilgili kıyı uzunluğunun 284 mil olduğunu ve Kanada kıyılarının ise 206 mil uzunluğunda olduğunu tespit etmiştir. Aradaki 78 millik farkın ABD kıyılarının, Kanada kıyılarına oranla 1.38 daha fazla olduğunu ve bunun da sınırlandırma çizgisi üzerine yansıtılması gerektiğini kararlaştırmıştır".

[226] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. İngiltere - Fransa Davası Kararı", "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı", "U.A.D. Kanada - ABD Davası Kararı" , "U.A.D. Gine - Gine Bissau Davası Kararı".

[227] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kanada - ABD Davası Kararı", "U.A.D. İngiltere-Fransa Davası Kararı".

sayılmayacak unsurlar olmalıdır.[228] Kıbrıs Adası ve Türkiye arasında karşılıklı sınırın belirlenmesinde etkisi sınırlanacak veya eşit uzaklık ya da başkaca bir sınırlandırma çizgisinden sapılarak ayrıca etki verilmesi gerekecek bir coğrafi unsur göze çarpmamaktadır. İlk bakışta etkisi kısıtlanması gereken bir kıyı unsurunun KKTC'nin Kırpaşa Yarımadası olduğu, yani Kıbrıs'ın Karpaz'a kadar uzanan ince burnu olduğu düşünülebilir. Bu yarımadanın ince uzun bir yapıya sahip olması, yani kıyılarının gerisinde büyükçe bir kara kitlesinin olmaması bunu düşünmemize neden olabilir. Kırpaşa Yarımadası'nın bu temelde etkisinin sınırlandırılması hukuksal olarak pek sağlam bir iddia olamazken,[229] bu yarımadanın bölgenin genel coğrafi yapısı içerisinde "önemsiz" bir unsur olduğunu iddia etmek de pek mümkün gözükmemektedir.

Daha önce belirttiğimiz gibi, sınırlandırma üzerinde etkili olacak, yani dikkate alınması gereken bir başka coğrafi unsur bölgedeki ada ya da adacıklar olmaktadır. Ancak, her ne kadar hem Türkiye kıyılarında hem de Kıbrıs kıyılarında bazı adacıklar mevcutsa da bunlar belirlenen sınırlandırma çizgisi üzerinde etki sahibi olması kabul edilebilecek bir konumda ve büyüklükte değillerdir.[230] Bu adacıklar ancak, kıyılar üzerinde oluşturulan düz esas çizgilerin ölçüldüğü birer esas nokta olarak kullanılabilirler ki bu da sınırın konumu üzerinde önemli bir etki yaratmayacaktır.

5.2.2.2. Coğrafya Dışı Unsurların Etkileri

Sınırlandırmanın hakkaniyet prensipleri temelinde ve hakça bir çözüm bulmak maksadı ile yapılmasının bir gereği olarak, coğrafya dışı ilgili faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Türkiye ve Kıbrıs Adası

---

[228] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kuzey Denizi Davaları Kararı" , "U.A.D. İngiltere-Fransa Davası Kararı" , "U.A.D. Gine-Gine Bissau Davası Kararı" , ayrıca "U.A.D. Katar - Bahreyn Davası Kararı"nda mahkeme, iki ülkenin kuzey kıyılarının uzunluk ve şekil açısından benzer olduğunu belirtmiş ve sadece Bahreyn kıyısında Fasht al Jarim'in denize doğru bir çıkıntı olduğunu ama bunun da bölgenin coğrafi çerçevesinde önemsiz bir unsur olduğundan ihmal edilmesi gerektiğini belirtmiştir".

[229] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Libya – Malta Davası"nda bu türden bir iddia Libya tarafından gündeme getirilerek, Malta'nın büyük bir kıta kütlesi olmamasından dolayı etkisinin sınırlandırılması istenmiştir. Ancak, U.A.D., literatürde "theory of landmass" olarak bilinen bu iddiayı kabul etmemiştir".

[230] Örneğin, S.H.O.D.'nin ortaya koyduğu verilere göre GKRY kıyılarında en büyüğü 0.0084 km2 olan dört adet ada vardır.

arasındaki sınırlandırmada dikkate alınması gereken coğrafya dışı bir unsur Kıbrıs'ın bir başka ülkeye bağlı bir ada olmaktan ziyade, üzerinde KKTC ve GKRY'nin bulunduğu bir ada devleti olması olabilir.

Kıbrıs Adası'nın bu niteliği dikkate alındığında sorulması gereken soru Kıbrıs Adası'nın deniz yetki alanlarının Türkiye karşısında 1.5 oranında sınırlanması hakça bir çözüm olup olmayacağıdır?

Tipik bir örnek Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası olabilir. Malta, Libya karşısında nispeten küçük bir ada olmasının, birçok sınırlandırma örneğinde adalara sınırlı etki verilmesinden dolayı kendisine de sınırlı etki verilmesinin hukuken doğru olmayacağını iddia etmiştir. Malta'ya göre başka bir ülkeye bağlı ada ile bir ada devleti arasında sınırlandırma açısında bir fark vardır. Libya ise, bu ikisi arasında bir fark olmadığını ve Malta'nın M.E.B. alanının kısıtlanması gerektiğini iddia etmiştir.

U.A.D.'na göre, sınırlandırma açısından bir "ada devleti" statüsü yoktur. Ancak, şayet Malta başka bir ülkeye ait bir ada olsa idi, taraflar arasındaki coğrafi ilişki daha farklı olacaktı. Yani, Malta'nın, bölgedeki devletlerden birisinin adası değil de bir ada devleti olmuş olması sınırlandırma çerçevesinde taraflar arasındaki coğrafi ilişkiyi değiştirmektedir. Sınırlandırmada, başka bir ülkeye bağlı adaya göre ada devleti açısından fark yaratan unsur da budur. Aslında Mahkeme'nin ima ettiği şeyin, farkı yaratan asıl unsurun ada devleti olma değil, bu adanın bölgedeki bir başka devlete ait olması durumunda sınırlandırmaya konu olacak başka bölgelerin de işin içine girmesidir.[231]

Her ne kadar Kıbrıs, Malta'ya nispeten daha büyük bir ada olsa da Kıbrıs için de durum oldukça benzerdir. Şayet Kıbrıs Suriye'ye veya Mısır'a ait bir ada olsa idi, sınırlandırmada Mısır veya Suriye kıyıları da dikkate alınacaktı ve bu da "hakkaniyetin" çerçevesini değiştirecektir. Bu farazi durumda Kıbrıs adasına oldukça sınırlı etki verilmesi hakkaniyete aykırı sayılmayabilecekti. Ancak, Kıbrıs'ın bir ada devleti olması onun, bir başka

[231] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı".

devletin adası olması durumundaki kadar etkisinin sınırlandırılmamasını gerektiren coğrafya dışı bir unsur olmalıdır.

Kıbrıs Adası'nın sahip olduğu bu özelliği nedeni ile, yukarıda önerilen 1.5 oranındaki kısıtlamanın azaltılması düşünülse bile, yine de bu önemli bir azaltma olmamalıdır. Türkiye'ye kuzey kesimde 1.5 oranında daha fazla deniz alanı veriliyor olmasının, bölgenin genel coğrafi şartları çerçevesinde düşünüldüğünde hakkaniyeti büyük oranda bozan bir durum olduğunu kabul etmek zordur. Sonuç olarak, eşit uzaklık çizgisi ile 1.5 oranında Kıbrıs'a doğru kaydırılmış sınır arasındaki alanı eşit bölen çizginin, muhtemel sınır olması gerektiği, uluslararası yargı kararları temelinde öne sürülebilir.[232] Bu da, eşit uzaklık çizgisinin Kıbrıs Adası'na 1.25 oranında kaydırılmış şeklinin Türkiye ve Kıbrıs Adası arasındaki sınırı oluşturacağı manasına gelmektedir.

Coğrafi faktörler dışında dikkate alınması gereken faktörlerden birisinin de bölgede varlığı bilinen doğal kaynaklar olduğunu daha önce belirtmiştik. Canlı doğal kaynaklar açısından Akdeniz'in genel olarak zengin bir deniz olmadığı ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin etrafını çevreleyen denizlerden, Türk balıkçılarının yıllık toplam balık üretim miktarı 465,180 tondur. Bunun 342,763 tonu Karadeniz'den, 68,327 tonu Marmara Denizi'nden, 42,996 tonu Ege Denizi'nden ve 11,094 tonu Akdeniz'den elde edilmektedir.[233] Mineral doğal kaynaklar ve özellikle petrol ve gaz rezervleri açısından değerlendirildiğinde ise ortada somut veriler yoktur. Her ne kadar basında Kıbrıs Adası etrafında petrol ve gaz yataklarının olduğuna dair iddialar yer almış ise de, hem bu iddialar kesinlik kazanmış değildir hem de olumlu veriler daha çok Kıbrıs Adası'nın güneyine ilişkindir.[234]

Yukarıda önerilen sınırın doğal kaynaklar açısından değerlendirildiğinde, her iki taraf açısından da önemli zarara yol açan (catastrophic) bir sınırlandırma olmadığı belirtilebilir.[235] Şayet bölge doğal

---

[232] Benzeri bir uygulama için, bakınız **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Danimarka – Norveç Davası Kararı".
[233] **Su Ürünleri İstatistikleri**, 2001, Devlet İstatistik Enstitüsü, s. 6.
[234] Başeren, 'Doğu Akdeniz....", s. 104.
[235] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kanada - ABD Davası Kararı" ve "U.A.D. Danimarka - Norveç Davası Kararı"nda Mahkeme, sınırın doğal kaynaklar açısından

kaynaklar açısından zengin olsa idi ve önerdiğimiz sınırlandırma çizgisi taraflardan birisinin doğal kaynaklara ulaşımını önemli oranda kısıtlamış olsaydı, hakkaniyete aykırı bir durumdan bahsedilebilirdi. Ancak önerilen sınırlandırma sonucu ortaya çıkacak durum bu nitelikte olmayacaktır. Kıbrıs üzerinde yaşayan nüfus miktarı dikkate alındığında da, Kıbrıs'a tahsis edilen bu deniz alanlarının Türkiye'ye oranla azlığının hakça olmayan bir durum yarattığını söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Bu gün Kıbrıs üzerinde yaşayan toplam nüfusun ancak 1 milyon civarında olduğu ve Türkiye'nin ilgili kıyıları üzerinde yaşayan nüfusun çok daha fazla olduğu hatırlanınca çözümün bu açıdan da hakça olduğu kabul edilmelidir.

İlgili bölgenin deniz tabanına ilişkin jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerin bu sınırlandırmada "ilgili faktörler" arasında yer almama ihtimalinin güçlü olduğu belirtilebilir. Daha önce belirttiğimiz gibi, hukuksal olarak, kıta sahanlığı ve M.E.B. alanları için tek sınır oluşturulacak şekilde bir sınırlandırma yapılması durumunda, sadece tek bir bölgeye has unsurların dikkate alınmaması gerektiği yargı kararlarında ifade edilmiştir. Jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar sadece kıta sahanlığı ile ilgili faktörlerdir.

5.2.3. Kıbrıs'ın Batısında Sınırlandırma: Türkiye, Kıbrıs Adası, Yunanistan ve Mısır

5.2.3.1. Coğrafi Unsurlar Çerçevesinde Sınırlandırma

Daha önce belirtildiği gibi, sınırlandırma alanlarının, temel coğrafi özelliklerindeki farklılıklar nedeni ile alt bölgelere ayrılması sınırlandırma hukuku uygulamalarında sıkça görülen bir durumdur. Doğu Akdeniz'de, Kıbrıs'ın batı kesiminde, bir başka deyimle Kıbrıs kıyısı üzerindeki Arnauti (Akamas) Burnu'nun batısında kalan kesimde sınırlandırma oldukça farklı coğrafi faktörlerin etkisi altındadır.

Öncelikle, bölgedeki sınırlandırmanın tarafları sadece Türkiye ve Kıbrıs Adası değil, bölgedeki adaları nedeni ile Yunanistan ve karşı kıyı olarak da Mısır dır. Yunanistan, Meis Adası ve etrafındaki adacıklarla, Rodos,

---

"catastrophic" etkisi olmadıkça adil sayılması gerektiğini belirtmiştir.

Kerpe (Karpathos), Çoban ve Girit adalarından dolayı bölgedeki deniz alanları sınırlandırmasına taraf durumdadır. Mısır ise, anakarasının Türkiye'nin Akdeniz kıyıları ile tam karşıt olması ve aradaki mesafenin iki ülkenin teorik olarak toplam kıta sahanlığı ve/veya M.E.B. genişliği olan 400 milden daha düşük olması nedeni ile bölgedeki sınırlandırmaya taraf durumdadır.[236]

Bölgenin coğrafi niteliklerine ilişkin ikinci özellik, Türkiye ile Kıbrıs Adası'nın kıyılarının ilişkisidir. Herhangi iki ülkenin kıyılarının genel olarak birbirleri ile coğrafi ilişkileri "karşıt" ya da "yandaş" olmaktadır. Ancak, kıyı ilişkisinin tam olarak karşıtlık ya da yandaşlık olduğunu söylemenin zor olduğu durumlar da mevcuttur. Kastedilen kıyı ilişkisi durumu, tarafların kıyılarının birbirlerine çapraz konumlandıkları durumlardır ve buna literatürde "yandaşlık bezeri konum" (quasi-adjacency) da denmektedir. Kıbrıs ile Türkiye'nin, Kıbrıs'ın batısındaki kıyı ilişkisi bu niteliktedir. Öte yandan Yunanistan ile olan coğrafi ilişki ise nispeten küçük bir bölge hariç yine çapraz bir nitelik göstermektedir. Mısır ile olan coğrafi ilişki ise açık bir biçimde karşıt konumdur.

Kıbrıs Adasının batı kesiminde olan sınırlandırmaya da kuzey kesimdeki sınırlandırmaya hakim olan hakkaniyet prensipleri hakim olmalıdır. Türkiye kıyıları üzerinde Antalya Körfezi'nin ağzının düz esas çizgi ile kapatılmadığı varsayıldığında, iki tarafın kıyılarının genel nitelikleri çerçevesinde başlangıç olarak sınırın eşit uzaklık olması gerektiği iddia edilebilir. Zira, eşit uzaklık çizgisini hakkaniyete aykırı kılacak bir kıyı formasyonu göze çarpmamaktadır. Ancak, bu eşit uzaklık çizgisinin, Yunanistan'ın bölgedeki adalarının etkisi hesaba katılmadan oluşturulması gerektiği ifade edilmelidir. Aşağıda inceleneceği gibi, söz konusu adalara önerilebilecek deniz alanları çevreleme metodu ile olabilir ve çevreleme yöntemi eşit uzaklık sınırı dışında değerlendirilmesi gereken bir durumdur.

İki tarafın kıyı ilişkilerinin çapraz bir nitelik göstermesi, yine de eşit uzaklık sınırının nasıl bir şekil alacağına ilişkin bir tereddüt yaratmaktadır.

[236] İki taraf arasındaki mesafe, en uzun olduğu noktada yaklaşık 551 km (yakl. 324 mil) dir.

Sınırın, kuzey kesiminde önerdiğimiz sınırın bir devamı olması gerektiği açıktır. Bu kesimde de, başlangıç sınırı olarak belirlenecek sınır eşit uzaklık çizgisini takip edecektir. Sınırın yönü ise, kuzeyde belirlediğimiz sınırın bittiği noktadan başlayarak batıya doğru devam edecek ancak, bölgedeki Türk kıyılarının etkisi ile yönünü kuzey-batı istikametine çevirerek Türkiye-Mısır arasında belirlenecek deniz sınırına kadar devam edecektir.

Belirtilen sınırın hakkaniyete uygun olmayacağını gösteren coğrafi unsur, yine bu bölgede de kıyı uzunlukları arasındaki belirgin farktır. Farkın ne kadar olduğunun hesaplanmasında yaşanacak bir sorun yine ilgili kıyının ne olduğunun saptanmasıdır. Ancak, ilgili kıyıların belirlenmesi ve kıyı uzunluklarının hesaplanmasına ilişkin yaklaşımın ne olması gerektiğini kuzey kesimi ele aldığımız yukarıdaki incelemede belirtmiştik. İlgili kıyıları seçerken, ilgili ülke ayrımından ziyade, ülkenin kıyılarının sınırlandırmaya konu bölgeyi ve diğer tarafın kıyılarının deniz uzantılarını çapraz da olsa görmesi esas alınmalıdır. Kıbrıs Adası'nın batı kesimindeki sınırlandırmada, karşı taraf hangi ülke olursa olsun Türkiye'nin sınırlandırma bölgesini gören ilgili kıyıları Antalya-Gazipaşa açıklarından Dalaman Çayı ağzına kadar ki kıyı şerididir. Yine kıyı üzerinde çizilen düz esas hatlar üzerinden yapılan bir hesaplama ile, Türkiye'nin bu bölgedeki kıyı uzunluğunun yaklaşık olarak 410 km olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Öte yandan, Kıbrıs Adası'nın ise, bu bölgedeki sınırlandırma alanına bakan kıyı uzunluğunun ise oldukça küçük olduğu görülmektedir. Bu bölgede Kıbrıs Adası'nın kıyı uzunluğu yaklaşık 48 km.'dir.

Ölçümlerin ifade ettiği şey, iki tarafın sınırlandırmaya konu bölgeye bakan kıyılarının uzunlukları arasındaki farkın 362 km olduğu ve Türkiye'nin bölgedeki kıyılarının Kıbrıs Adası'nın kıyılarından 8.5 oranında daha uzun olduğudur. Genel olarak ifade edildiğinde kıyı uzunlukları arasındaki oran, başlangıç kabul edilen eşit uzaklık sınırının 8.5 oranında GKRY'ne doğru kaydırılmasını gerektirmektedir.

Sınırın konumu eşit uzaklık ya da başka bir konum da olsa, sınırın bölgenin güney batı kesiminde hangi noktaya kadar gideceği meselesi temelde Türkiye ve Mısır arasındaki sınırlandırmanın sonucu ile ilgili

olacaktır. Bu noktada, Kıbrıs Rum Kesimi ile Mısır'ın 17 Şubat 2003 tarihli M.E.B. sınırlandırma antlaşması önem arz etmektedir. Antlaşma, iki taraf arasındaki sınırı "eşit uzaklık prensibi" temelinde oluşturmuştur. Söz konusu Antlaşma ile oluşturulan ve koordinatları Antlaşma'da verilmiş olan sınırın özellikle batı kesimi potansiyel olarak Türkiye'ye ait olabilecek deniz alanlarını da kapsadığından Türkiye bu Antlaşma'ya resmen itiraz etmiştir.

Öncelikle, GKRY ve Mısır arasındaki bu antlaşmanın "eşit uzaklık" metodunu uygulayarak sınırı belirlemiş olması, Kıbrıs ve Türkiye arasındaki sınırın da eşit uzaklık metodu ile belirlenmesini gerektirmez. Yukarıda, ilgili kısımda belirttiğimiz gibi taraflar sınırlandırmayı aralarındaki bir antlaşma ile diledikleri metodu uygulayarak yapabilirler. Devletlerarası uygulamada devletler çoğu kez iyi komşuluk münasebetlerini geliştirmek için, ilgili uluslararası hukuk kurallarının kendisine tanıdığı bazı hakların daha azını veren çözüm yöntemlerini kabul etmektedirler.[237] Ancak bu tür münferit çözümler başka devletlerle olan meselelerin çözümünde de aynen uygulanacak bir örneği oluşturmayacaktır. Üstelik söz konusu Antlaşma, her iki ülkenin de M.E.B. alanlarına uzanan bir doğal kaynak tespit edilmesi durumunda, kaynakların ortak işletileceğini belirterek, daha adil bir sınırlandırmaya açık kapı bırakmıştır.[238]

İkinci olarak, bölgenin coğrafi şartları dikkate alındığında Türkiye ile Mısır arasındaki sınırlandırma çizgisinin eşit uzaklık sınırı dışında bir sınır olmasını gerektiren bir unsur bulunmamaktadır. Karşılıklı kıyılar arasında kıyı şekillerinin benzer ve kıyı uzunluklarının yakın olduğu bir durumda, bu coğrafi unsurlar temelinde hakça sınırlandırma eşit uzaklık metodunun uygulanması ile olacaktır.[239] Öte yandan, iki ülkenin sınırlandırmaya konu bölgeye ilişkin kıyılarının da bu aşamada dikkate alınması gerekmektedir.

Mısır'ın, konumuzu oluşturan bölgeye bakan kıyılarının uzunluğunun ise, toplam uzunluğuna göre daha sınırlı kaldığı söylenebilir. Zira, Mısır'ın

---

[237] B.H. Oxman, 'Political, Strategic, and Historic Considerations.' içinde, Charney ve Alexander. International..., ss. 3-41. den Başeren, s. 34.
[238] 1982 B.M.D.H.S., Madde 2.
[239] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kuzey Denizi Davaları Kararı".

kıyılarının tamamı, genel olarak doğu-batı istikametinde yatay bir biçimde uzanırken, sadece Hekma Burnu ile Port Said arasındaki kesim Türkiye ile ilgili sınırlandırma bölgesine veya Türkiye'nin kıyılarının projeksiyonuna bakmaktadır. Diğer kesimler, başka sınırlandırma alanlarını görmektedir ve bu sınırlandırmanın taraflar da başka ülkelerdir.

Sonuç olarak, iki taraf kıyılarında da dikkate alınacak konum ve büyüklükte adalar da mevcut olmadığından, Türkiye ile Mısır arasıda deniz yetki alanlarını ayıran sınırın iki taraf arasında eşit uzaklık sınırından farklı bir sınır olmasına gerektiren coğrafi unsurlar mevcut değildir.

Bölgede, coğrafi faktörler temelinde oluşturulup değerlendirilmesi gereken bir başka sınırlandırma Yunanistan'ın bölgedeki adaları ile ilgili olanıdır. Yukarıda, adaların sınırlandırmadaki rollerinin nasıl değerlendirildiğini ve bu çerçevede coğrafi konumlarının, büyüklüklerinin ve sosyo-ekonomik niteliklerinin belirleyici olduğunu belirtmiştik. Yunanistan'ın bölgeye projeksiyonu olan Girit, Rodos, Kerpe (Karpathos), Çoban (Kasos) ve Meis adalarının coğrafi konumlarının "yanlış taraftaki adalar" olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Bu durumun, onların elde edeceği deniz alanlarının aleyhine işleyen bir unsur olduğunu belirtmiştik. Zira, aslında bu bölgedeki sınırlandırma da Türkiye ile bu adalar arasında değil, Türkiye ile Yunanistan arasındadır. Bu çerçevede, sınırı asıl belirleyecek olan şey iki ülkenin anakara coğrafyasıdır.

Anakaraların gerektirdiği deniz sınırı içerisinde, yanlış tarafta konumlanmış bu adalara belirli bir deniz alanı verilecekse dahi uygulanacak metodun "çevreleme metodu" olması gerekir. Yani, anakaralar dikkate alınarak oluşturulan sınırdan bağımsız olarak, bu adalara etraflarında bir miktar deniz alanı verilebilir ya da tümden ihmal edilebilir. Bu alanın genişliğinin ne olacağı ise, adaların büyüklüğü ve sosyo-ekonomik özellikleri ile ilgilidir.

Hakkaniyet prensipleri çerçevesinde düşünüldüğünde, Doğu Akdeniz'de, Kıbrıs Adası'nın batısındaki bölgede belirtilen Yunan adalarına

önemli miktarda bir deniz alanı verilmemesi gerekir. Her ne kadar bu adalarda Girit ve Rodos nispeten büyük adalar sayılabilirse de, özellikle Girit Adası'nın asıl projeksiyonu Mısır ve Libya yönündedir ve sadece 33.5 km uzunluğunda bir kıyısı konumuzu oluşturan bölgeye bakmaktadır. Rodos Adası'nın, güneydoğuya doğru, Türkiye'nin güneye doğru uzanacak deniz alanlarını kapatmayacak derecede sınırlı bir etki sahibi olması hakça sayılabilir.

Meis Adası'nın ise, hem konumu hem hacim olarak oldukça küçük olması[240] nedenleri ile deniz yetki alanların sınırlandırılmasında tümden ihmal edilmesi gerekirken, bu ada ile Türkiye kıyıları arasındaki karasuları sınırlandırmasının 4 Ocak 1932 tarihinde İtalya ile yapılan Antlaşma[241] ile belirlendiğini hatırlamak gerekir. Bu Antlaşma'nın 5. Maddesi Meis Adası ve etrafındaki adalarla Türkiye kıyıları arasında karasuları sınırlandırmasını düzenlemiştir.

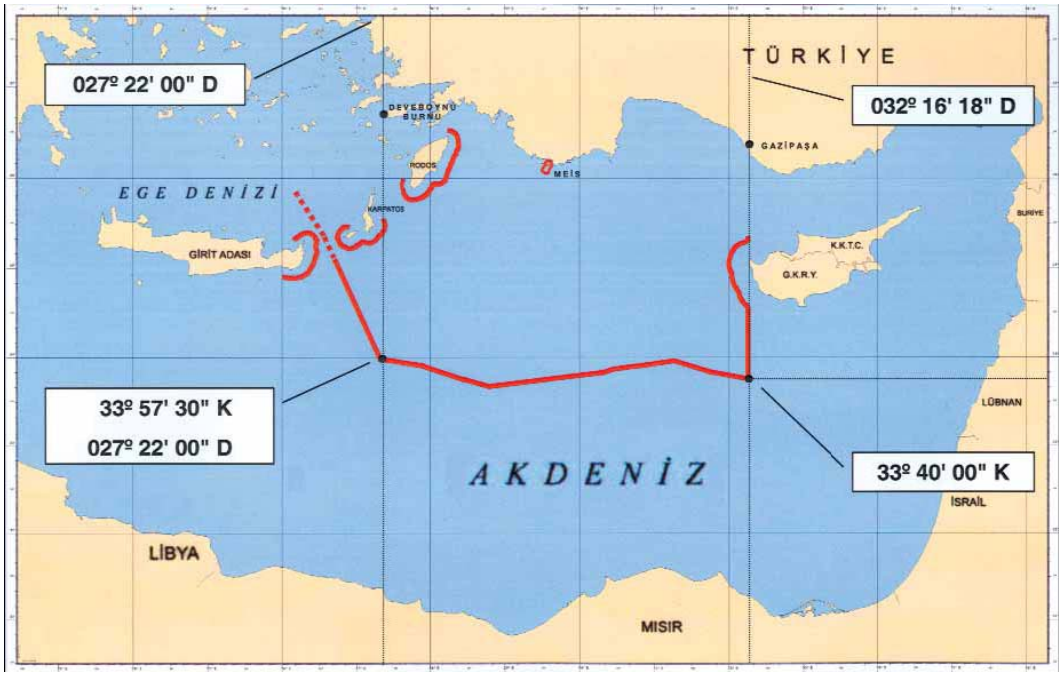
5.2.3.2. Coğrafya Dışı Unsurların Etkileri

Kıbrıs'ın batısında sınırlandırma çizgisinin kıyı uzunlukları arasındaki fark temelinde 8.5 oranında GKRY'ye doğru kaydırılması hakça bir sınırlandırma olacak mıdır? Bu soru, öncelikle Kıbrıs'ın bir başka ülkenin adası değil de üzerinde devlet olan bir ada olmasından kaynaklanmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz gibi U.A.D., sınırlandırma açısından bir "ada devleti" statüsü olmadığını belirtmiştir. Ancak, Kıbrıs'ın bölgedeki devletlerden birisinin adası değil de bir ada devleti olmuş olması sınırlandırma çerçevesinde taraflar arasındaki coğrafi ilişkiyi değiştirmektedir.

---

[240] Meis Adası'nın yüzölçümü sadece 9 km^2, bütün kıyı uzunluğu is 20 km civarındadır. Dolayısı ile konumuzu oluşturan bölgeye bakan kıyı uzunluğu oldukça küçüktür.

[241] **www.un.org**, 15 Mart 2007, "Agreement between Italy and Turkey of 4 January 1932. 138 LNTS, (1933), s. 243-249. Antlaşma Milletler Cemiyeti'ne 24 Mayıs 1933 ve 3191 kayıt numarası ile kaydedilmiştir".

Şekil 21 Türkiye-Yunanistan-Kıbrıs-Mısır Sınırı.

Kıbrıs Adası'nın başka bir ülkeye bağlı ada olmamasının sonucu olarak, eşit uzaklık çizgisi ile, bu çizginin 8.5 oranında GKYR'ye doğru kaydırılmış konumu arasındaki deniz alanını iki eşit parçaya bölen çizgi olması hakkaniyete uygun bir sınırlandırma olacaktır. Zira, hem Jan Mayen Davası kararında hem de Libya-Malta Davası kararında U.A.D., iki tarafın, ilgili hukuk kuralları temelinde isteyebilecekleri maksimum alanlar arasında bir denge kurma yolunu seçmiş gözükmektedir.[242] Bu da Kıbrıs Adası'nın batı kesiminde iki taraf arasındaki eşit uzaklık çizgisinin yaklaşık 1'e 4 oranında GKRY'ye kaydırılması anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle Türkiye, bu bölgede GKRY'den 4 kat daha fazla deniz yetki alanına sahip olabilecektir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, coğrafi unsurlar ve Kıbrıs Adası'nın siyasi statüsü çerçevesinde önerilen sınırın bölgenin canlı ve cansız doğal kaynakları, nüfusu, tarihi hakların bulunup bulunmadığı ve jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri temelinde de hakça bir sınırlandırmayı ifade ettiği söylenebilir. Yani önerilen sınır, bu nitelikler açısından tarafların çıkarları üzerinde yıkıcı sonuçlar doğurmamaktadır. Bir başka deyişle Kıbrıs'ın kuzey

[242] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Danimarka – Norveç Davası Kararı".

kesimindeki sınırlandırma çerçevesinde yaptığımız değerlendirmeler bu bölge için de geçerlidir. Zira her şeyden önce bu bölgede de canlı doğal kaynaklar nispeten fakirdir ve mineral kaynakların varlığı ve konumu üzerine de kesin veriler yoktur. Son olarak, bölgedeki Yunan adalarının sosyo-ekonomik durumlarının da, kendilerine tanınması önerilen sınırlı deniz yetki alanlarının hakça olmadığını gösterir özellikler taşımadığı da vurgulanmalıdır.

5.2.4. Türkiye-Suriye Deniz Yan Sınırı

Türkiye ile Suriye arasındaki deniz yan sınırının belirlenmesi sadece kıta sahanlığı ve M.E.B. alanlarının değil aynı zamanda karasularının da sınırlandırılmasını konu almaktadır. Ancak, belirtilen deniz alanlarının sınırlandırılmasında uygulanan genel hukuk prensiplerinin aynı prensipler, yani hakkaniyet prensipleri olduğunu yukarıdaki incelememizde belirtmiştik.

Herhangi bir deniz alanları sınırlandırma sürecinde olduğu gibi hem karasuları hem de deniz yetki alanlarını ayıracak sınırın öncelikle coğrafi unsurlar temelinde bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Daha sonra, kıyı şekiller ve kıyı uzunlukları temelinde sınırın konumu genel olarak oluşturulduktan sonra diğer faktörler temelinde de bu sınırın hakkaniyet prensipleri temelinde hakça bir çözüm olup olmadığı belirlenecektir.

5.2.4.1. Coğrafi Unsurlar Çerçevesinde Sınırlandırma

Coğrafi unsurlar temelinde değerlendirildiğinde, kıyı şekilleri benzer ve kıyı uzunlukları yaklaşık iki devlet arasındaki sınırın eşit uzaklık sınırının coğrafi unsurlar temelinde hakça sınır olacağı açıktır. Henüz diğer faktörlerin etkileri incelenmeden önce bunun başlangıç olarak hakkaniyete uygun sınır olduğu düşünülmelidir. Genel olarak, hakkaniyet gereği, bölgede dikkate alınacak başkaca önemli coğrafi unsur bulunmuyorsa, karasuları yan sınırı, kıyının genel doğrultusuna dik (perpendicular) yani eşit uzaklık sınırı olmalıdır.[243]

[243] Devletlerarası uygulama örneklerinde de kıyıların yandaş olduğu durumlarda, şayet kıyı uzunlukları yakın ve şekiller benzerse eşit uzaklık veya kıyının genel doğrultusuna dik (perpendicular) bir çizginin sınır kabul edilmesi yaygındır. Brezilya-Uruguay (1972), Kanada-

Kıyı genel doğrultusuna dik sınırın tespitinde kıyılar üzerindeki nispeten küçük (minor) coğrafi unsurların ihmal edilmesi gerekmektedir. Kuzey Denizi Davaları kararında açıkça belirtildiği gibi, dikkate alınacak coğrafî şekiller, bölgenin coğrafi yapısı çerçevesinde önemsiz sayılmayacak unsurlar olmalıdır.[244]

Türkiye ile Suriye arasındaki deniz yan sınırının kıyı esas çizgisinden itibaren tespitinde, kıyıların genel olarak kuzey-güney istikametinde uzandığı gerçeğinden hareketle sınırın kuzey-güney doğrultusuna dik bir şekilde oluşturulması gerektiği düşünülebilir. Üstelik, kıyı uzunlukları değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Mersin açıklarına kadarki kıyı şeridinin ilgili bölgeye projeksiyonu olan, yani sınırlandırmada dikkate alınması gereken kıyı şeridi olduğu kabul edilmelidir.[245] Bu çerçevede değerlendirildiğinde tarafların kıyı uzunluklarının birbirlerine yaklaşık olduğu görülmektedir.

Ancak, sınırın kuzey-güney doğrultusuna dik bir çizgi ile örtüşmesinin hakça olmayacağını gösteren bazı coğrafi unsurların bulunduğunu kabul etmek gerekmektedir. İskenderun Körfezi'nden başlamak üzere, Akdeniz'in doğu kıyılarının genel doğrultusu kuzey-güney doğrultusudur. Ancak, bu doğrultu dikkate alındığında Türkiye kıyıları üzerinde denize doğru bir kara çıkıntısı mevcuttur. Bu çıkıntı, Türk kıyıları üzerinde, Türkiye-Suriye kara sınırının denizle birleştiği noktadan kuzeye doğru Akıncı (Hınzır) Burnu'na kadar uzanan kara parçasıdır. Bölgenin genel coğrafi çerçevesi dikkate alındığında bu unsurun önemsiz sayılacak derecede küçük bir formasyon olduğu söylenemez. Zira, Türkiye-Suriye kara sınırının denizle birleştiği noktadan kuzeye doğru Akıncı Burnu'na kadar olan bölgede kıyı doğrultusu sürekli denize doğru bir girinti yapmaktadır ki bu deniz yan sınırı üzerinde

---

Danimarka (Greenland) (1973), Japonya-Güney Kore (1974), Kolombiya-Dominik Cumhuriyeti (1978), Türkiye-Sovyetler Birliği (1978, 1987), Brezilya-Fransa (Fransız Guyanası) (1981) ve Kosta Rika-Panama (1980) antlaşmaları birçok örnekten bazılarıdır. Yargı kararları örnekleri ise "U.A.D. Kanada - ABD Davası Kararı" , "U.A.D. Gine-Gine Bissau Davası Kararı" , "U.A.D. Tunus – Libya Davası Kararı".

[244] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kuzey Denizi Davaları Kararı".

[245] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Danimarka – Norveç Davası Kararı"nda mahkeme, Danimarka'nın Grönland Adası'nın ilgili kıyılarını tespit ederken sadece karşı taraf olan İzlanda'nın Jan Mayen Adası'na bakan kıyısını değil, sınırlandırma alanını gören bütün kıyılarını hesaba katmıştır.

önemli bir etki yaratacak bir projeksiyon üretmektedir.[246]

Suriye kıyısı üzerinde ise nispeten oldukça küçük bir çıkıntının (Basit Burnu) olduğu da bir gerçektir. Basit Burnu'ndan güneyine doğru ise, Suriye kıyıları bir miktar denize doğru girinti yapmaktadır. Ancak bu Türkiye kıyıları üzerindeki formasyonla karşılaştırıldığında sınırlı kalmaktadır. Özellikle de Basit Burnu, genel coğrafi çerçevede önemli bir formasyon olarak gözükmemekteyse de tamamen ihmal edilecek kadar da önemsiz bir unsur olduğu düşünülemez. Basit Burnu ve onun güney kesimindeki çıkıntının sınırlandırmada belirli bir oranda dikkate alınması uygun olacaktır.[247]

Bütün bu veriler bir arada değerlendirildiğinde, 12 mil uzunluğunda olacak karasuları yan sınırının kıyıya dik olması kabul edilebilir. Yukarıda belirtilen kıyı formasyonlarının bu kısıtlı sınır üzerinde etkili olmasının beklenemeyeceğinden hareketle sınır kıyı genel doğrultusuna dik olarak saptanabilir. Ancak, özellikle Türkiye kıyısı üzerindeki coğrafi formasyon dikkate alındığında aynı şey kıta sahanlığı ve M.E.B. yan sınırı için söylenemez. 12 mil uzunluğundaki karasuları sınırının bittiği noktadan itibaren sınırın bir miktar güney-batı doğrultusunda, yani Türkiye'ye bir miktar daha fazla deniz alanı bırakacak şekilde konumlanması uygun olacaktır.[248]

Bunun tam olarak ne kadar bir kayma gerektirdiği ise başka şartların da dikkate alınması ile ortaya konmalıdır. Önerilen sınırın konumunu belirginleştirecek bir coğrafi unsur, Türkiye'nin Suriye ile olan kara sınırından

---

[246] Devletlerarası uygulama örneklerinde kıyıların yandaş olduğu durumlarda şayet kıyıların şekilleri birbirlerinden farklı ise sonuç eşit uzaklıktan farklı olabilmektedir. Federal Almanya-Hollanda (1971), Danimarka-Demokratik Almanya (1988), Kolombiya-Panama (1976) ve Fransa-İspanya (1974) antlaşmaları bazı örnekleri oluşturmaktadır. "U.A.D. Kanada – ABD Davası Kararı" da yargı kararlarından bir örnek olarak verilebilir.

[247] Devletlerarası uygulamada bu türden unsurların, aşırı etkilerini sınırlamak için ihmal edildiği veya kısmi etki tanındığı örnekler mevcuttur. Gambiya-Senegal Antlaşması (1975) Atlantik Okyanusu'nda yan sınır belirlenmesini konu almıştır ve söz konusu deniz alanı oldukça geniş olmasına rağmen sınır Senegal'in Vert Burnu ve Manvel Burnu'nun etkilerini neredeyse tamamen ihmal etmiştir. Bu alanda özellikle Manvel Burnu genel coğrafi görünüm içerisinde önemsiz bir konum ve büyüklüğe sahip gözükmektedir. Yine aynı deniz alanına ilişkin olan Cape Verde-Senegal Antlaşmasında (1993), adalardan oluşan Cape Verde karşısında Senegal'in Vert Burnu'nun etkisi sınırlandırılmıştır. Ayrıca, "U.A.D. Kuzey Denizi Davaları Kararı" da yargı kararlarından bir örnek olarak verilebilir.

[248] Başeren, a.g.m., s.35. vd.

Mersin açıklarına kadar olan kıyı bölgesidir. Türkiye'nin Mersin açıkları ile İskenderun Körfezi arasındaki kıyı şeridinin bir referans noktası olabileceği kabul edilebilir.[249]

Bölgede, sınır üzerinde etkili olacak büyüklükte ada ya da adacıkların bulunmadığını da görmekteyiz.[250] Ancak, yan sınırın belirlenmesinde bir başka unsur kara sınırının denizle birleşmeden önceki doğrultusudur.[251] Türkiye-Suriye kara sınırının denizle birleşmeden önceki genel doğrultusu, sınırın yukarıda önerdiğimiz konumunu etkileyecek bir nitelik göstermemektedir. Kara sınırı sadece en son kesiminde kıyı ile kuzey-batı doğrultusunda birleşmektedir ama bu sınırın çok küçük bir kesimini oluşturmaktadır. Sınırın son genel kesiminin doğrultusu kıyıya dik bir konum arz etmektedir.

Son olarak, Türkiye-Suriye deniz yan sınırının tam olarak hangi noktada son bulacağına da bir açıklık getirilmesi gerekir. Şüphesiz ki bu mesele KKTC ile Suriye arasındaki deniz alanları sınırlandırılması ile ilgili bir konudur. Üç ülke arasında bir birleşim noktası belirlenmesi gerekmekte ve bu noktanın ise Suriye ile KKTC arasındaki eşit uzaklık noktası olacağı düşünülebilir. Ancak, eşit uzaklık noktası olmasını gerektiren hukuksal bir zorunluluk mevcut değildir. KKTC'nin kıyı uzunlukları bazında daha az bir deniz alanına sahip olacağı kabul edilirse bu noktanın eşit uzaklığa göre KKTC'ye daha yakın bir konumda olacağı düşünülebilir.

5.2.4.2. Coğrafya Dışı Unsurların Etkileri

Güvenlik ve ulaşım unsurları, karasuları kavramı ile ilk ortaya çıkışından beri doğrudan alakalı unsurlar olmuş[252] bu nedenle de karasuları sınırlandırmasının hakkaniyet prensipleri çerçevesinde değerlendirilmesi

---

[249] Bu çerçevede benzeri bir durum "U.A.D. Kanada – ABD Davası"nda gündeme gelmiştir ve kararda Mahkeme bölgeye bakan kıyıları esas alarak eşit uzaklık sınırında bazı düzeltmeler yapmıştır.

[250] S.H.O.D. verilerine göre, Suriye kıyılarında 9 adet küçük kıyı adası mevcuttur. Bu adaların hepsi de konumları ve diğer ilgili nitelikleri çerçevesinde ihmal edilmelidirler.

[251] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Libya – Tunus Davası Kararı".

[252] K.D. Lawrence, 'Military-Legal Considerations in the Extension of Territorial Sea', **Military Law Review**, 1965, s. 65-66.

özellikle bu unsurların dikkate alınmasını gerektirmiştir.

Güvenlik unsuru açısından, bir karasuları sınırının belirli bir ülke için hakça sayılmaması ancak bu sınırın o ülkenin kıyılarına oldukça yakın konumlanması durumunda söz konusu olacaktır.[253] Türkiye-Suriye karasuları yan sınırının kıyıya dik bir sınır olması gerektiğini hatırladığımızda güvenlik açısından hakça olmayan bir durum yaratmayacaktır. Sınır, her iki ülkenin de kıyılarına yakın konumlanmamakta veya kıyılarının önünü kapatmamaktadır.

Önerilen sınırın benzeri niteliği gereği ulaşım açısından da bir sorun yaratmayacağı düşünülmelidir. Önerilen sınır nedeni ile her iki ülkenin de deniz ulaşımlarını birbirlerinin karasularından yapmak durumunda kalmaları gibi bir durumun oluşmaması, ulaşım unsuru açısından hakça olmayan bir durumun olmadığını gösterir. Sınır, Suriye'nin limanlarından çıkan veya limanlarına yönelmiş gemilerin Türkiye karasularına girmeden Kıbrıs'ın kuzeyinden veya güneyinden uluslararası limanlara ulaşabilmesine engel teşkil etmemektedir.

Kıta sahanlığı ve M.E.B. yan sınırının sosyo-ekonomik unsurlar açısından değerlendirilmesinde ise öncelikle bölgedeki doğal kaynakların bulunup bulunmadığının ve bulunması durumunda niteliği ve konumunun değerlendirilmesi gerekir. Her ne kadar Akdeniz'in canlı ve mineral doğal kaynaklar açısından zengin olmadığını belirtmiş olsak da ilgili bölgenin niteliğine ayrıca bakmak lazım. Belirtmek gerekir ki bölgede mineral doğal kaynakların bulunup bulunmadığına dair bazı araştırmaların olduğu belirtilmekteyse de kesinleşmiş rezervlerden bahsetmek henüz mümkün değildir. Öte yandan, toplam olarak 17.8 milyon[254] nüfusa sahip Suriye'nin Akdeniz kıyılarında yaşayan halkının buradaki canlı doğal kaynaklar üzerinde tarihi haklarının varlığının iddia edildiğine de tanık olunmamıştır.

Sonuç olarak, karasuları kıta sahanlığı ve MEB alanları için önerilen yan sınırın, bölgede varlığı bilinen canlı ve mineral kaynaklar açısından iki

[253] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Libya – Malta Davası Kararı" , "U.A.D. Gine – Gine Bissau Davası Kararı".
[254] 2003 yılı Birleşmiş Milletler rakamları.

taraf için de hakkaniyete aykırı bir sınırlandırma doğurmamaktadır. Önerilen sınırın, bölgedeki insanların ekonomik hayatları üzerinde yıkıcı bir etki yaratacağına dair somut unsurlara rastlamak mümkün gözükmemektedir.

Sonuç

Tarih boyunca, çevresindeki halkların iletişim, fikir ve kültürel etkileşim alanı olan ve dünya ticaretini kontrol eden Doğu Akdeniz; deniz trafik yollar sayesinde ve kuzey-güney-doğu-batı enerji koridorunun merkezinde yer alması sebebiyle, dünya ticareti için hayati öneme sahiptir. Bu nedenle, Doğu Akdeniz'i kontrol etmek kadar bu coğrafyanın hasım/rakip aktörlerin kontrolüne girmesinin beraberinde getireceği dengeleri de göz önünde tutmak gerekir.

Doğu Akdeniz, dünyanın en önemli enerji koridoru hâline gelmiş ve birçok asimetrik risk ve tehdide karşı hassas bir bölge niteliğine bürünmüştür. Bölgede yaşanan son gelişmeler Doğu Akdeniz'de güvenliği ortaya çıkarmakta ve bu meyanda Türkiye Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'in güvenliğine yönelik konularda inisiyatifi almasının gerekli ve önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Yakın gelecekte, ülke gündemini fazlasıyla meşgul edeceği değerlendirilen Doğu Akdeniz'deki sorunlar; deniz yetki alanları (kıta sahanlığı, MEB) sınırlandırması, kıyıdaş devletlerin ve yönetimlerin bölgeye ilişkin tek taraflı fiilî uygulamaları, Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkelerin önünde birbirleriyle ilişkili bir sorunlar dizisi olarak durmaktadır.

Doğu Akdeniz'de özellikle Kıbrıs Adası'nın güney ve güneydoğusunda bulunduğu iddia edilen zengin petrol ve doğal gaz yatakları dikkate alındığında; Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunun öncelikli olarak ele alınması ve Türkiye'nin müstakbel Kıta Sahanlığı ve MEB sınırlarına ilişkin uluslararası girişimleri büyük önem arz etmektedir.

Bu kapsamda Türkiye, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında, "deniz sınırlarının tek taraflı olarak saptanamayacağı ve yapılacak sınırlandırmanın hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşmak üzere

gerçekleştirilmesi gerektiği" ilkesi çerçevesinde bölgesel görüşmeler sonucunda gerçekleştirilecek bir anlaşma ile konunun çözülmesi gerektiğini savunmalıdır. Burada, Akdeniz'in yarı kapalı deniz statüsünde olması, Doğu Akdeniz'de yapılacak sınırlandırmada bölgenin niteliğine uygun olarak ve bütün ilgili durumlar dikkate alınarak, özel kuralların uygulanmasını gerektirdiği için oldukça önemlidir.

Özellikle, Karadeniz ve Hazar bölgesinde üretilen petrolün Türk Boğazları (İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı) vasıtasıyla ve BTC petrol boru hattı aracılığıyla dünya piyasalarına taşınması, Doğu Akdeniz'in deniz emniyet ve güvenliğini ön plana çıkarmaktadır. Yaşanan bu gelişmelere paralel olarak Türkiye Cumhuriyeti, bir an evvel Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarını belirlemeli ve yukarıda arz edilen hususlara ilişkin etkin ve önleyici güvenlik kurallar manzumesini kendi hukuk sistemine ve siyasi politikalarına dahil etmelidir.

Unutulmamalıdır ki Türkiye, dünyanın en önemli su yollarından biri olan ve alternatifi bulunmayan Türk Boğazlarına sahip olup, Doğu Akdeniz'de de çok önemli su yolu olan Süveyş Kanalı'nı ve Doğu-Batı ve Kuzey-Güney enerji koridorunu kontrol eder durumdadır. Bu nedenledir ki Türkiye Cumhuriyeti, Doğu Akdeniz'e ilişkin stratejik ve jeopolitik önceliklerini, deniz emniyet ve güvenliğe ilişkin önlem ve tedbirlerini yeniden gözden geçirmeye ve bu kapsamda, bir an evvel Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarını belirlemeye yönelik siyaset izlemeye mecburdur.[255]

Son yıllarda yaşanan bazı gelişmeler, Doğu Akdeniz'de deniz alanlarının sınırlarının tespiti meselesini Türkiye'nin gündemine yerleştirmeye başlamıştır. Deniz alanlarının sınırlandırılması meseleleri, ilgili hukuksal prensipler temelinde değerlendirilmesi gereken meselelerdir. Sınırlandırma sorunları ister tarafların aralarında yapacakları müzakereler yolu ile isterse üçüncü bir tarafa havale edilerek çözülsün, uluslararası deniz hukukunun ilgili kuralları çözümde çok önemli roller oynamaktadırlar. Deniz alanlarının

[255] Şenay Kaya, "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Şubat 2007, sayı:9, ss.48-49.

sınırlandırılmasında daha çok coğrafi unsurlara öncelik tanıyan hakkaniyet prensipleri, Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi, deniz alanlarının sınırlandırılması meselesinde özellikle Kıbrıs Adası karşısında daha avantajlı konuma getirmektedir. Türkiye, Kıbrıs Adası karşısında çok daha uzun bir kıyı şeridine sahiptir. Öte yandan, coğrafya dışı ilgili faktörler ise Türkiye'nin bu avantajlı konumunun hakkaniyete uygun olduğunu ayrıca destekler gözükmektedirler. [256]

Buraya kadar anlatılanlar bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda Türkiye'nin önüne çıkarılmak istenen tabloyu muhtelif Internet sitelerinde yayımlanan bir harita ile tarif etmek hiç de abartılı olmaz.

Girit, Kaşot, Çoban, Rodos, Meis hattını Yunanistan için Doğu Akdeniz Bölgesinde ilgili kıyı ve Anadolu kıyıları ile Kıbrıs Adası arasındaki ortay hattı sınır kabul eden bu ve benzeri uluslar arası hukuk açısından da dayanaksız olan haritalar,[257] Türkiye tarafından kesinlikle kabul edilemez mahiyettedir.

Yunanistan'ın Girit, Kaşot, Çoban, Rodos, Meis hattını ,ilgili kıyı kabul ederek Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den dışlama girişimi ve GKRY'nin ortay hatları esas alıp bunların hakkaniyete uygun hale getirilmesinden kaçınarak sınırın Meis'ten sonra Antalya açıklarında Türkiye'ye çok az bir kıta sahanlığı/MEB alanı bırakılacak şekilde Kıbrıs'a uzanmasını öngören politikaları hukuki dayanaktan yoksundur.

Öncelikle Kaşot, Çoban, Rodos, Meis adaları Yunan ana karası ile Anadolu kıyıları arasında çizilen ortay hatta bakarak "ters tarafta" yer alan adalar olduklarından, Doğu Akdeniz kıta sahanlığı sınırlandırma alanında ne ilgili kıyı oluşturabilirler nede kara suları dışında kıta sahanlığına sahip olabilirler.

---

[256] Yücel ACER, "Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye", **Dz.K.K.lığı Deniz Hukuku Sempozyumu**, Ankara, 21-22 Haziran 2004, ss.7-10.
[257] **www.seaaroundus.org**, 29 Ekim 2007.

Çalışmamıza konu olan Doğu Akdeniz kıta sahanlığı sınırlandırma alanında Anadolu kıyıları ile Kıbrıs Adası arasında kuzeydoğu – güneybatı istikametinde uzanan ortay hat, hakkaniyete uygun kıta sahanlığı/MEB sınırı oluşturulabilmesi için 032 16 18 D boylamına çekilmelidir çünkü uluslararası hukukuna göre;

1) Sınırlandırma, kıta sahanlığı ve M.E.B.'de hak sahibi olmanın ölçüsünü teşkil eden Anadolu'nun ilgili kıyılarının uzanımlarının kesilmemesini, kıyılara tecavüz edilmemesini ve açık denizlere azami erişiminin sağlanmasını temin edecek şekilde yapılmalıdır.
2) Türkiye'nin GKRY ile ilgili kıyı uzunlukları oranı Türkiye lehine azami sonuç doğurmaktadır (yaklaşık 1/10 gibi)
3) Türkiye'nin sınırlandırma alanındaki deniz ulaştırma şartları ve güvenliği gözardı edilmemelidir.
4) Kıbrıs Adası'nın kıta sahanlığı sınırlandırması Türkiye dahil diğer bölge ülkelerini ilgilendirmektedir.
5) GKRY'nin Kıbrıs'ın tamamını temsil etme iddiası ile kıta sahanlığının sınırlandırması için tek başına uluslar arası antlaşmalar yapması, 1960 antlaşmalarına aykırıdır. GKRY'nin tek başına Kıbrıs'ın tamamını bağlayacak antlaşmalar yapma yetkisi yoktur.
6) Türkiye'nin bölgedeki kıta sahanlığı 032 16 18 D Boylamından başlayarak Anadolu kıyıları ile Mısır kıyıları ortay hattını takiben Datça Deveboynu Burnu'nun en batı noktasından geçen boylama kadar uzanmalı ve buradan Ege Denizi'nde çizilecek Türk/Yunan kıta sahanlığı sınırının güney ucuyla birleştirilmelidir.
7) Türkiye ve KKTC'nin uygulamaları yukarıda izah edilen teorik çerçeve ile uyumludur.
8) Türkiye, jeofizik araştırma yapan Northern Access isimli gemiye 33 40 00 K – 029 04 00 D noktasında Türk kıta sahanlığında bulunduğu gerekçesi ile müdahale ederek, Anadolu sahilleri ile Afrika sahilleri (Mısır) esas alınarak çizilecek ortay hattın kuzeyindeki faaliyetlerini önlemiştir. Türkiye bu davranışıyla, Anadolu sahilleri ile Afrika sahilleri

arasındaki ortay hatta kadar uzanan kıta sahanlığı haklarını koruma kararlılığını ortaya koymuştur.

9) Türkiye ve KKTC, GKRY'nin Mısır ve Lübnan ile yaptığı M.E.B. sınırlandırma antlaşmalarını protesto ederek ilgili kıta sahanlığı alanlarındaki haklarını saklı tutmuşlardır.
10) Türkiye 1970'lerde, çalışma konumuz olan bölgede TPAO'ya arama ruhsatı vermiştir ve yeni ruhsatların verilmesi de beklenmelidir.[258]

Türkiye Cumhuriyeti karar alıcılarının bu tür bilgi birikimlerinden istifade edecekleri, politikalarını bu amaçlar doğrultusunda yönlendirecekleri, zaten şüphe götürmeyecek bir gerçektir. Bununla beraber uluslararası zeminlerde de etkin olunabilmesi için; sonuçlar ve eylem planından bağımsız olarak, ayrıca bu ve bunun gibi çalışmaların harita ve diğer ek belgeleri ile birlikte uluslararası ağda yayımlanması ile kabul edilebilirliğinin artacağını, en azından pasif onay göreceğini değerlendirmektedir.

[258] Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölgedeki Kıta Sahanlığı ile Muhtemel Münhasır Ekonomik Bölgesinin Sınırları", **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, sayı:393, s.37.

Yararlanılan Kaynaklar

Yazılı Kaynaklar:

1958 Cenevre Açık Denizler Sözleşmesi.

1958 Cenevre Balıkçılık Sözleşmesi.

1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi.

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi.

Cem Gürdeniz; "Security, Stability and Co-operation in The Meditarranean Region: building a vision" sunum, 1. International Conference on Mediterranean and Middle East, Roma: Kasım 2005.

Cumhuriyet Gazetesi,24 Mart 2007.

Ergin Yıldızoğlu, "Jeopolitiğin 'Geri Dönüşü' ve Kaynak Savaşları", Stratejik Analiz, c. 5, Sayı 47, Mart 2004.

Hasan Kanbolat, "NATO Kime Karşı Nereye Doğru Ve Nereye Kadar Genişliyor", Stratejik Analiz, c. 5, Sayı 49, Mayıs 2004.

Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk, Ankara: Turhan Kitabevi, 2006.

K.D. Lawrence, 'Military-Legal Considerations in the Extension of Territorial Sea', Military Law Review, 1965.

Kıbrıs Haber Ajansı, 20 Temmuz 2005.

KKTC Resmi Gazete, 04 Haziran 2002, "KKTC Kara Suları Yasası".

KKTC Resmi Gazete, 28 Kasım 2005, Sayı: 206, Ek I.

Resmi Gazete, 17 Aralık 1986, sayı: 19314.

Resmi Gazete, 20 Ağustos 1997, sayı: 23086.

Resmi Gazete, 20 Ocak 1981, sayı: 17226.

Resmi Gazete, 21 Temmuz 1998, sayı: 23409.

Resmi Gazete, 24 Haziran 2003, sayı: 25148.

Resmi Gazete, 24 Kasım 1983, sayı: 18252.

Resmi Gazete, 28 Aralık 1987, sayı: 19386.

Resmi Gazete, 29 Mayıs 1982, sayı: 17708.

Resmi Gazete, 6 Kasım 1998, s. 23515.

Sertaç Hami Başeren, Ege Sorunları, Türk Deniz Araştırmaları Yayın No: 15, İstanbul: 2003.

Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölgedeki Kıta Sahanlığı ile Muhtemel Münhasır Ekonomik Bölgesinin Sınırları", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı:393.

Su Ürünleri İstatistikleri, 2001, Devlet İstatistik Enstitüsü.

Şenay Kaya, "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Şubat 2007, sayı:9.

Vatan Gazetesi, 25 Mart 2007.

Yıldız Gökalp Yavuz, Oyun İçinde Oyun - Büyük Ortadoğu, 2.b., İstanbul: IQ Yayınları, 2004.

Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye", Dz.K.K.lığı Deniz Hukuku Sempozyumu, Ankara, 21-22 Haziran 2004.

İnternet Kaynakları:

Ali Kurumahmut, "Kullanamadığımız Zenginliğimiz: Denizlerimiz", www.denizhaber.com, 11 Haziran 2007.

Gennady M. Danilenko, "International Jus Cogens: Issues of Law-Making", www.ejil.org, 13 Ocak 2007.

Osman Metin Öztürk, "Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs Adası'nın Stratejik Dengeleri Bağlamında Annan Belgesi", www.stradigma.com, 03 Ağustos 2007.

Tahir Bayındır, "Türk Denizcilik Sektörünün Durumu ve Dünya Denizcilik Sektöründeki Yeri", www.denetde.org.tr, 23 Ekim 2007.

tr.wikipedia.org, 08 Mayıs 2007.

weekly.ahram.org.eg, 28 Ocak 2007, "Al-Ahram Gazetesi, 05 Mayıs 2006".

weekly.ahram.org.eg, 28 Ocak 2007, "Al-Ahram Gazetesi, 20 Temmuz 2005".

www.denizhaber.com.tr, 27 Kasım 2007.

www.dha.com.tr, 23 Mart 2007, "Doğan Haber Ajansı- 'Mısır-Rum Petrol Anlaşması Askıda'.".

www.icj-cij.org, 22 Haziran 2007, "U.A.D. Danimarka - Norveç Davası Kararı".

www.icj-cij.org, 22 Haziran 2007, "U.A.D. Hollanda - Danimarka Davası Kararı".

www.icj-cij.org, 23 Haziran 2007 : " "U.A.D. Katar - Bahreyn Davası Kararı".

www.icj-cij.org, 23 Haziran 2007, "U.A.D. ABD - Kanada Davası Kararı".

www.icj-cij.org, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Eritre - Yemen Davası Kararı".

www.icj-cij.org, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Gine - Gine Bissau Davası Kararı".

www.icj-cij.org, 23 Haziran 2007, "U.A.D. İngiltere - Fransa Davası Kararı".

www.icj-cij.org, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kanada - Fransa Davası Kararı".

www.icj-cij.org, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kuzey Denizi Davası Kararı".

www.icj-cij.org, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı"

www.icj-cij.org, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Libya - Tunus Davası Kararı".

www.iucn.org,

www.kktcb.eu, 06 Mayıs 2007, "1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Antlaşması - Ek-A fasıl 3".

www.mfa.gov.cy, 18 Ocak 2007.

www.mfa.gov.tr, 30 Şubat 2007, "T.C. Dışişleri Bakanlığı".

www.mgk.gov.tr, 18 Aralık 2007.

www.ntvmsnbc.com, 15 Şubat 2007.

www.osmanli.org.tr, 15 Haziran 2007.

www.seaaroundus.org, 29 Ekim 2007.

www.sourtimes.org, 08 Şubat 2007.

www.tumgazeteler.com, 05 Mayıs 2007.

www.turksae.com , 30 Haziran 2007, "Stratejik Araştırmalar Enstitüsü".

www.turktarihi.org, 20 Nisan 2007.

www.un.org, 11 Kasım 2006, "Continental Shelf Law No.8 of 5 April 1974".

www.un.org, 11 Kasım 2006, "Territorial Sea Law, No. 45 of 1964".

www.un.org, 11 Kasım 2007, "Territorial Waters (Amendment)Law,5750-1990 of february 1990” , “Submarine Areas Law of 10 February 1953".

www.un.org, 11 Kasım 2007, "Law 37 of 16 August 1981 on Extention Of İts Territorial Sea".

www.un.org, 11 Kasım 2007, "Law no. 28 dated 19 November 2003 'Definition Act of Internal Waters and Territorial Sea Limits of the Syrian Arab Republic'.

www.un.org, 11 Kasım 2007, "Legislative Decree No. 304 of 28 December 1963".

www.un.org, 11 Mart 2007, "Compulsory Law no.230 of 17 September/13 october 1936 concerning the establishement of the territorial sea af Greece, Efımerıs tis Kiverniseos no.325,of 13 October 1936. p.2387".

www.un.org, 11 Nisan 2007, "Decree-Law no. 142/1969 Concerning Exploration for and Expotation of the Minarel Resources in the sea-Bed and the beds of Lakes".

www.un.org, 12 Temmuz 2006, "EGY-CYP2003EZ.pdf

www.un.org, 12 Temmuz 2006.

www.un.org, 15 Mart 2007, "Agreement between Italy and Turkey of 4 January 1932. 138 LNTS, (1933).

www.un.org, 15 Mart 2007, "Decree Concerning The Territorial Waters of The Arab Republic of Egypt of 15 January 1951, as amended by Presidential Decree of 17 February 1958".

www.un.org, The Law of The Sea, 11 Kasım 2007.

www.un.org, 15 Mart 2007, "UNCLOS Bültenleri".

www.un.org, 15 Mart 2007, "Declarations, entered into force August 26,1983, United Nations -C.N. 272. 1983. Treaties-16 (Depositary Notification-Translated from Arabic by the United Nations)".

ÖZGEÇMİŞ

Murat YILDIRIM

1971 yılında Kocaeli'nde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini burada tamamlayan YILDIRIM, 1985-1989 yıllarında Heybeliada Deniz Lisesinde oradan da 1989-1993 yıllarında Tuzla Deniz Harp Okulunda öğrenimine devam etti. 1993 yılından bu güne kadar Deniz Subayı olarak Ordumuzda çeşitli kademelerde hizmet veren YILDIRIM, meslek içi eğitim kapsamında Toplam Kalite Yönetimi Eğitimi almış, ayrıca Beykent Üniversitesi Yönetim ve Organizasyon alanında Yüksek Lisans eğitimini tamamlamıştır.

Bayan Sıla YILDIRIM ile evli olan yazar, Aslı ve Zeynep'in babası olup İngilizce bilmektedir.